

Milena Nováková

* 11. 3. 1888 Jičín

† 25. 6. 1970 Praha

Prozaička a publicistka; v beletrii charakteristické ženskými hrdinkami, psychologickým zaměřením a lyrizovaným výrazem se projevila jako zanícená stoupenkyně mravního hrdinství a ušlechtilého lidství.

Roz. Ludmila Malinská (výjimečně se podepisovala L. Malinská). – Otec byl soudcem, matka veřejnou pracovnicí, spoluzakladatelkou jičínského dívčího školství; první učitelkou N. na obecné škole byla dcera B. Němcové Dora (Theodora). Poté, co u rodičů neuspěla se svými hereckými plány (hrála už pod vedením svého budoucího manžela na studentské scéně Akademické čtenářské jednoty v Jičíně, z těžké doby pochází její první dramatický pokus, nedokončená hra o mladém Janu Husovi), studovala 1912–15 u Praze soukromě skladbu u K. B. Jiráka a J. Novotného a na konzervatoři externě klavírní hru u J. Kàana (státní zkouška 1915). Pak se provdala za divadelního režiséra V. Nováka (1886–1966), krátce působila jako učitelka hudby, potom jako klavíristka provázela mužova recitační a melodramatická vystoupení a věnovala se publicistice a literatuře. Byla činná v ženském hnutí a ve Společnosti B. Němcové (od 1947 předsedkyně). Cestovala po Německu, Itálii, Švýcarsku, Francii a Rakousku.

Základním a trvalým tématem N. byl úděl soudobé ženy. V povídkách evokovala především stavy a zvraty ženina citového života, jehož naplnění viděla v mateřství a vytvoření harmonického domova. Výhry či prohry svých hrdinek přitom činila závislými zejména na kvalitě jejich rodinné zkušenosti a na jejich individuálních kvalitách mravních. Povídky, komponované zpravidla jako série oddělených výjevů, vyznačuje dále dominantní role autorského vypravěče užívajícího postav k hlásání autorčiných názorů, jistá fabulační hledanost způsobená záměrem dovádět postavy do tísnivých dilemat a následných rozhodnutí, lyrizující psychologismus a sklon k perifernímu slohu. Snažila-li se N. ve svých povídkách běžně uplatnit své silné sociální citění, pak oba své romány (*Muž a boj*, *Teď, nebo nikdy*) pojala spíše jako romány historické. A jestliže povídkami často exponovala nesoulad mezi mužem

a ženou, která je objektivně dán jejich bytostnou rozdílností (zatímco muži je vlastní zápas se světem, ženě je vlastní správa a obnova života), pak v románech představila tuto rozdílnost i jako komplementárnost: milující žena tu svým strádáním a obětavým čekáním mužův zápas ve světě jistí. *Muž a boj*, situovaný do začátku 20. století (po sarajevský atentát 1914) na české maloměsto, zůstal ještě křížencem beletristické psychologické studie rozvráceného intelektuála a klíčového románu zaostřeného na politické působení prof. Masaryka. Román *Teď, nebo nikdy*, návazný figurativně i časově (1914–15) a evokující zrod domácího i zahraničního odboje proti rakousko-uherské monarchii, překonal stavebnou chaotičnost i žánrový synkretismus prvního autorčina románu a vyhranil se jako klíčový román (Masaryk, Beneš, Šalda, členové Mafie aj.) s dominující rovinou ideové diskuse. Když se tato sílicí orientace na veřejně činné historické osobnosti spojila s N. odedávnmým zaujetím pro hrdinské životy výjimečných mravních a volních kvalit, přivedlo ji to k životopisnému žánru. Věnovala se v něm výhradně ženám příkladně formujícím svůj život k obrazu svého tvůrčího snu. Nejdřív vydala podobiznu své literární učitelky R. Svobodové *Básnička života a snu*, v níž se utváření autorčiny duše a jejího vnitřního tvůrčího prostoru pokusila postihnout, bez pomoci odborného aparátu, syntézou biografických fakt a vciťujících se interpretací, objevujících v autorčiných uměleckých textech autobiografické významy. Po imaginárním lyrizujícím portrétu následovala kniha imaginárních lyrizovaných rozhovorů s 26 předními českými divadelními herečkami mladé generace *Ohnivý žebřík*, v níž jsou věcné informace rozpuštěny v exaltovaných smyšlených dialogích o zásadních věcech herectví a života. Třetí knihou životopisné řady byla obdivná a oddaná črta o Ch. G. Masarykové, čtvrtou a poslední lidová divadelní hra o B. Němcové (*Jitřenka nových časů*), zachycující ji mezi tkalci v Červeném Kostelci 1838 jako ženu sice ještě drímající uměleckých tužeb, ale už vyvrátěného sociálního svědomí. – V rukopise zůstala divadelní hra *Sestra* a román *Na novém prahu*, situovaný do doby autorčina dětství.

ŠIFRY: Min., min., Minov, Minov., mn., ov, -ov-.
 ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas; Časopis lékařů českých (1956, podp. L. Malinská); Čes. slovo; Českosl. žena (1947–48, R Hlas z dále); Čin (1936–38); Divadlo;

Domov a svět; Host (1927); Lid. demokracie; Lid. noviny (1939–41); Lit. noviny (1937); Lumír (1936–37); Nár. osvobození (1924–38, 1946–47); Nár. práce (1939–41); Naše zprávy (1939–41); Pestré květy; Pestrý týden; Práce; Pramen (1924–27); Právo lidu (1922–38, 1945–47); sb. Prezident budovatel (1948); Program D 41, pokr. Umělecký měsíčník D 48; Přítomnost (1926); Ranní noviny (1934); Rozhledy (1933); Rozpravy Aventina (1929–30); Salon; Slovanský přehled (1948); sb. Společnost Boženy Němcové v Praze (1958); Svět práce; Svob. noviny; Svob. slovo; Topičův sborník (1926); sb. Účtování a výhledy (1948); Večerník Práva lidu (1925); Venkov (1939–40); Vlasta (1948, 1950); Ženská rada; Ženské noviny. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Bez kotvy (P 1924, pak in Kolébka na vlnách); Tělem i duší (PP 1926, některé povídky pak in Muži nemilují andělů); Muž a boj (R 1932); Teď, nebo nikdy (R 1936); Muži nemilují andělů (PP 1939); Básnička života a snu (monografie, 1940); Ohnivý žebřík (portréty, 1944); Kolébka na vlnách (PP 1946); Věrná socialistka Charlotta Garrigue Masaryková (životopis, 1948); Jitřenka nových časů (D 1957, i prem. s tit. Jitřenka, rozmnož.). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Muži nemilují andělů (1941, vlastní dramatizace některých povídek ze stejnojmenné knihy). ■

LITERATURA: ● ref. Bez kotvy: drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 306; K. (J. Kopal), Nové Čechy 8, 1924/25, s. 194; -ach- (E. Vachek), Pramen 5, 1924/25, s. 299; F. Götz, NO 8. 1. 1925; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 11. 1. 1925; A. N. (Novák), LidN 7. 2. 1925; J. Suchý, NŘ 1925, s. 150 ●; ● ref. Tělem i duší: P. F. (Fraenkl), RA 1, 1925/26, s. 128; A. C. Nor, Host 5, 1925/26, s. 282; V. Brtník, Venkov 8. 7. 1926; A. N. (Novák), LidN 8. 7. 1926; A. M. Píša, Sever a Východ 1926, s. 181 ●; F. Pala: Paní M. Malinská (o autorčině matce), Výr. zpráva dívčího reál. gymnázia v Jičíně 1926; M. Nováková: Rozhovor s prezidentem Masarykem o románu Muž a boj, Demokratický střed 2. 12. 1932 → T. G. Masaryk: Cesta demokracie 4 (1997, s. dvěma Masarykovými dopisy M. N.); ● ref. Muž a boj: Kp. (J. Knap), Venkov 23. 8. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 6. 10. 1932; Nk. (B. Novák), RA 8, 1932/33, s. 64; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 167; vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 138; A. N. (Novák), LidN 14. 10. 1933; J. Šnobl, Rozhledy 1933, s. 76 ●; ● Teď, nebo nikdy: vbk. (V. Běhounek), PL 22. 11. 1936; B. Jedlička, LidN 14. 12. 1936; Kc. (J. Kunc), Rozhledy 1936, s. 316; J. Strnadel, Čin 1936, s. 361; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1936, s. 358; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 226 ●; ● ref. Muži nemilují andělů (povídky): drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 629; B. Jedlička, LidN 29. 1. 1940; J. V. S. (Sedlák), Venkov 13. 3. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 7; (hra:) B. (E. Bass), LidN 7. 3. 1941; A. M. Brousil, Venkov 7. 3. 1941; M. Kolář, Večerník Nár. práce 7. 3. 1941; os. (O. Srbová), Nár. práce 7. 3. 1941 ●; ● ref. Básnička života a snu: drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 432; J. V. S. (Sedlák), Venkov 30. 1. 1941; B. Jedlič-

ka, LidN 24. 2. 1941; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 53; K. P. (Polák), KM 1941, s. 134 ●; ● ref. Ohnivý žebřík: Ant. Veselý, Divadlo 1945, s. 7; sjc. (J. Sajíc), LD 4. 1. 1946; kd. (E. Konrád), Svob. noviny 12. 1. 1946; b. (B. Březovský), NO 3. 4. 1946 ●; ● ref. Kolébka na vlnách: G. (F. Götz), NO 11. 2. 1947; K. P. (Polák), PL 25. 3. 1947; F. H. (Hampl), Práce 24. 6. 1947; jj. (J. Janů), Svob. noviny 28. 6. 1947 ●; ● k šedesátinám: G. (F. Götz), NO 11. 3. 1948; K. P. (Polák), PL 11. 3. 1948; F. H. (Hampl), Práce 11. 3. 1948; Kov. (K. Koval), Svob. slovo 11. 3. 1948 ●; ● ref. Jitřenka: Gm. (P. Grym), LD 26. 2. 1957; O. Kryštofek, Mladá fronta 1. 3. 1957; J. Opavský, RP 7. 3. 1957 ●.

jo

Teréza Nováková

* 31. 7. 1853 *Praha*
† 13. 11. 1912 *Praha*

Prozaička, která se po raných pracích z městského prostředí soustředila na romány, v nichž na pozadí lidového života východních Čech zobrazila s kritickým akcentem, smyslem pro dobové myšlenkové proudy i pro psychologickou věrnost konflikty výjimečného jedince, zpravidla nositele nadosobní myšlenky, s jeho okolím; národopiskyně a publicistka, pracovnice v ženském hnutí.

Roz. Lanhausová. – Pocházela z kulturní poloněmecké rodiny (otec Čech, úředník Čes. spořitelny, matka Němka), nakloněná českým národním snahám. Od 1859 navštěvovala soukromou školu F. S. Amerlingové v Praze, kde se učila především předmětům tehdy považovaným za potřebné pro mladé dívky a základem cizích jazyků. Výuku však často narušovala nemoc (1859 spála a následná vleklá ušní choroba). Znalost jazyků po ukončení školy (1869) zdokonalovala soukromou pílí, právě tak jako z vlastní iniciativy poznávala českou i světovou, zvláště romantickou literaturu (S. Čech, F. Schiller, G. G. Byron, později zvláště J. Swift a Ch. Dickens). Její české povědomí upevňoval společenský život 60. let, sokolské hnutí a od 1870 činnost v Náprstkově Americkém klubu dam, kam ji uvedla K. Světlá, na škole též vliv učitele češtiny H. V. Tůmy a v soukromí i působení otcova přítele, spisovatele G. Pfliega Moravského. 1876 se provdala za gymnazijního profesora, klasického filologa a bohemistu Josefa Nováka (1847–1907), jenž se věnoval i literární historii (studie o A.

V. Šmilovském ve Vyr. zprávě litomyšlského gymnázia 1885). Narodilo se jí sedm dětí, z nichž zralého věku se dožil jen jeden, literární historik a kritik Arne; syn Theodor, nadaný přírodovědec, tragicky zahynul 1901 utonutím. Po sňatku přesídlila na manželovo působiště do Litomyšle; zde se seznámila s jeho kolegy ze školy A. Jiráskem a A. V. Šmilovským; celoživotní vzor však našla v K. Světlé a jejím díle. Její první dojmy z maloměstského prostředí byly skličující a těšit se ještě stupňovala po narození mrtvé dcery (1877). S Litomyšlí ji natrvalo smířila až ztráta pražského domova po smrti rodičů. Útěchu si našla v národopisném zájmu o krajovou osobitost a lidový živel v okolních vesnicích a v práci v místním ženském hnutí. Od 1886 byla předsedkyní Spolku paní a dívek a t. r. počínají její výpravy do litomyšlského okolí; také prázdniny pravidelně trávila v blízké Budislavi a v Telecím. Tu všude sbírala národopisný materiál, zajímala se též o etnografické dění na Moravě a psala národopisné studie do moravských časopisů. Shromažďovala ukázky litomyšlského kroje a výšivek pro Náprstkovo a později Zemské muzeum v Praze, v 80. letech uspořádala také národopisné výstavy v Poličce a v Litomyšli, 1893 získala stipendium spolku Svatobor ke studiu folkloru na Skutečsku a Poličsku. Cesty rozhojnily národopisný materiál, poskytl jí podněty i přímé podklady pro budoucí beletristické práce i pro pojednání o východních Čechách v díle Ottova nakladatelství Čechy. Krátce po smrti další dcery (1885) byl manžel přeložen do Prahy na Akademické gymnázium a N. se s rodinou vrátila do Prahy; na Litomyšlsko však nepřestala zajíždět. Také v Praze pokračovala v práci v ženském hnutí, 1895 se stala členkou výboru spolku Minerva, 1896 redaktorkou časopisu Ženský svět, 1897 spoluzakládala Ústřední spolek žen českých. Jako publicistka usilovala o rovnoprávnost žen, jejich právo na vzdělání, volební právo, pro olomouckou Domáci hospodyně psala i literární recenze a fejetony. 1903 si manželé koupili chalupu v městečku Proseč u Skutče pro letní pobyty. Když manžel 1907 zemřel, vzdala se N. redaktorství v Ženském světě a 1908 se přestěhovala do Proseče natrvalo. 1909 ještě podnikla cesty do Švýcarska a Bavorska, kde se účastnila národopisných slavností a našla inspiraci pro své cestopisné črty (*Kresby a dojmy z cest*). V Bavorsku pobývala již 1898, 1901

v Berlíně hledala životopisné údaje pro román *Jan Jílek* a 1904 navštívila Porýní. 1910 onemocněla těžkou srdeční chorobou, na podzim 1912 byla v beznadějném stavu převezena do Prahy, kde u svého syna A. Nováka zemřela.

O literární tvorbu se N. pokoušela už v mládí, z raných prvotín ze 70. let se zachovaly jen črty *Klepy z plesů*. První otištěnou prací byla přednáška o K. Světlé 1882 v poličské Jitřence. Povzbuzena spisovatelčinou pochvalou publikovala N. krátce za sebou několik romanticky laděných próz z městského prostředí, inspirovaných vzpomínkami na vlastní mládí a s konflikty vyvěrajícími z nenaplněné lásky, z nerovných vztahů mezi mužem a ženou, z vnitřních bojů mezi láskou a povinností včetně obrany pohaněné vlasti (*Z mého rodného domu, Laura*). Zdůrazňuje v nich vysoké mravní hodnoty, kterými dává prostoupit i první prózy z venkova, podnícené 1884 návštěvou rodiny svého muže v jižních Čechách. Klade v nich otázky viny, zločinu a trestu i pokání (*Na saních, Železný kříž*). Novým svěžím prvkem byl v N. raných prózách jemný satirický tón vytěžený ze zkušeností s litomyšlským maloměstským prostředím (první samostatná knížka *Z naší národní společnosti*). Tak jak se N. seznamovala se životem venkova, docházelo v její tvorbě také k posilování smyslu pro všední realitu a pro postavy nelišící se od městských svými tužbami, ale pouze nemožností je naplnit (*Ložička Hendrychová, dívka z lidu*). Postupný odvrát od romanticky vylučných postav, projevující se i stylistickým zráním, provází v monografii o K. Světlé též poznání významu realismu pro moderní prózu. Ve vlastním díle N. se to prozatím projevilo alespoň odsouzením romantických gest ve fiktivním příběhu dcery Karla Havlíčka (*Maloměstský román*). Dalšími mezníky na cestě N. k realismu se staly odborný spis *Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku* a zejména silně sociálně zabarvené povídky *Drobová polévka* a *S nůši*, později zařazené do svazku povídek *Úlomky žuly* a všeobecně označované jako přelom v autorčině vývoji. S odstupem času po příchodu do Prahy začala N. koncipovat svých pět rozsáhlejších románových prací. Vycházela v nich vesměs z písemných záznamů, které objevila na svých cestách po východních Čechách a které vypoovídaly o skutečných, žijících osobách, vyhraněných osobnostech výjimečných vysokou mravní odpovědností a též tragičností svých osudů.

Soustředění k životu jednotlivce N. postupně podněcovalo ke zvýšenému důrazu na věrojatné psychologické vykreslení postavy v jejich reálných životních rozměrech i ideálních snahách a zároveň zkoumání nadosobních vztahů protagonisty k obklopující ho societě vyvolalo její zájem o dobové ideové proudy a vedlo k širce pojatému ději schopnému postihnout s proměnami hrdiny i běh času. Životopisný román *Jan Jílek* vypráví osudy lehkomyšlného chlapce, který poznav utrpení předků vzázněl, přestoupil na jejich víru a prchl do Německa; po čase se vrátil, aby posiloval zbylé souvěrce, ale ocitl se ve vězení. Právě prožitky vězně pronásledovaného novou mocí a ponižovaného lhotejností i opovržením okolí tvoří jádro příběhu, kompozičně ještě nepříliš vyváženého. Také následující román *Jiří Šmatlán* je pojat monograficky. Prostý tkadlec ze zapadlé vesnice Českomoravské vysočiny hledá po celý život lepší, spravedlivější svět, neuspokojí ho však ani katolictví, ani evangelictví a nakonec ani socialismus svérázně pojatý. Jakkoli jeho ušlechtilé cíle zůstávají nenaplněny, neubírá konečná deziluze nic na hodnotě samotného hledání pravdy ve službách nadosobní myšlenky. Další román *Na Librově gruntě*, příběh z východočeské vesnice v roce 1848, má už hlavní postavy dvě (sedlák a městský řemeslník-písmák). Zatímco jednomu znamená revoluční rok především zrušení roboty a uvolnění cesty k blahobytu, druhému, nechotnému se smířit s Bachovým absolutismem a Havlíčkovou internací, zbývá jen ironické glosování poměrů a únik do psaní krajové kroniky. Ani další dílo *Děti čistého živého* nemá ústředního hrdinu, je kompozičně nejsložitější autorčinou prací. Ve středu dění je skupina tzv. abrahamistů, náboženská sekta, jež se nehlásí k žádné povolené církvi a vyznává zvláštní směs deismu, racionalismu a osvícenství. N. zachytila sektu v druhé polovině 19. století, v době jejího rozpadu a nakonec i zániku vlivem liberalistických myšlenek. Právě tato obtížná situace odhaluje charaktery jednotlivých členů sekty: chtějí sice žít radostně a užitečně podle rozumu, nejsou však s to cokoli uskutečnit, i jejich nejmyslivější hlava nakonec končí z malicherných důvodů sebevraždou. Třebaže příběh vyznívá pesimisticky, i v něm trvá napětí mezi postavami usilujícími o duchovní povznesení a těmi, kdo se spokojují jen s materiálním prospěchem. Ve svém posledním, už posmrtně

vydaném románu *Drašar* se N. opět vrátila k dokumentárně podloženému portrétu výjimečného jedince, a to životním příběhem J. V. J. Michla, kněze toužícího stát se vědcem a buditelem lidu. N. sleduje dráhu tohoto nadaného a vzdělaného muže krok za krokem a zároveň odhaluje příčiny jeho pádu; ty spočívají stejně ve vnějších společenských poměrech, názorové netoleranci a ziskuchtivosti vlastní rodiny jako v niterné situaci samotného Drašara, rozpolceného mezi poslání kněze sloužícího svému lidu a potřebu plného milostného vyžití jako bezpodmínečného předpokladu skutečného života. Oba poslední romány N. uzavřela doslovy, v nichž se pokusila zmírnit jejich pesimistické vyznění přesvědčením, že oběti obou hrdinů nebyly marné. Svůj poslední román N. dopisovala těžce nemocná, její duševní síly však zůstaly nedotčeny, jak o tom svědčí její poslední rozsáhlá povídka *Na faře*. Vedle románů psala N. až do konce života také cestopisné a vlastivědné črty z domova i ciziny a drobné symbolické pohádkové prózy.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Lona, N. T. Teodorovič; T. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Ústřední matice školské (1897); sb. Čechy, sv. 13 (1905); Čechische revue (1910); Čes. lid (1892–96); Dámské besedy (1897); Dívčí svět (1892, 1900); alm. Dobroslav (1888); Domáci hospodyně (Olomouc 1886–93); sb. Jan Kollár (Videň 1893); Jarý věk (1886); Jesle (Ml. Boleslav 1904); Jitřenka (Polička 1882–1910; 1883 Klepy z plesů, Z mého rodného domu, 1884 P Laura); Kalendář české hospodyně (1890); Kalendář paní a dívek českých na rok 1888–...1904 (1900 P Lojzicka Hendrychová, dívka z lidu, 1904 P Drobová polévka); Kalendář Švanda dudák (1896–97); Květy (1898–1910; 1898 R Jan Jílek, 1900 R Jiří Šmatlán, 1901 R Na Librově gruntě, 1907 R Děti čistého živého, 1910 R Drašar); Květy mládeže (1896); Lada (1889); Lit. listy (1885–93); Lumír (1894–95, 1910–12); Moravskoslezská revue (1908–10); alm. Na pomezí (1885); Nár. listy (1894–95, 1909–11); sb. Národopisná výstava (1895); Novina (1908–12; 1911–12 P Na faře); Národopisný sborník československý (1903–04); sb. O bídě lidské, pokr. Chudým dětem (Brno 1890, 1893, 1896); Obzor (Brno 1884); Osvěta (1897); Pracovna (1895); Přehled (1903–12); Ročenka filantropické družiny (1904); Rozhledy (1900); Ruch (1912); Samostatnost (1901, 1911); Sborník původních prací ve prospěch pošumavských matičních škol (Plzeň 1898); Světozor (1884–88); Včelka, příl. Domáci hospodyně (Olomouc 1888–89); Vesna (1884–89); Zlatá Praha (1903–18); Ženské listy (1896); Ženský svět (1897–1907). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Na saních (P 1885, obs. i E. Krásnohorská;

Zemský ráj, J. Koblížek: Konstituce v horách); O životě a působení Magdaleny Dobromily Rettigové (přednáška, 1885); Z naší národní společnosti (FF 1887); Železný kříž (P 1887, obs. i K. Škába: Mstitel, V. Špaček: Na oltář vlasti, F. V. Kodým: Několik listků dějepisných); Karolína Světlá, její život a její spisy (monografie, 1890); Z měst i ze samot (PP 1890, rozšíř. vyd. b. d., 1917, obs. i P Na saních); Maloměstský román (R 1890); Kresby a črty (FF 1891); Slavín žen českých (medailony, 1894); Z jeslí (P 1896); Tři ženské podobizny (PP 1897); Z nejvýchodnějších Čech (FF 1898); Rosné perly (pohádky, 1902); Úlomky žuly (PP 1902, rozšíř. vyd. b. d., 1919); Jan Jílek (R 1904); Jiří Šmatlán (R 1906); Na Librově gruntě (R 1907); Z kamenité stezky (PP 1908); Děti čistého živého (R 1909); Dvě stařenky (PP 1909); Kresby a dojmy z cest (FF 1911); Výkřiky a vzdechy (EE 1911, rozšíř. vyd. 1923); Ze ženského hnutí (FF 1912); – posmrtně: Potulky po Čechách východních (PP pro ml., 1913); Z lidu a pro lid (PP 1913); Drašar (R 1914); V lázních pohorských a jiné kresby a črty (FF b. d., 1917, obs. i Z naší národní společnosti a Kresby a črty a jiné prózy, Spisy T. N., sv. 5); Démon a jiné ženské podobizny (PP b. d., 1918, obs. i Tři ženské podobizny, Spisy T. N., sv. 7); Dva obrazy staropražské (PP b. d., 1920); Moderní pohádky (b. d., 1922); Železný kříž a jiné povídky (b. d., 1926, též PP Z lidu a pro lid, Spisy T. N., sv. 16); S poutnicou holí a brašnou (FF 1930, obs. i FF Z nejvýchodnějších Čech a Kresby a dojmy z cest, Spisy T. N., sv. 17); Dvě neznámé práce T. N., in A. Novák: O T. N. (1930). – *Překlady*: O. Schreiner: Vojín Petr Halket v zemi Mathonů (1898, pseud. Lona); G. Keller: Sedm legend (1904). – *Ostatní práce*: Kraj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku (studie, 1890); Východočeské lomenice (studie, 1903). – *Výbory*: Výbor z beletrie (1928, ed. A. Novák); Výbor z prózy (1931, ed. A. Novák); Z horských chalup (1955, ed. K. Čechák); Úlomky žuly (1974, ed. V. Vrzalová); Kamenité stezky (1978, ed. J. Ort); Zrcadlení (1981, ed. B. Svadbová). – *Souborná vydání*: Spisy T. N. (J. R. Vilímek, 1914–30, 17 sv., ed. A. Novák, an.); Sebrané spisy (J. R. Vilímek, 1948, 1 sv., ed. V. Tichý); Vybrané spisy (SNKLHU, 1956–61, 6 sv., ed. M. Helcl, J. Honzík, K. Kozlová, R. Skřeček, V. Vrzalová). ■ **KORESPONDENCE**: an.: Z listů T. N. K. Světlé a A. Čermákové (pouze K. Světlé z 1883 a 1888), Ženský svět 1916, s. 195; A. Řeháková: Tři listy T. N. (A. Řehákové z 1894–1901), tamtéž, s. 201; an.: Dopisy T. N. Růženě Svobodové (z 1909–11), tamtéž, s. 203; O. Stránská-Absolonová: T. N. v Ústředním spolku českých žen (O. Stránské-Absolonové z 1907–09), tamtéž, s. 207; J. V. Šimák: Z dopisů T. N. s Janem Prouskem (z 1887–96), Ženský svět 1918, s. 42 a pokr.; J. Skutil: Několik dopisů Vilému Mrštíkovi (z 1898), Kolo 1937, s. 134; B. Svadbová: Dopisy T. N. Zdeňku Nejedlému (z 1903–06), ČLit 1976, s. 54 + Z listáře T. N. (A. Heydukovi z 1885–1912), ČLit 1984, s. 75; mk (M. Krulichová): Odhalené tajemství (J. Novákovi z 1874), Magazin

Co vás zajímá 1984, č. 11; B. Svadbová: Trojí pohled (M. Kalašové z 1896–1912, O. Šimkovi z 1909–10), sb. Literární archiv 21–22, 1986–87; Z lidské sonáty (J. Náprstkové z 1887–90, Č. Zíbrtovi z 1891–97, A. Jiráskovi z 1876–1911, K. Světlé z 1884–99, E. Krásnohorské z 1890–91, J. Kamperovi z 1902–11, R. Svobodové z 1907–11, O. Theerovi z 1906–09; 1988, ed. B. Svadbová); L. Wichterlová: Z korespondence T. N. (S. Wichterlové z 1902–08), SPFPF SU Opava, ř. A-lit. vědná, 1997, č. 2. ■ **REDIGOVALA časopis**: Ženský svět (1896–1907); *edici*: Ženská bibliotéka (1897–98). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA**: Theodora Nováka stati vybrané (1902, s. A. Novákem). ■

LITERATURA: J. Novotný: Kraj a dílo T. N. (1924); A. Novák: O T. N. (1930); Z. Nejedlý: T. N. (1958); O. Chaloupka: T. N. a východní Čechy (1963); J. Růžička: Román a skutečnost o Drašarovi a poličských buditelích (1966). ■ ● ref. Železný kříž: V. Vítězný, Lit. listy 8, 1886/87, s. 173; -ides, NL 6. 1. 1887 ● ● ref. Z naší národní společnosti: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 8, 1886/87, s. 367; F. V. Vykoukal, Hlas národa 9. 12. 1887; an., Čas 2, 1887/88, s. 9 ● ● ref. K. Světlá, její život a její spisy: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 11, 1889/90, s. 377; Z. (V. Zelený), Hlas národa 23. 7. 1890 ● ● ref. Maloměstský román: an. (H. G. Schauer), Čas 1890, s. 584; J. V. Novák, Lit. listy 11, 1889/90, s. 359 ● ● ref. Kresby a črty: K. Volný, Lit. listy 12, 1890/91, s. 275; J. Klenek, Hlídka lit. 1891, s. 458; A. P. (Procházka), Niva 1892, s. 367 ● ● J. Klenek: ref. Z měst a ze samot, Hlídka lit. 1891, s. 281; ● ref. Kraj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku: J. Klvaňa, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1891, č. 29; R. Tyršová, ČL 1, 1891/92, s. 89 ● ● J. Tenora: ref. Slavín žen českých, Hlídka lit. 1895, s. 8; Dn.: ref. Z nejvýchodnějších Čech, Lit. listy 20, 1898/99, s. 37; ● ref. Rosné perly: V. S. (Sokolová), Ženský svět 1902, s. 186; R. Karel (K. Rameš), Srdec 2, 1902/03, s. 27 ● ● ref. Čechy, sv. 13: an., Přehled 2, 1902/03, s. 275 (k tomu T. Nováková, tamtéž, s. 287, a odpověď an., tamtéž, s. 320) ● ● ref. Úlomky žuly: an. (J. Vodák), Čas 19. 10. 1902; F. V. Vykoukal, Osvěta 1903, s. 471 ● ● ref. Jan Jílek: vt, Přehled 3, 1903/04, s. 317; an., Besedy Času 1904, s. 321, 333 a 1905, s. 101; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 5, 1904/05, s. 204; an., Jitřenka 1905, s. 28 a 62; F. V. Vykoukal, Osvěta 1905, s. 168; F. V. Krejčí, PL 10. 8. 1905 ● ● ref. Jiří Šmatlán: O. Theer, Lumír 34, 1905/06, s. 487; Ds (J. D. Konrád), Máj 4, 1905/06, s. 720; an. (J. Vodák), Čas 20. 5. 1906; F. V. Vykoukal, Osvěta 1906, s. 753; V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 52 ● ● ref. Na Librově gruntě: J. Rowalski (A. Bačkovský), Rozhledy 17, 1906/07, s. 533; V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 34; S., Akademie 12, 1907/08, s. 42; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 69 ● ● ref. Z kamenité stezky: O. Theer, Čes. revue 1, 1907/08, s. 639; an. (J. Vodák), Čas 31. 5. a 7. 6. 1908; K. H. Hilar, Nár. obzor 10. 10. 1908; J. Rowalski (A. Bačkovský), Venkov 28. 10. 1908; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa

22. 11. 1908; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1908, s. 1034; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 26, 1908/09, s. 263 ●; ● ref. Děti čistého živého: O. Theer, *Přehled* 7, 1908/09, s. 627; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 26, 1908/09, s. 503; P. Maternová, *Ženský svět* 1909, s. 187; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1909, s. 938; J. Rowalski (A. Bačkovský), *Venkov* 22. 7. 1909; an. (J. Vodák), *Čas* 29. 8. a 5. 9. 1909; K. Sezima, *Lumír* 38, 1909/10, s. 318; O. Šimek, *Novina* 3, 1909/10, s. 25 a 59 ●; ● ref. Kresby a dojmy z cest: R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 28, 1910/11, s. 483; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1911, s. 783 ●; ● ref. Výkřiky a vzdechy: P. Maternová, *Ženský svět* 1912, s. 7; Ant. Veselý, *Čes. revue* 5, 1911/12, s. 251; an. (O. Šimek), *Novina* 5, 1911/12, s. 186; K. Híkl, *Přehled* 10, 1911/12, s. 385; M. (V. Martínek), *MSIR* 8, 1911/12, s. 339; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1912, s. 791; V. Dresler, *Venkov* 24. 1. 1912 ●; ● ref. Ze ženského hnutí: F. X. Š. (Šalda), *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 63 → KP 9 (1954); V. Babáková, *Přehled* 11, 1912/13, s. 188; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 30, 1912/13, s. 59; F. Sekanina, *Zvon* 13, 1912/13, s. 71 ●; ● nekrology: K. H., *Besedy Času* 1912, s. 379; an. (J. Vodák), *Čas* 14. 11. 1912; an., *Jitřenka* 1912, s. 345; an., *Lit. rozhledy* 1912, s. 133; -š-, *LidN* 14. 11. 1912; P. Maternová, *Ženský svět* 1912, s. 278; F. V. K. (Krejčí), *Akademie* 17, 1912/13, s. 95; F. X. Š. (Šalda), *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 157 → KP 9 (1954); V. Babáková, *Přehled* 11, 1912/13, s. 133 a 146; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 30, 1912/13, s. 131; -n-, *Zvon* 13, 1912/13, s. 139; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1913, s. 231; M. Majerová, *Naše doba* 21, 1913/14, s. 31 a 132 ●; F. X. Šalda: *Románové dílo T. N.*, *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 145 → *Duše a dílo (1913)*; M. Majerová: *Malířka disidentů*, *Akademia* 17, 1912/13, s. 114; Z. Nejedlý: *Wagnerismus T. N.*, *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 461 a 496 → *Osudová setkání (1978)*; K. Híkl: *T. N.*, *Přehled* 11, 1912/13, s. 151; ● ref. Z lidu a pro lid: K. Híkl, *Přehled* 11, 1912/13, s. 604; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1913, s. 307 ●; ● ref. Potulky po Čechách východních: R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 30, 1912/13, s. 492; K. V. H. (Havránek), *Zvon* 13, 1912/13, s. 457; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1913, s. 710 ●; H. Pastrnková: *Jan Jílek T. N.*, *ČMF* 1913, s. 360; ● ref. Drašar: an. (J. Vodák), *Čas* 15. 11. 1914; K. (F. V. Krejčí), *PL* 29. 11. 1914; G. W. (Winter), *Akademie* 19, 1914/15, s. 78; Ant. Veselý, *Čes. revue* 8, 1914/15, s. 634; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 32, 1914/15, s. 119; -fer, *Zvon* 15, 1914/15, s. 127; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1915, s. 220 ●; *Ženský svět* 1916, č. 8–10 (trojčíslo věnované T. N.); ● ref. *Démon a jiné ženské podobizny*: Kaz. (F. S. Procházka), *Zvon* 18, 1917/18, s. 558; K. Toman, *Čes. revue* 11, 1917/18, s. 634; Š. Jež, *Cesta* 1, 1918/19, s. 302 ●; A. Novák: *Češství T. N.*, in *Podobizny žen (1918)*; F. Kleinschnitzová: *Děti čistého živého*, *Topičův sborník* 8, 1920/21, s. 542; ● ref. *Dva obrazy staropražské*: Kaz. (F. S. Procházka), *Zvon* 21, 1920/21, s. 293; Dr. V. M. (V. Mičátek), *Niva* 1921, s. 99; L. Bubelová, *Ženský svět* 1921, s. 51 ●; Z. N. (Nejedlý): *T. N.*, *Var* 2, 1923, s. 27 → *Z české kultury (1951)* a *Z české li-*

teratury a kultury (1973); A. Novák: *U kolébky Ženského světa*, *Ženský svět* 1926, s. 2 + *Poslední svazek povídek T. N.*, *LidN* 11. 9. 1926 (pouze kn. *Železný kříž a jiné povídky*); J. Staněk: ref. *Železný kříž a jiné povídky*, *Čes. osvěta* 23, 1926/27, s. 304; ne (A. Novák): T. G. Masaryk o T. N., *LidN* 12. 11. 1927; M. Laudová-Hořicová: *Pláč a smích T. N.*, *Venkov* 28. 7. 1928; A. Novák: T. N. v Proseči, *Ženský svět* 1928, s. 210; J. Páta: T. N., *Čes. revue* 1928, s. 131, 215, i sep.; E. Jurčinová: T. N., *Lumír* 55, 1928/29, s. 210 a 260 → *Podobizny spisovatele světové galerie (1929)*; J. Páta: T. N. ve slovanských literaturách, *LidN* 12. 3. 1929; ● ref. *S poutnickou holí a brašnou: -och-* (F. S. Procházka), *Zvon* 30, 1929/30, s. 518; V. Brtník, *Venkov* 5. 12. 1930; F. Kleinschnitzová, *Ženský svět* 1930, s. 156 ●; roč. *Chudým dětem (1930, památce spisovatelky T. N., přísp. F. Strejček, J. Karník, A. Novák, L. Grossmannová Brodská, M. Jeřábková)*; ● k 20. výr. úmrtí: p. (A. M. Píša), *PL* 13. 11. 1932; B. S. (Slavík), *RA* 8, 1932/33, č. 7 ●; M. Hýsek: *Venkov u T. N.*, *Věstník Českosl. akademie zemědělské 1933* → *Literární besedy (1940)*; ● k 80. výr. narození: A. N. (Novák), *LidN* 30. 7. 1933; A. Chaloupka, *Venkov* 30. 7. 1933; jv. (Vodák), *Čes. slovo* 30. 7. 1933; K. Hovorka, *Rozhledy* 1933, s. 84 a 94 ●; Z. Nejedlý: T. N. in *Litomyšl. Tisíc let života českého města (1934, 2. vyd. 1954, d. 2, s. 114)*; E. Lešehrad in *Básnické životy (1935)*; J. Heidenreich: *Od J. V. J. Michla k Drašarovi*, *LidN* 8. 9. 1935; A. Novák: J. V. J. Michl a Drašar v díle T. N., *Lumír* 62, 1935/36, s. 24 a 93 + (ne) T. N. a Karolína Světlá, *LidN* 26. 6. 1937; ● k 25. výr. smrti: J. Heidenreich, *LidN* 13. 11. 1937; J. B. Č. (Čapek), *NO* 13. 11. 1937; K. P. (Polák), *PL* 13. 11. 1937; J. Fučík, *RP* 13. 11. 1937 → *Stati o literatuře (1951)*; K. Hovorka, *Venkov* 13. 11. 1937 ●; A. Pražák in *Míza stromu (1940)* + in sb. *Česká žena v dějinách národa (1940)*; bs (B. Slavík): *Realistický romantismus T. N.*, *LidN* 13. 11. 1942; A. Grund in T. N.: *Drašar (1949)*; A. M. Píša in T. N.: *Jiří Šmatlán (1950)*; M. Ivanov: *Jiří Šmatlán T. N.*, *NŽ* 1951, s. 1901; J. Hrabák in T. N.: *Jiří Šmatlán (1951)*; V. Štěpánek: *Cesta T. N. k realismu*, *ČLit* 1953, s. 120; J. Janáčková: *Hrdina románů Drašar T. N.*, *ČLit* 1954, s. 310; K. Čechák in T. N.: *Z horských chalup (1955)*; J. Janáčková in T. N.: *Jiří Šmatlán (1956)*; J. Honzík in T. N.: *Vybrané spisy sv. 1, 2, 3, 5, 6 (1956–61)*; D. Holub in T. N.: *Na Librově gruntě (1957)*; K. Palas: *K jazykovému vývoji v povídkové a románové tvorbě T. N.*, *Studie ze slovanské jazykovědy (1958)*; J. Šťastná: *Litomyšlsko a národopisná činnost T. N.*, *ČSPS* 1959, s. 27; K. Dvořák: T. N., *Kulturněpolitický kalendář (1962)*; V. Forst: *Jedna pozapomenutá práce T. N.*, *ČLit* 1965, s. 146; J. Janáčková: *Mezi dvěma modernami*, sb. *Realismus a modernost (1965)* + in T. N.: *Děti čistého živého (1966)* → *Stoletou alejí (1985)*; J. Toman: *Povídka Železný kříž a Písecko, Zprávy z muzeí od Trstenické stezky 1969*, č. 7; J. Skutil: *Drašar T. N. po stránce textověkritické*, *Listy Orlického muzea 1969*, s. 178; A. Kellnerová: *První národopisné studie T. N. a její účast na Národo-*

pisné výstavě československé, ČL 1971, s. 291; (hey) (J. Heyduk): Jedna z velkých žen, LD 5. 11. 1972; M. Pohorský in T. N.: Jiří Šmatlán (1972); H. Hrzalová: Dílo, které se čte a bude číst, RP 31. 7. 1973; J. Wenig: Spisovatelka a matka, Svob. slovo 2. 8. 1973; M. Zahálka: Čtvero zastavení T. N. v České Třebové a okolí, Zprávy z muzeí od Trstenické stezky 1973, č. 13 a 14; K. Palas: Jan Jílek T. N. a jeho pramen, sb. Z kralické tvrže 1973, s. 38; V. Vrzalová in T. N.: Úlomky žuly (1974); (Iv.) (L. Vacina): Tři podoby spisovatelky Českomoravské vrchoviny T. N., Pochodeň 26., 27. a 28. 7. 1978; J. Ort in T. N.: Kamenité stezky (1978); B. Svadbová in T. N.: Zrcadlení (1981) + T. N., povídkářka venkova, ČLit 1981, s. 398; K. Pospíchal: Zdeněk Nejedlý a wagnerismus T. N., SPF Hradec Král., Jazyk-literatura-metodika 1985, s. 165; B. Svadbová: Praha a Litomyšl v rané tvorbě T. N., ČLit 1986, s. 208; V. Forst: T. N.: Jiří Šmatlán, sb. Rozumět literatuře (1986); D. Moldanová: Obraz ženského osudu a jeho proměny v tvorbě spisovatelek na přelomu století, ČLit 1986, s. 420 → Studie o české próze na přelomu století (1993); J. Janáčková: Krajina v posledních románech T. N., in Román mezi modernami (1989); B. Svadbová: Povídkářka T. N., Lit. měsíčník 1989, č. 3; K. Pospíchal: Redaktorská a žurnalistická činnost T. N., SPF Hradec Král., Jazyk-literatura-metodika, sv. 52, 1989 + Problematika umělecké tvorby T. N. a její čtenářský ohlas, SPF Hradec Král., Čes. jazyk a literatura, sv. 57, 1990; J. Janáčková: T. N., sb. Česká literatura na předělu století (1991); B. Svadbová, I. Štěpánová: T. N. a její národopisné akce, ČL 1993, s. 109; L. Knížková: Přátelství učitele Josefa Chalupníka se spisovatelkou T. N. a s jejími syny Theodorem a Arnem ve světle vzájemné korespondence, Chrudimské vlastivědné listy 1995, č. 5; C. Kučera: T. N. a Tolstého Kreutzerova sonáta, sb. Žena – Jazyk – Literatura (Ústí n. Lab. 1996).

vf

Nové básně viz Sebrání básní a zpěvů (almanach)

Nové české divadlo 1918-1926, ... 1927, ... 1928-1929, ... 1930-1932

1926, 1927, 1929, 1932

Reprezentativně vypravené sborníky studií, úvah, informací a obrazové dokumentace, sledující hlavně poválečný vývoj českého, převážně činoherního divadla.

První tři svazky redigovali J. Kodíček a M. Rutte, v redakci svazku čtvrtého J. Kodíčka vystří-

dal F. Götz; všechny vyšly v nakl. Aventinum s podtitulem Sborník Dramatického svazu. První svazek vyšel bez data koncem 1926 (byl okamžitě rozebrán a v březnu 1927 vydán podruhé). Podnět k vydávání díla dal M. Rutte; byl jedním z předních představitelů Dramatického svazu (vznik 1919), spolku sdružujícího široký okruh tvůrců moderní české divadelní kultury, jehož cílem bylo dbát o úroveň a neodvislost jevištní tvorby. Reprezentativnost N. č. d. byla dána nejen vztahem k této organizaci (projevil se hlavně množstvím příspěvků), ale především bohatou výpravou (barevné i černobílé reprodukcce scénických návrhů, zejména od V. Hofmana, fotografie scén a hereckých masek, karikatury). Každý svazek přinášel na konci přehled významnějších pražských činoherních premiér příslušného období, který sestavoval K. Engelmüller.

Podle redakčního doslovu k N. č. d. 1918–1926 měla publikace v základních rysech „zachytit dění českého divadla od převratu“. Účast autorů různých generací a názorů (citelně mezi nimi chyběl V. Tille) zajistila na rozdíl od programově zaměřených sborníků mnohstrannější a co nejuplněnější pohled na soudobé divadelní dění; poměrně jednotně však už N. č. d. 1918–1926 vyznívalo prosazováním civilnějšího pojetí divadelního tvaru jako reakce na období apelativního divadla a stylového expresionismu. S touto orientací v podstatě souzněla i obecná úvaha předsedy Dramatického svazu J. Hilberta Duch dramatiky, postavená do čela publikace, požadavkem účasti dramatika na životě, jeho zodpovědnosti a tvůrčí kázně, zejména však tezí, že cílem a předmětem dramatické tvorby je člověk sám o sobě a jejím nenahraditelným materiálem lidská duše. Obsah sborníku se zhruba člení na příspěvky zabývající se aktuálním divadelním děním obecněji a na články zaměřené spíš dokumentárně (tištěny byly většinou ve dvousloupcích). Osu první skupiny tvoří především souhrnné hodnotící stati M. Rutteho (Nové cesty českého dramatu), J. Kodíčka (Cesty nového divadla) a F. Götze (Česká moderní divadelní kritika), další příspěvky se týkají např. hudebních žánrů (V. Novák o melodramatu, O. Zich a O. Zítek o opeře) a tance (J. Körschnerová), zastoupeny jsou herecké portréty (K. Engelmüller o M. Hübnerové, O. Fischer o V. Vydrovi) a řeč J. Kvapila Tryzna za Vojana; autory dalších statí a esejů jsou J. Bartoš, K. Čapek, K. Dostal,

E. Konrád (Dramatik a dramaturg), Z. Rykr, J. Vodák, F. Zavřel. Dokumentární část obsahuje jednak vzpomínkové články (V. Dyk o režiséru F. Zavřelovi, K. H. Hilar o vzniku Dramatického svazu, H. Jelínek), jednak konfese, poznámky a glosy divadelních praktiků: herců (např. L. Dostalová, B. Karen, O. Scheinpflugová, E. Vrchlická, V. Vydra), režisérů (K. Dostal, M. Svoboda), výtvarníka V. Hofmana, tanečnice M. Mayerové i autorů divadelních her (L. Blatný, F. Langer, S. Lom). Sborník uzavírají francouzská resumé statí J. Kodíčka a M. Rutteho. Otištěno je sedm barevných reprodukcí scénických návrhů (J. Čapek, B. Feuerstein, V. Hofman, A. V. Hrstka) i řada jejich fotografií (kromě uvedených autorů např. J. M. Gottlieb, A. Heythum, Z. Rykr, J. Wenig, F. Zelenka), dále fotografie hereckých postav a masek a karikatury českých dramatiků, kritiků, režisérů a herců (autoři H. Boetttinger, J. a K. Čapkové, A. Hoffmeister, F. Muzika, Z. Rykr). – N. č. d. 1927 charakterizuje snaha přesněji definovat civilismus v divadelním umění; v pojetí scénického díla se přitom prosazovala představa ideální trojjednoti dramatika, režiséra a herce a začala se chápat aktivní spoluúčast diváka (F. Langer: Paradox o obecněm). Páteří sborníku byly opět statí M. Rutteho (Civilismus v českém divadle), J. Kodíčka (Od hesel k lidskosti, zabývající se především hlavními proudy moderního světového dramatu, za jehož vyvrcholení se pokládá dílo E. O'Neill a L. Pirandella), F. Götz (Současná situace světového dramatu); významná je úvaha K. H. Hilara o situaci režie po údobí expresionismu. Nově byla věnována – též příspěvky zahraničních autorů – pozornost světovému, převážně evropskému divadelnímu kontextu (B. Crémieux o francouzském, H. Ihering o německém a A. Slonimski o varšavském divadle). Pro N. č. d. charakteristické herecké portréty publikoval K. Engelmüller (L. Dostalová), O. Fischer (B. Zakopal) a E. Konrád (A. Sedláčková), přehled literatury o divadle podal M. Novotný. Oproti předchozímu svazku do N. č. d. 1927 nově přispěli: E. F. Burian (Sborová recitace a scénická hudba), K. B. Jiráček, F. Khol, V. Martínek, J. Port a šifry Est. a N. Z. Výtvarná složka, v níž se nově objevila jména J. Frejka a O. Mrkvička, K. Lhota, K. Teige, zahrnovala (stejně jako v následujících svazcích) už jen černobílé reprodukcí návrhů scén a nově i kostýmů, dále

obvyklé fotografie hereckých postav a karikatury. – Pokračující vývoj k tzv. nové věčnosti, pocit stagnace v českém divadle a zahraniční impulsy (např. objev F. M. Dostojevského pro divadelní dramtizace) dokládá další svazek N. č. d. (hlavní autoři opět F. Götz, J. Kodíček, M. Rutte, dále K. H. Hilar, V. Hofman a E. Konrád). Větší pozornost je v něm věnována mimopražským divadlům (J. L. Fischer, Č. Jeřábek, V. Martínek), z cizích divadel především ruskému (N. Melniková-Papoušková), polskému (M. Orlicz) a upozorňuje se i na podněty malých scén (E. Bass). Tradičně jsou zde portréty, jubilejní články, nekrology a vzpomínky (L. Blatný o O. Čermákovi, J. Bor o K. Vávrovi, O. Fischer o E. Vrchlické, J. Kodíček o X. Longenové a pod šifrou K-ček o K. Nollovi, M. Rutte o J. Kvapilovi se soupisem jeho režii, o V. Hofmanovi se seznamem inscenací, na nichž se podílel, dále o J. Horákové a V. Gamzovi). Nově do N. č. d. 1928–1929 přispěli: E. Hoene (o uvedení Langrovy Periferie v Hamburku), Č. Jeřábek, R. Medek (Muži a zbraně opět na scéně), J. Sajíc, K. Scheinpflug, J. Voskovec a J. Werich, z výtvarníků např. J. Štyrský. – V posledním svazku N. č. d., který už reagoval na existenční i uměleckou nejistotu divadel za hospodářské krize, vystupuje do popředí hledání divadelníkovy odpovědi na novou situaci. Do čela byla postavena úvaha K. Dostala Zase jednou Theater als moralische Anstalt, aktualizující (stejně jako studie M. Rutteho Divadlo doby a divadlo věčnosti) Schillerovo humanistické a morální poslání divadla; přechodný stav soudobého českého repertoáru, režie a herectví rozebírala studie E. Konráda Hledá se nový sloh. O dramaturgově práci psal F. Langer, o pramenech hereckého tvoření K. H. Hilar, o divadelní kritice J. Sajíc, o světovém divadle a dramatu F. Götz a F. Tetauer (americké divadlo), o mimopražských československých divadlech Č. Jeřábek, B. Haluzický, V. Martínek a B. Polan, o rozhlase B. Haluzický; herecké portréty publikoval O. Fischer (K. Dostal), M. Rutte (M. Hübnerová), článek o komice V. Buriana, J. Voskovec a J. Wericha J. Träger, vzpomínky na K. Vávru a E. Viesnera K. H. Hilar, na M. Nového V. Müller, nekrology F. Götz (L. Blatný), M. Novotný (V. Dyk), M. Rutte (Felix Téver, P. Kropáček) a M. Svoboda (M. Laudová-Hořicová). Drobné články byly věnovány divadelním aktualitám.

Nové proudy

LITERATURA (ref.): ● N. č. d. 1918–1926: J. Hilbert, Venkov 19. 12. 1926; E. Konrád, Cesta 9, 1926/27, s. 305; L. Blatný, Host 6, 1926/27, s. 154; J. Fučík, Tvorba 2, 1927/28, s. 305 → Divadelní kritiky (1984); Fr. G.(Götz), NO 5. 1. 1927; -vh- (M. Hýsek), Lumír 54, 1927/28, s. 387; M. Zelenka, Slavia 6, 1927/28, s. 612 ●; ● N. č. d. 1927: M. Pujmanová, Tribuna 1. 1. 1928; J. Träger, Studentský časopis 7, 1927/28, s. 146, 173; E. Konrád, Cesta 10, 1927/28, s. 342 ●; ● N. č. d. 1928–1929: M. Rutte, RA 5, 1929/30, s. 137; Ot. F. (Fischer), PL 15. 12. 1929 ●; ● N. č. d. 1930–1932: n. (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 144 + (M. N.), LidN 28. 1. 1933; J. Träger, Čin 4, 1932/33, s. 498; H. J. (Jelínek), Lumír 59, 1932/33, s. 348 ●.

ik

Nové proudy

1893

Politický a kulturní čtrnáctideník mladých z okruhu tzv. pokrokového hnutí 90. let, odštěpujícího se od mladočeské strany.

Redaktor: J. Škába. – *Vydavatel:* K. S. Sokol, Praha. – *Periodicita:* 1893 (roč. 1) čtrnáctideník, od února do srpna 12 čísel. Časopis byl zastaven v době perzekuce pokrokového hnutí, předcházející procesu s Omladinou.

Orgán pokrokové mládeže volně navazující na Časopis čes. studentstva, od něhož se lišil zaměřením na širší publikum, usiloval uplatnit kriticismus „na všechny obory myšlenkového života“. Hlásil se k realismu v umění, k pokroku ve vědě, k podpoře ženské emancipace a k sociální rovnosti. Sympatizoval se socialismem, ale byl značně kritický k sociální demokracii. Během svého krátkého vycházení byl několikrát cenzurován i konfiskován. Měl jedinou rubriku *Z naší doby*, jež přinášela informace o domácích i zahraničních literárních novinkách, aktuální společenské úvahy i politické komentáře. Časopis nemá souvislost se stejnojmenným křesťanskosociálním měsíčníkem, jenž začal vycházet 1900.

V původní tvorbě N. p. požadovaly „boj idejí, život myšlenek“ a emancipovanou „uměleckost“ literatury. Orientovaly se na díla mladých autorů (E. Čenkov, K. Červinka, J. Karásek, A. Sova), J. S. Machar tu před knižním vydáním otiskoval na pokračování poslední verzi svého veršovaného románu Magdaléna

(zastavením časopisu nedokončeno). I zde bylo publikováno ohrazení českých spisovatelů proti útoku klerikálního časopisu Vlast na J. Neruda. *Básně* v N. p. zveřejnili E. Čenkov, K. Červinka, J. Karásek, J. Kubelka, J. S. Machar, F. Pečinka, Č. Sulevic, šifra V.; *prózu* K. Červinka, V. Plaček (pseud. V. P. Trnavský), A. Sova; z *cizích autorů* byli uvedeni A. Garborg (překlad H. Kosterka), J. Richepin (E. Čenkov) a dramatickou scénou M. Maeterlinck (A. Procházka). *O literárních, vědeckých a obecně kulturních otázkách* psali: A. Hajn (šifra Hn.), F. V. Krejčí (Filozofie a naše doba), F. V. Lorenc (teozofie), J. S. Machar (J. Vrchlický), F. Švehla (Flaubertova Paní Bovaryová aj.), V. Otomar (L. N. Tolstoj), v překladu P. Bourget (o G. Maupassantovi) a F. Brunetière (o H. Tainovi). *Společenskými a politickými problémy* se zabývali pseud. Leokad, A. Rašín, K. S. Sokol (šifra S.), J. Škába (šifra Škb), pseud. R. Věkoslav. *Referáty o knihách* dodávali A. Čížek (šifry At. S., At. Salv., Salv. At.), E. Čenkov, A. Hajn (šifry H., Hn.), R. Chaloupka, J. Třebický (šifra Tý).

LITERATURA: M.: ref. N. p., Čas 1893, s. 228; J. Hilmera: Jubileum zaniklého časopisu, LitN 1993, č. 6.

zt

Novela (nakladatelství) viz in Joža Jícha

Novina (1)

1908–1912

Literární, umělecká a kulturní revue, jejíž zaměření na integraci moderních tvůrčích snah udával hlavně F. X. Šalda.

Podtitul: 1908–1911/12 (roč. 1–5) List duševní kultury české. – *Redaktoři:* 1908 (roč. 1) J. S. Machar, F. X. Šalda, J. Vodák; 1908/09 (roč. 2) F. X. Šalda, J. S. Machar; 1909/10–1911/12 (roč. 3–5) F. X. Šalda. – *Odpovědný redaktor:* 1908–1910/11 (roč. 1–4) F. X. Šalda; v roč. 5 neuveden. – *Vydavatel:* 1908–1911/12 (roč. 1–5) G. Dubský v nakl. Grosman a Svoboda, Praha. – *Periodicita:* čtrnáctideník, 24 čísel ročně; 1908 (roč.1) od ledna do listopadu; 1908/09 (roč. 2) od prosince do října; 1909/10–1910/11 (roč. 3–4) od listopadu do října; 1911/12 (roč. 5) od listopadu do

listopadu. – Na tit. straně roč. 3–5 uvedeno: Založili J. S. Machar, F. X. Šalda, J. Vodák.

Revui N. redigoval F. X. Šalda po svém odchodu z čas. Volné směry. Přestože byli zprvu jako její spoluredaktoři uváděni J. S. Machar a J. Vodák (ve 2. roč. jen Machar), byla ve skutečnosti prvním Šaldovým časopisem, jehož podobu mohl všestranně ovlivňovat; stala se tak do značné míry jeho osobní tribunou i tribunou generačně a názorově blízkých autorů (A. Sova, R. Svobodová, F. X. Svoboda, zpočátku i J. S. Machar, z mladší generace F. Chudoba, O. Šimek, též O. Fischer aj.). Šalda se ovšem neomezoval jen na užší, umělecky spřízněnou skupinu, nýbrž se za přispěvatele snažil získat generačně široký okruh autorů (od generace 90. let po generaci nejmladší), a to nejen z umělecké oblasti, ale i z různých humanitních oborů. Ve smyslu citátu z Turgeněva uváděného v záhlaví všech ročníků („Novinu orati třeba pluhem hluboko zabírajícím“) i v intencích podtitulu (List duševní kultury české) chtěla N. tvořit jakési krystalizační centrum českého duchovního života, slučovat funkce a úkoly beletristického časopisu a široce koncipované umělecké a kulturní revue. Jak v obsahu, tak ve skladbě jednotlivých čísel, jejichž pravidelnou součástí byl i obsáhlý recenzní oddíl *Kronika*, se prosazovalo její výrazně kritické, případně kriticko-terapeutické zaměření, jak to výslovně podtrhl i Epilog redakční v závěru 1. roč. Vydávání N. bylo ukončeno pro neshody s nakladatelstvím; na list navázala Česká kultura, kam Šaldu následovali kmenoví přispěvatelé. – Od 3. do 5. roč. byla při N. vydávána knižnice Slunečnice; podle redakční charakteristiky měla přinášet hodnotná, především dosud nepublikovaná díla, jež by ztělesňovala rozmanité moderní myšlenky umělecké i kritické a tím se stávala příkladnými dobovými kulturními dokumenty. Ve třech ročnících Slunečnic vycházela díla přispěvatelů N. (B. Benešová, O. Fischer, F. Chudoba, F. Langer, J. Mahen, H. Malířová, A. Sova, F. Šrámek aj., z cizích autorů např. Ch. Morice).

V N. soustředil Šalda autory, kteří se ve své tvorbě snažili řešit zejména aktuálně pocívaný problém vztahu osobnosti a kladných nadoborních hodnot. N. odkrývala negativní jevy a tendence českého uměleckého a kulturního života a snažila se také vytvářet jednotící estetickou platformu pro moderní umělecké sna-

hy; stavěla se za renesanci umění obnovením jeho vazeb se životem, prosazovala požadavky tvůrčí odpovědnosti a tvárné kázně umění a z toho důvodu také odmítala improvizovanost, impresionistickou roztěkanost a nedbání etického základu díla. Charakter listu určovaly hlavně Šaldovy studie o kulturních otázkách (úvodní stať 1. roč. Víra kulturní, ve 3. roč. Hodnoty kulturní a mocnosti životní) a četné kritické práce. Proti období Volných směrů se Šalda nyní v mnohem větším rozsahu věnoval literární kritice a historii. V N. se odráží postupná proměna jeho estetické koncepce: korigoval svoje dřívější jednostranné akcentování úlohy instinktu a smyslu a radikální antitradicionalismus Bojů o zítřek příklonem k diltheyovskému pojmu duše (překonávajícímu protikladnost instinktu a intelektu) a k pojetí historie umění jako „historie tvůrčích duší“. Toto pojetí se promítlo do studií publikovaných v N. (o Rousseauovi, Vrchlickém, V. Mrštíkovi aj.) nebo za jejího vycházení vznikajících (o Máchovi, Sovovi, Březinovi aj.), které se pak staly základem knihy *Duše a dílo*. Problémové rozpětí této knihy, udávané ústředním a spojovacím tématem romantismu, který Šalda pojal jako řadu individuálních aktivit a do jehož vývojového sledu začleňoval i vlastní generaci, a celkově pak její dominantní zájem o osobnost přímo korespondovaly se zaměřením N. Markantně se zde projevil tehdejší Šaldův odklon od syntetických studií a jeho tíhnutí k portrétní studii či eseji. Zorný úhel tvůrčího jedince, příp. tvůrčího aktu, spolu s esejistickou interpretací problému charakterizuje i další práce pocházející od autorů podobného umělecko-kritického naturelu. O. Fischer psal o G. Kellerovi, též o psychologických problémech tvoření (eseje O nevyšlovitelném a Osudnost zrcadla, začleněné později do knihy *Duše a slovo*), F. Chudoba zde zveřejnil studie (P. B. Shelley, T. Carlyle, prerafaelité, R. Browning) patřící rovněž k základním položkám jeho knižního díla; podobně i A. Novák publikoval v N. několik závažných esejů (např. Večerní dialog s J. Nerudou, též kritická konfese Čím mně jest Lessing). Větší portrétní či úvahové studie a eseje psali do N. i B. Benešová (F. X. Svoboda, R. Svobodová), M. Gebauerová (B. Němcová), Š. Jež (R. Svobodová), V. Martínek (P. Bezruč), dále z literatury slovenské F. Votruba (P. O. Hviezdoslav), z německé J. Krejčí a H. Siebenschein, z ruské

J. Bartoš a J. Folprecht, z norské G. Pallas. Do N. přispěli původními pracemi též cizí autoři: J. Bab (o R. Dehmelovi), J. Bandrowski (o C. K. Norwidovi), N. Janson (o A. Strindbergovi), S. Kluič (o chorvatské literatuře), Ch. Morice (o francouzské kultuře), S. Zweig (o E. Verhaerenovi) aj. N. přinášela také obsáhlejší stati výtvarněkritické (např. B. Kubišta o P. Cézannovi a H. Matissovi) a muzikologické (V. Helfert o B. Smetanovi a J. B. Foerstrovi, O. Zich o G. Mahlerovi) a věnovala pozornost též problematické filozofické (F. Drtina, F. Krejčí aj.), historiografické (V. Kybal), sociologické a politické (E. Beneš aj.). Kritický charakter revue pak podstatně dotvářela obsáhlá rubrika Kronika, mj. její polemicky zahrocená část Glosy. Stejně jako v kritické, tak se i v beletristické části N. střídaly práce příslušníků různých generací. Výrazně však její profil utvářeli Šaldovi vrstevníci. Sám Šalda se prezentoval jako básník a prozaik (několik povídek tvořících později základ knihy *Život ironický a jiné povídky*); pravidelně zde publikoval A. Sova a zpočátku J. S. Machar, přispěl i O. Březina (esej *Přítomnost*), J. K. Šlejhar aj.; ke kmenovým autorům pak patřila zvláště R. Svobodová (mj. romány *Pokojný dům a Irémská zahrada*), F. X. Svoboda a také B. Benešová, autorka blízká literárnímu kruhu R. Svobodové. K autorům staršího proudu realistického či naturalistického zaujala N. spíše zdrženlivý odstup (k výjimkám patřila T. Nováková). Významně se v N. uplatnili představitelé generace z přelomu století (F. Šrámek, J. Mahen, H. Malířová, M. Majerová, též J. Uher aj.) a o něco mladší generace čapkovské (O. Fischer, F. Langer, též svou ranou povídkou *L'Éventail* bratří Čapkové aj.), s níž vedl Šalda o něco později zásadní spor (blíže měl k výtvarným představitelům předválečné moderny, z níž zejména malíř B. Kubišta, kritik V. Dvořák a historik umění A. Matějček patřili mezi stálé spolupracovníky N.). I rozsahově menší překladová část souzněla s celkovým směřováním časopisu: vedle několika klasických titulů (J. W. Goethe, M. J. Lermontov, A. S. Puškin) se objevovaly čtenější ukázky z moderních literatur (G. D'Annunzio, E. Barrett-Browningová, R. Dehmel, H. von Hofmannsthal, E. Möricke, E. Verhaeren aj.). Přes své integrační záměry se N. nestala sjednocujícím a iniciujícím orgánem moderní předválečné tvorby, byť vytyčila některé její postuláty

(zvláště životnost a tvárná kázeň umění), a ani se jí vždy nedařilo dosahovat žádoucího jednoznačného profilu; hlavně v beletristické části se nezbavila jistého estetství, exkluzivnosti a sklonu k ornamentálnímu zobrazování skutečnosti. – Celkově měla N. velký počet přispěvatelů. *Básně* otiskovali: B. Benešová, M. Bílá, J. Bílý, Michal z Boharyně, R. Bojko, S. Cyliak, J. Desiderius, J. Duriš, O. Fischer (i pseud. Otokar Frey), M. Halášková, R. Chřada, N. Jehličková, O. Klein, F. Langer, J. S. Machar, J. S. Martínek, G. R. Opočenský, V. Pádovská, K. Pittich, Ž. Pohorecká, F. Rybář, J. Říha, E. Saudek, J. Schmitt, F. Skácelík, J. Solfronk, A. Sova, F. X. Svoboda, F. X. Šalda (i pseud. Jan Braun), K. Šelep, F. Táborský, Z. Tlamich, M. Votrubová-Haunerová, J. Vrba, R. Weiner, J. z Wojkowicz, S. Zima, J. Žemla, F. C. Župka; uvedeny byly též verše J. Nerudy. *Překlady poezie* uveřejnili: F. Balej (E. Barrett-Browningová), O. Fischer (R. Dehmel, J. W. Goethe, H. von Hofmannsthal), J. Kamenář (J. W. Goethe, F. Hebbel), J. Kořán (D. von Liliencron), P. Kříčka (K. D. Balmont), V. Navrátil (E. Möricke), A. Novák (J. W. Goethe), I. Olbracht (E. Lissauer), F. Táborský (M. J. Lermontov, A. S. Puškin), F. Tichý (pseud. Zdeněk Broman; E. Barrett-Browningová, E. Verhaeren), Z. Tlamich (R. Dehmel), M. Votrubová-Haunerová (G. D'Annunzio). *Prózy* publikovali: B. Benešová, H. Bezděk, M. z Boharyně, bratří Čapkové, Z. Gabriel, Z. Hásková, N. Hausková, J. Horal, M. Jahoda, L. Jeništa, E. Konrád (pseud. Beneš Musil), P. Kvintus, F. Langer, A. Macek, J. Mahen (i pseud. H. Lang), R. B. Mácha, M. Majerová, H. Malířová, J. Maria, T. Nováková, M. Pujmanová (pod jm. Marie Zátková a pseud. Olga Nerská), A. Slavíček, J. Schmitt, D. Skřivanová, A. Sova, A. Stachová, P. Sula, F. X. Svoboda, R. Svobodová, F. X. Šalda (i pseud. J. Řapík), J. K. Šlejhar, F. Šrámek, A. Tyrpeklová, J. Uher, Z. Záhoř, F. J. Zavřel; autorem jediné přeložené povídky byl P. Altenberg (an. překl.). *Drama* otiskl O. Popel, F. X. Svoboda a Z. Záhoř. Rozsáhlejší *eseje, studie a úvahy*, jejichž předmětem byly kulturní a estetické otázky, literární historie, výtvarné umění, hudba aj., otiskl: F. Balej, J. Bartoš, E. Beneš, B. Benešová, O. Březina, F. Drtina, O. Fischer, J. Folprecht, E. Franke, M. Gebauerová, V. Helfert, M. Helmerová, F. Chudoba, Š. Jež, J. Kalivoda, J. L. Kopal-Stěhule, F. Krejčí, F. V. Krejčí, J. Krejčí, B. Kubišta, V. Kybal,

V. Martínek, T. G. Masaryk, A. Matějček, A. Novák, J. Novák, T. Nováková, G. Pallas, E. Peroutka, A. Pražák, E. Saudek, H. Siebenschlein, R. Svobodová, F. X. Šalda, G. Tichý, V. Tille, F. Tučný, A. Uhlíř, K. Vetter, F. Votruba, Z. Záhoř, O. Žich, F. Žákavec; I. Annenskij, J. Bab, J. Bandrowski, G. D'Annunzio, N. Janson, S. Kluič, A. Lichtwark, D. S. Merežkovskij, Ch. Morice, G. Pascoli, B. Segantini, S. Zweig. Drobnější kritické formy, *recenze a poznámky*, byly soustředěny v oddíle Kronika. V 1. roč. obsadil Šalda z valné části rubriku literární, divadelní a výtvarnou, od 2. roč. se složení příspěvatelů rozšířilo. O *literatuře* psali: J. Bartoš, B. Benešová (i šifra B -ová), M. z Boharyně, A. Drtil (i šifra A. D.), J. Folprecht, K. Hikl, Š. Jež, M. Krausová-Lesná, V. Martínek, O. Pick, Ž. Pohorecká, J. Reichmann (i šifra J. R.), J. Schmitt, H. Siebenschlein, F. X. Šalda (i šifry F. X. Š., dr. J. Pk.), O. Šimek (i šifra O. Š.), J. Thon, F. Tichý (pseud. Zdeněk Broman); o *lit. historii a kritice*, příp. historiografii A. Drtil (i šifra A. D.), K. Hikl, F. Chudoba, M. Krejčová, V. Kybal (šifra -y-), V. Martínek, J. Opočenský (podp. Hanuš Opočenský), K. Pelant, J. Reichmann, F. X. Šalda (i šifra F. X. Š.), O. Šimek; E. O., -ff-; o *divadle*: J. Bartoš, B. Benešová (i šifra B -ová), Jan Bor, A. Drtil, K. Hikl, Š. Jež, Otto Klein, M. Krausová-Lesná, V. Kybal, V. Martínek, J. Reichmann, J. Schmitt, H. Siebenschlein, R. Svobodová (pseud. Marforio), F. X. Šalda (i šifra F. X. Š.), O. Šimek (i šifra O. Š.), V. Švestka, M. Votrubová-Haunerová (šifra M. V. H.), Z. Záhoř; o *výtvarném umění*: V. Dvořák (i šifra V. Dřk.), Š. Jež, L. Kuba, B. Kubišta, A. Matějček, K. Pelant (šifra K. P.), J. Schmitt, F. X. Šalda (F. X. Š.), K. Wellner, F. Žákavec (i šifra FŽC); -ff-; o *filozofických, sociologických, psychologických, pedagogických publikacích* aj.: A. Drtil (i šifra A. D.), V. Dvořák, M. Gebauerová, J. Schmitt, R. Svobodová (pseud. Marforio), F. X. Šalda (i šifra F. X. Š.), F. Tučný; A. M.; o *hudbě*: V. Helfert, J. Reichmann, V. Štěpán; N.; o *umění předkladatelském*: F. Chudoba, J. Švejda; o *umění recitačním*: F. X. Šalda; o *tanci*: L. Kuba, F. X. Šalda; *ženskou otázkou* se zabývali: P. Buzková, A. Drtil, R. Svobodová (pseud. Marforio); M. a A. Leblondové; -b-. K otázce autorství nepodepsaných příspěvků se Šalda vyjádřil ve 3. roč.: „Rozumí se samo sebou, že všechny nepodepsané projevy v listě jsou ode mne, a zvláště glosy.“ *Glosy* psal zejména F. X. Šalda

(i šifry F. X. Š., JPK.), dále B. Benešová (šifra B. B-ová), některé jsou z pera K. Hikla, A. Sovy, Ant. Veselého, některé pak pod šiframi -ad-, aš, B. M., M., r. a., Rfj., resp. pod pseud. Argus (asi P. F. Malý). V rámci glos (někdy též samostatně s označením Diskuse, Volná tribuna aj.) probíhaly četné *polemiky*: F. X. Šalda s A. Dvořákem, V. Dykem, J. Holým, K. Horákem, J. Karáskem, J. Mahenem, A. Novákem, A. Pražákem aj., dále např. O. Šimka s E. z Lešehradu a M. Martenem, F. Chudoby s J. Karáskem a A. Procházkou; polemické články také psali B. Benešová, A. Drtil, B. Kubišta, R. B. Mácha, J. Schmitt, J. Sutnar aj., z cizích autorů H. Jossot. Autory *epigramů* byli J. S. Machar (šifra M.), F. Skácelík (šifra Sk.), F. X. Šalda (an.). Do *Fejetonu*, občas uváděného v Kronice, přispěli: E. Konrád, K. Scheinpflug, F. X. Šalda (i pseud. Pečorin), O. Šimek, Z. Záhoř.

LITERATURA: an.: Česká kultura nástupkyní N., Studentská revue 6, 1912/13, s. 83; F. Götz in F. X. Šalda (1937); Ediční poznámky ke Kritickým projevům F. X. Šaldy: K. Dvořák in KP 7 (1953), O. Králík, M. Komárek, J. Opelík in KP 8 (1956), L. Lantová in KP 9 (1954); Z korespondence F. X. Šaldy, sb. Literární archiv 3-4 (PNP 1969; zvláště listy J. S. Macharovi a O. Šimkovi).

es

Novina (2)

1915–1916

Literární a kulturní časopis realistického hnutí.

Podtitul: Týdeník literární a kulturní. – *Redaktor a vydavatel*: Jan Herben, Praha. – *Periodicita*: týdeník; 1915–16 (1. roč.) od 1. 10. 1915 do 7. 1. 1916 celkem 15 čísel.

Týdeník vycházel po zastavení časopisu Čas, na nějž a jeho beletristickou přílohu Besedy Času navazoval jak osobou redaktora a okruhem příspěvatelů, tak zaměřením v duchu masarykovského realismu. Tímto zaměřením bylo dáno, že výraznější profil než poezie a próza zde měla kritika a vůbec příspěvky odborné. Nejsoustavněji byly sledovány novinky v činohře a v hudbě. Osvětový charakter časopisu se projevil výklady připojenými k výtvarným ukázkám (v 9. č. byla mimořádná pozornost věnována portrétům M. Švabinského), dále

Novina

v rubrice *Jasně pojmy* – příspěvek ke slovníku vzdělaného člověka, sestavované z citátů, a v *Ženské besedě*. Vícekrát se též opakoval *Dětský koutek* a *Pohled do českých zemí* či *Pohled do cizích revuů*, pravidelně byly zařazeny informativní *Drobnosti* a *Listárna redakční*.

Ukázkami *poezie* přispěli ze známějších básníků pouze V. Dyk a J. S. Machar, dále několi-krát A. Horák a M. Bílá. Více než jeden příspě-vek v původní *próze* měl J. Pelíšek a K. Hynek. V celém svém průběhu otiskoval časopis Malí-řovy dojmy a vzpomínky O. Nejedlého. N. při-nášela též *překlady* cizí poezie a ještě více pró-zy, přičemž redaktorova obliba ruských autorů měla v dané situaci politický akcent: S. Minařík přeložil A. P. Čechova a I. S. Turgeněva, O. Rychlíková I. A. Bunina, F. Tropp M. J. Ler-montova; byly uvedeny i další překlady, např. z literatury anglické (Ch. Dickens) od B. Šim-kové, provensálské (F. Mistral) od F. Žákavce, chorvatské (S. S. Kranjčević) od A. Černého aj. – Téměř všechny *kritiky* beletrie a některé činoherní zůstaly nepodepsány; jejich autor Herben v nich uplatňoval své z dřívějšíka již vy-pracované postuláty střízlivosti, životní pravdi-vosti a sepětí se skutečností, tj. se souvislostmi a potřebami praktického života. Většina diva-delních kritik vyšla pod šifrou jv. (J. Vodák), o hudbě psal J. Pihert, o výtvarnictví Gamma (G. Jaroš) a F. Peroutka.

pb

Novina (nakladatelství) viz Česko-moravské podniky tiskářské

František Novotný (1)

* 6. 8. 1795 *Smršov* u Humpolce
† 18. 8. 1866 *Praha*

Autor historických povídek a divadelních her, básní a církevněhistorických pojednání. Jeho knižní prvotina *Obět* představuje krajní pól preromantické lite-rární stylizace v české próze.

Literární práce podepisoval Věnceslav Sv. Novotný, F. Věnceslav Novotný, F. Václav No-votný, F. Svatopluk Novotný (rukopisy diva-delních her). Není totožný s Františkem Vojtě-

chem N. (1823–1853), farářem z Jindřichohra-decka, autorem sbírky veršů do památníků Ví-nek z kvítků ctnosti, lásky a přátelství (1847), souboru epitafů Kvítka náhrobní (1848) a modlitebních knížek. – Absolvoval gymnazi-ální, filozofická a teologická studia v Praze a 1824 byl vysvěcen na kněze. 1824–40 působil jako kaplan v Drahoňově Újezdu u Zbirohu, Předměřicích n. Jizerou, Lochovicích (od 1826) a Cerhovicích u Hořovic a v Načeradci u Vlašimi (od 1829). Funkce faráře, o kterou usiloval, nikdy nedosáhl, snad i pro svůj otev-řený vlastenecký postoj. 1840 získal místo žal-misty v chrámu sv. Víta v Praze a setrval v něm až do smrti. Pohřben byl na Olšanských hřbito-vech.

Ve 20. letech publikoval N. časopisecky pří-zvučné (trochejské a daktylotrochejské) básně různých rýmových a strofických forem, které částečně vycházely ještě z poetiky Puchmajero-vy školy (rokokově hravé milostné verše se sklonem k miniatuře a lehkému moralizování, ódy na přátelství a vojenský stav, humoristické básně), částečně odkazovaly k dobovému sen-timentálnímu idylismu a folklorní ohlasovosti; některé byly v lexiku ovlivněny RKZ a Lindo-vou Září nad pohanstvem (poetismy, epiteta, složené přívlastky). 1847 otiskl časopisecky dvě apelativní vlastenecké básně, v rukopise údajně zanechal celek nazvaný *Věneček básní*. – Významnější složkou N. díla je historická po-vídka. Už sentimentálním a moralistním příběh-em z Orientu *Turků ráj a jeho ztráta* se za-členil do soudobého úsilí po exkluzivním literárním jazyce. Knižní prvotina *Obět, povídka z dávnověkosti české* se námětem i stylem hlásí k preromantickému literárnímu proudu; na rozdíl od básnické evokace dávného světa v jeho vrcholných dílech (*Záře* nad pohan-stvem, RKZ) však staví na dobrodružném sy-žetu, tvořeném několika složitě se prostupují-cími vypravěčskými pásmy. Jazykové vyjádření je založeno na záměrné deformaci prostředků lexikálních (neologismy, archaismy, perifrastic-ká a metaforická pojmenování) a syntaktic-kých (slovosledné inverze, na jejichž vzorec navázal K. H. Mácha, rytmizace větných úse-ků). Dílo, představující krajní mez preroman-tické jazykové stylizace, se ve své době stalo terčem kritiky pro svoji kurióznost a nesrozumitelnost. Po delším odmlčení vydal N. svou poslední historickou povídku *Česká láska*, si-tuovanou do 14. století na sklonek panování

Jana Lucemburského, v níž na jazykové deformace i kompoziční složitost rezignoval. V průběhu vyprávěném střizlivým jazykem, částečně poznamenaným dobovým sentimentalismem a romantismem, propojil historické a intimní události a zdůraznil myšlenku národní statečnosti, věrnosti a hrdosti. – Později N. napsal (kromě překladu německé pohádkové hry Kouzelná věž v Krkonošských horách) asi 10 původních her, které však zůstaly v rukopise a nebyly ani hrány (dnes v LA PNP). Většina z nich navazuje historickým námětem na N. povídkovou tvorbu (Sv. Cyril v Čechách, Stojmír, Ouskalí nevinnosti, Prozřetelnost, Únos), zbytek čerpá ze současného vesnického i městského prostředí a v sentimentálně moralistním duchu reflektuje jeho sociální, morální i politické problémy (Pokuta pýchy, Schovanec, Strejček). – N. se zabýval také politickými a církevními dějiny. Publikoval v Časopise pro katolické duchovenstvo, několik prací zanechal v rukopise (Přípravné učení ke katolickému náboženství, Osud řádu slovanského v Čechách, Církev katolická ve svém božském zřízení a nadání, Jádru příběhů a pamětností královského hlavního chrámu Páně svatovítského). Nejrozsáhlejším rukopisným dílem je Dějepis církve české, k němuž se heuristicky připravoval od příchodu do Prahy 1840 a v němž se pokusil ukázat souvislost politického a církevního vývoje; faktografický výklad propojoval s beletristickými příběhy.

PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–49); Čechoslav (1820–24; 1822 P Turků ráj a jeho ztráta); Čes. včela (1847, BB Dbejme!, Česká řeč); Hyllos (1820); Poutník slovanský (1826); sb. Věvec ze zpěvů vlastenských. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Obět, povídka z dávnověkosti české (P 1824); Česká láska (P 1841); Život svatě Ludmily (b. d., výt. nezjišt.). ■

LITERATURA: J. K. Tyl: Úvahy, literární obrazy a charaktery, ČČM 1846, s. 388 → Čtení pro lid (1986, s. 404); K. Sabina: Novelistika a romanopisectví české doby novější, Kritická příl. k NL 1864, s. 328 → Vybrané spisy 2 (1912, s. 445); ● nekrology (an.): NL 19. a 22. 8. 1866 (rubrika Denní zprávy) ●; F. Hnízdo: Ukázky jazykové ze starší české beletrie 2. Obět, povídka z dávnověkosti..., Vyr. zpráva c. k. stát. reálného a vyššího gymnázia v Klatovech za šk. rok 1907/08; an.: Unikum v české literatuře (o Sabinově ocenění Obětí), Besedy Času 1911, s. 78; F. Vodička in Počátky krásné prózy novočeské (1948, s. 262).

lk

František Novotný (2)

* 29. 8. 1881 *Hlína* u Chrudimi

† 20. 9. 1964 *Brno*

Klasický filolog, zabývající se též recepcí antické vzdělanosti českou kulturou, překladatel úplného souboru Platonových děl.

Syn rolníka. Od 1892 studoval na gymnáziu v Chrudimi (mat. 1899), poté (do 1904) na Filoz. fakultě UK v Praze klasickou filologii jako žák J. Krále (z jehož podnětu začal studovat český humanismus) a R. Nováka (který ho přivedl ke studiu Platona); doktorát 1906 prací *Platonovy styky s dvorem syrakuským*. Jako středoškolský profesor působil 1904–06 v Praze (gymnázium v Truhlářské ul., Akademické gymnázium), 1906–09 ve Vysokém Mýtě, 1910–14 v Praze-Král. Vinohradech (1909–10 měl dovolenou pro práci na Latinsko-českém slovníku). Celou světovou válku prodělal na východní frontě (hned v říjnu 1914 těžce raněn). 1918 se habilitoval na UK prací *Eurytmie řecké a latinské prózy*, po roční dovolené byl 1920 jmenován řádným profesorem a ředitelem semináře pro klasickou filologii Masarykovy univerzity v Brně, kde působil do 1957 (1956 doktor věd). 1925 podnikl studijní cestu do Řecka. V oboru působil i organizačně, pěstoval intenzivní vědecké styky s klasickou filologií slovanských národů, zejména polskou (jeho vzorem byl T. Zieliński), a dal podnět ke sjezdům slovanských klasických filologů.

Celoživotní dílo N., zabývající se jak řeckou, tak římskou složkou antiky, vzniklo souladem práce vědecké, překladatelské, popularizační, pedagogické a organizační. Zájmy badatelské vedly N. především na pole gramatiky, metriky (mj. zkoumal Staškovo užití herojské klauzule v próze Pozdní plamínky), etymologie, onomaziologie, lexikografie, textové kritiky, ke studiu českého humanismu (zejména díla Zikmunda Hrubého z Jelení) a vůbec vztahů českého písemnictví k antice, monograficky pak ke zjevu Platonovu. Právě celoživotní pozornost věnovaná Platonovi pravě celoživotní názorně nadoborový význam N. pro českou literaturu a kulturu vůbec. N. zde začal otázkou pravosti Platonových listů, při jejímž řešení vydatně uplatňoval a zároveň třibil metodu stylistickou (srov. pak *Eurytmie řecké a latinské prózy*), odtud však šel k celistvé recepci Platona, a to jak překladatelské, tak portrétní.

Pro svou úhrnnost a kvalitu je jeho překlad celého Corpus Platonicum hodnocen jako dílo ojedinělé a epochální; pojímaje Platonovy dialogy za bližší básním než filozofických pojednáním a průkopnický doceňuje Platona umělce vedle Platona filozofa, považoval N. za svůj hlavní překladatelský problém napodobit jazyk Platonových dialogů, jenž nebyl ještě jazykem odborných filozofických spisů, nýbrž vznikl filozofickým aktualizováním obecné řeči. Právě proto se N. domníval, že první českou knihu o Platonovi má napsat filolog a ne filozof. Zdomácnění Platonova zjevu dovršila N. monografie *O Platonovi* – jež si výslovně stanovila úkol objektivně popisný – svým 4. dílem, věnovaným dějinám platonismu. N. vědecké úsilí směřovalo tedy v poslední instanci k integraci antiky – kterou chápal jako umělou syntézu kulturních prvků vybraných z řecké a římské vzdělanosti a jako důležitých činitele evropské kulturní soudržnosti – do života současné společnosti; v něm měla antika působit k obohacení národní kultury a k výchově k lidskosti, jako protiváha negativních složek rychle se proměňující civilizace. N. literární činnost se proto brzy rozrostla i o rozmanité práce zmíněnou integraci podporující: o syntetický výklad podstatných rysů řecké kultury (*Gymnasion*), publicistické příspěvky soustavně a kriticky sledující překlady z antiky, scénická provedení her antických autorů, jakož i dění v soudobé klasické filologii (např. jubilejní články, nekrology), o hesla psaná pro Ottův slovník naučný nové doby a Pedagogickou encyklopedii (viz heslo *Antika* v 1. dílu), o polemiky vedené ve prospěch reformy středoškolského studia neokleštěného však o klasické jazyky, fejetony z cesty do Řecka, články o sociálních poměrech ve starém Řecku a Římě reagující na popřevratový radikalismus. Zásadní byl N. přínos pro výuku latině (gramatiky, slovník).

ŠIFRA: F. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Archa* (1947); sb. *Arrisia*. J. Jankovi k sedmdesátinám (1939); *Besedy Času* (1909); *Cesta* (1919); *Čas* (1906); *Časopis Orbis* (1928); *Čes. demokracie* (1921); *Čes. revue* (1921–24); 1921 *Socialistické snahy ve starém Řecku*, i sep. 1922); *Čes. časopis filologický* (1943–45); sb. *Filozofové doby helénistické* (1938); *Hlídka Času* (1913); sb. *Jan Laichter* (1935); *Lid. revue* (1921–42); *Listy filologické* (1906–60; 1913 *Burleyovy životy starých mudrců a jejich česká zpracování*, 1915 *Herojská klauzule v české próze*, 1953 *Život J. Krále*, 1956 *Co je metonymie*); *Meziaktí Divadla*

umění (1914); sb. *Mnéma*. Sborník vydaný na paměť... J. Zubatého... (1926); sb. *Na paměť úmrtí svého pedagoga dr. J. J. Friče* (1945); *Národ* (1920); *Nárlisty* (1920–24, 1928); *Naše doba* (1920–22); *Naše řeč* (1942); *Nové Atheneum* (1919); *Památník stát. reál. gymnázia v Chrudimí 1863–1948* (1948); *Pestrý týden* (1930); sb. *Pio vati*. K 2000. výr. *Vergiliova narození* (1930); sb. *Platon*. *Život – dílo – vliv* (1932); *Pokroková revue* (1913); sb. *Práce druhého sjezdu klasických filologů slovanských v Praze 1931* (1931); *Pražská lid. revue* (1912); *Přítomnost* (1927); *Revue des travaux scientifiques tchécoslovaques*. *Section première* (1919); *Ročenka Spolku přátel střední školy ve Vysokém Mýtě* (1930); *Rozpravy Aventina* (1930); *Ruch filozofický* (1922–28); *Rád* (1941–42); sb. *Řečti filozofové a mystici* (1926. *Sokrates, Platon*, i sep. s tit. *Sokrates a Platon*); sb. *Řečti básníci doby helénistické* (1930); *Říše hvězd* (1923); *Sborník filologický* (1911–12, 1922; 1912 *Zigmund Hrubý z Jelení vydavatelem Pliniovy Naturalis historia*); *Sborník prací filologických dvor. r. prof. Josefu Královi k 60. narozeninám* (1913, *O překladatelské činnosti Zigmunda Hrubého z Jelení*); *Sborník prací filologických univ. prof. F. Grohovi k 60. narozeninám* (1923); *Sborník prací filoz. fakulty Brno* (ř. A 1952, ř. E 1961–64); *Slovo a slovesnost* (1935, *O překládání z filozofického jazyka Platonova*); *Sokol* (1920); sb. *Strážce tradice*. *Arnu Novákovi na památku* (1940, *Antika v českém písemnictví*); *Střední škola* (1922, 1929); sb. *Studia antiqua A. Salač septuagenario oblata* (1955); sb. *Studie a vzpomínky prof. dr. Arnu Novákovi k 50. narozeninám* (Vyškov 1930); *Svob. noviny* (1947); *Topičův sborník* (1916); *V. Markalous*: *Výbor z řečí dějepisců římských Salustia, Livia, Curtia Rufa, Tacita* (1903, *překlad Livia*); *Věda česká*, pokr. *Česká věda*, pokr. *Naše věda* (1914, 1920–47; 1938 *Masaryk a Platon*); *Věstník ČAVU* (1951); *Věstník čes. profesorů* (1908–19; 1919 *Návrhy klasických filologů pro reformu střední školy*, i sep. s tit. *Návrhy na reformu střední školy*); *Věstník 1. říšského sjezdu českosl. učitelů vysokých škol* (1923, *Střední škola bez klasických jazyků?*, i sep.); *Volné směry* (1932, *Antické hledání krásy*); *Výr. zpráva c. k. státního vyššího gymnázia Vysoké Mýto* (1907, *překlad Sedmý list Platonův*); *Zvon* (1919); též v zahraničních odborných časopisech a sbornících. ■ **KNÍŽNĚ**. *Práce odborné a učebnice*: *Latinsko-český slovník k potřebě gymnázií a reálných gymnázií 1, 2* (1909–10, s J. M. Pražákem a J. Sedláčkem; počínaje 1925 série přeprac. vyd. se zkrác. tit. *Latinsko-český slovník*, pořizovaných pouze F. N., a to zvláště 1932, 1948, 17. vyd. 1955); *Eurytmie řecké a latinské prózy 1, 2* (1917, 1921; přeprac. a franc. psané vyd. 1929 s tit. *État actuel des études sur le rythme de la prose latine*, Lvov); *Latina a řečtina na střední škole* (1919); *Gymnasion*. *Úvahy o řecké kultuře* (1922); *Antické státy a náboženství* (1925); *Poznámky k návrhu zákona o střední škole* (1925, s jinými); *Platonovy listy a Platon* (1926); *Hynek Vysoký* (1936); *Latinská mluvnice pro střední školy*

(2. 1938, 3. Doplnky, sv. 1 1946; 1957 přeprac. s tit. Základní latinská mluvnice); O Platonovi (1. Život, 1948; 2. Dílo, 1948; 3. Filozofie, 1949; 4. Druhý život, posmrtně 1970); Latinská skladba (skripta, 1953); Řecká a římská metrika (skripta, 1955); Historická mluvnice latinského jazyka 2 (1955). – *Překlady*: T. Zieliński: Starý svět a my (1910); Platon: Symposion (1915, přeprac. vyd. 1936) + Timaios a Kritias (1919) + Ústava (1921) + Platonovy listy (1928, 1945 s tit. Listy) + Filebos (1931, přehlednuté vyd. 1944) + Gorgias (1932, přehlednuté vyd. 1944) + Theaitetos (1933) + Sofistes (1933) + Politikos (1934) + Euthyfron, Obrana Sokrata, Kriton (1934, přehlednuté vyd. 1942) + Faidon (1935, přehlednuté vyd. 1941) + Kratylos (1935) + Parmenides (1936) + Faidros (1937) + Alkibiades I, Alkibiades II, Hipparchos, Milovníci (1938) + Protagoras (1939) + Charmides, Laches, Lysis, Theages (1940) + Euthydemos, Menon (1941) + Hippias Větší, Hippias Menší, Ion, Menexenos (1941) + Epinomis, Minos, Kleitofon, Pseudoplatonika, Epigramy (1942) + Zákony (1961). ■ **REDIGOVAL knižnice**: Spisy Filoz. fakulty Masarykovy univerzity v Brně (1923–27, s A. Novákem a J. Glücklichem), Platon: Spisy (1931–45, 18 sv.); *sborníky*: Pio vati (1930, s O. Jiráním a B. Rybou), Práce druhého sjezdu klasických filologů slovanšských v Praze 1931 (1931, s F. Stiebitzem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Výbor řečí Demosthenových s ukázkami jiných řečníků atických (1921, přeprac. 1933); Platonis Epistulae commentariis illustratae (1930); Platonis Epinomis commentariis illustrata (1960). ■

BIBLIOGRAFIE: G. Hejzlar: Soupis literárních prací prof. dr. F. N., LF 1941, s. 297 + Operum F. Novotný conspectus inde ab anno 1941 continuatus, sb. Charisteria F. Novotný octogenario oblata (Brno 1962). ■ **LITERATURA**: K. Svoboda: ref. Eurytmie řecké a latinské prózy, Čes. věda 2, 1915/18, s. 33 + Naše věda 5, 1922/23, s. 6; ● ref. Gymnasion: K. Pražáková, Naše věda 5, 1922/23, s. 191; F. P. (Pelikán), Nové Čechy 6, 1922/23, s. 220; Rčk. (A. Roček), Lumír 1923, s. 161; J. Popelová, Ruch filozofický 1925, s. 186 (odpověď F. N. s. 189) ●; G. Hejzlar: Rozhovor s prof. dr. F. N., RA 5, 1929/30, s. 198; L. J. (Jehl): ref. překl. Platon: Symposion, Rozhledy 1936, s. 280; O. Šimáček: Šestnáct svazků Platonových dialogů, Čtete 1941, s. 171; ● k šedesátinám: J. Patočka, Naše doba 1941, s. 587; F. Stiebitz, LidN 29. 8. 1941 ●; F. Stiebitz: České překlady Platona, Naše věda 1941, s. 201; ● ref. O Platonovi: K. Svoboda, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 179; L. Varel, LF 1953, s. 280 ●; ● nekrology: K. Janáček, LF 1965, s. 285; R. Hošek, Zprávy Jednoty klasických filologů 1965, s. 1 ●; L. Svoboda in F. N.: O Platonovi (4. 1970); J. Česka: Sto let od narození F. N., Universitas 1981, s. 99; Korespondence J. Krále F. Novotnému, in Výbor z korespondence filologa Josefa Krále (1989, s. 355, ed. M. Svatoš).

jo

František Vojtěch Novotný viz in František Novotný (1)

J. O. Novotný

* 1. 2. 1894 Hořovice
† 22. 9. 1971 Praha

Literární kritik a publicista nacionálně tradicionalistické orientace, editor a bibliograf díla V. Dyka, překladatel s převažujícím zájmem o francouzskou literaturu; autor popularizačních prací.

V matrice zapsán Josef Antonín N. – Byl synem sekretáře okres. hejtmanství v Hořovicích. V rodišti vychodil obecnou školu, pak vystudoval gymnázium na Král. Vinohradech (Praha-V.), po maturitě 1913 češtinu a francouzštinu na pražské filoz. fakultě. Na podzim 1914 byl odveden a sloužil na srbské a pak na italské frontě. Po návratu 1919 pokračoval ve studiu, absolvoval 1921 (podle jeho vlastního údaje předložil disertaci Cesta V. Dyka a nacionalismus 1897–1905, kterou posuzovali J. Jakubec a J. Máchal, řízení však zřejmě nebylo ukončeno). Od 1920 byl literárním a kulturním referentem čas. Cesta, od 1925 redaktorem a později vedoucím redaktorem kulturní rubriky a beletristické části Nár. listů, kde působil až do jejich zastavení 1941. Mimoto přispíval do dalších časopisů a redigoval několik literárních a divadelních knižnic, převážně určených lidovému publiku. Od studentských let se intenzivně zabýval dílem V. Dyka (s básníkem se osobně stýkal od 1919, později byl editorem jeho díla). V meziválečném období se účastnil činnosti Kruhu čes. spisovatelů, na počátku okupace působil jako místopředseda a předseda Spolku rodáků i přátel Hořovic a okolí a redigoval spolkovou ročenku.

N. začínal před 1. světovou válkou jako překladatel a uplatňoval se takto i později, jeho doménou se však po celé meziválečné období až do počátku okupace stal literární a kulturní referát, v němž vedle rozmanitých uměleckých aktualit sledoval novinky původní a překladové literatury i dění v cizích literaturách (např. v čas. Cesta přehledové seriály *Francouzští autoři*). V širokém spektru umělecké kritiky této doby se kvalifikoval jako žurnalisticko-referentský typ se schopností rozsáhlého záběru problematiky a zároveň i jako kritik tendenč-

Novotný

ního směřování, jenž se osobním zaujetím a v intencích svých stálých tribun angažoval ve prospěch literatury orientované nacionálně a tradicionalisticky. Tato polarita ovlivnila i formu jeho vystoupení: vedle převažujícího referátu se jeho častým žánrem stala polemika. N. referáty zůstávaly u rozvláčně popisného traktování díla a jejich celkové zaměření určoval přednostní zřetel k tematice i zájem o určité tvůrčí typy a osobnosti. Pravidelně tak sledoval tvorbu V. Dyka, autory legionářské literatury, případně literatury s válečnými náměty (na prvním místě R. Medek, dále J. Kopta, F. Langer aj.), častěji se vracel k dílu K. M. Čapka Choda, A. Jiráska, dále B. Benešové, M. B. Böhnela, J. Durycha, R. Jesenské, J. Knapa, J. Marii, J. Morávka, J. V. Rosůlka, A. M. Tilschové aj.; zřídka psal o tvorbě avantgardní a levicové orientace, vystupoval však jako kritik jejich programů (např. poetismus). Ve 30. letech stále vehementněji obhajoval zastáváný konzervativní směr a vstupoval do sporů s vytvořivší se demokratickou frontou a s Obcí československých spisovatelů; svými invektivami a útoky, jejichž předmětem byly věci důležitější i podružné (kontroverzní střetávání na téma „pravé“ a „levé“ literatury, častá ohrazení v záležitosti státních a jiných cen, též protest proti začlenění Herbenova textu s protidykovským výrokem do školní čítanky aj.), vyvolával polemické odezvy (A. M. Píši, F. Peroutky, B. Mathesia aj.), které nezřídka persiflovaly neobratnost a demagogii jeho projevů. Jedinou svoji knížku s literárním tématem věnoval R. Medkovi a soustředil v ní a předpojatě komentoval materiál polemiky vedené o jeho drama (*O Plukovníka Ševce*). Dlouholetý osobní vztah k V. Dykovi ho přivedl k editorské a bibliografické práci: s A. Novákem vydal první (ucelený) díl z románového torza *Děs z prázdna*, publikoval další rukopisné fragmenty a také zprávy o básníkově životě a díle a o jeho pozůstalosti (rubr. Dykův archiv v Lumíru), připravil reedice, profilový výbor z prózy, soubor publicistiky z let 1917–19 a časopiseckou bibliografii z období 1895–1909 *Soupis časopiseckých prací V. Dyka*. Bez přímé souvislosti s beletrií, jež posloužila nanejvýš pro ilustraci, vznikla objemná popularizační práce o dějinách domácího a zahraničního odboje za 1. světové války *Vzkříšení samostatnosti československé*, v níž N. vycházel ze sekundární historiografické literatury a hlavně

ze vzpomínek účastníků popisovaných dějů. Obdobným kompilativním způsobem postupoval v kulturněhistorických kapitolách z dějin středního Slovenska a jeho báňských měst (*Střední Slovensko*) a z větší části i v rozsáhlém pojednání *Brána svědomí*, moralistním apelu pro záchovu tradiční výchovy k vlastenectví a zbožnosti a zároveň sumě poznatků o stavu českého školství a rodiny, o problémech institucionální a soukromé výchovy. – V N. překladech převládaly francouzské tituly; po několika ukázkách z Rimbaudových veršů v *Moderní revue* a dalších časopiseckých drobnostech (i z literatury italské a novořecké) se zaměřil na moderní francouzskou prózu (P. Louÿs, F. Jammes, A. Villiers de l'Isle Adam), přetlumočil eseje J. A. de Gobineau, jehož pojetí renesance spolu s apologií silných osobností vzbudilo ve 20. století oživený zájem; později volil práce zejména s přitažlivými exotickými náměty.

ŠIFRY: J. O. N., Ný (dub.). ■ PŘÍŠPĚVKY in: *Cesta* (1920–30); *Čes. svět* (1913–15); sb. Hořovicko, brána brdských lesů (1941); *Květy* (1915); *Lid. noviny* (1921–22); *Lit. listy* (1923); *Lit. rozhledy* (1928); *Lumír* (1928 *Soupis časopiseckých prací V. Dyka*, 1931–32 *Dykův archiv*); *Moderní revue* (1913–14); *Nár. listy* (1923–41); *Panoráma* (1928); *Právo lidu* (1924–25); *Rozpravy Aventina* (1927); *Světozor* (1932); *Topičův sborník* (1919–21); *Tribuna* (1922); *Venkov* (1939). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře: O Plukovníka Ševce* (1929). – *Překlady*: P. Louÿs: *Nepravá Estera* (1914); F. Jammes: *Anýzové jablko* (1920); J. A. de Gobineau: *Renesance* (1925); A. Villiers de l'Isle Adam: *Nejvyšší láska* (1925); Hai Šang Šuo Mong Jen: *Slečna Čang, čínská dívka dneška* (1935, podle doslov. převodu F. Kuhna); J. Roth: *Antikrist* (1935); A. David-Neel: *V zemi lupičů kavalírů* (1938); E. Demaitre: *Indiční fakíři a jogínové* (1939). – *Ostatní práce*: *Vzkříšení samostatnosti československé* 1, 2 (1932); *Střední Slovensko* 1 (1937); *Brána svědomí* (b. d., 1944). ■ REDIGOVAL *noviny*: *Nár. listy* (1925–41, kultur. rubriku a beletr. část); *knížnice*: *Hry českého jeviště* (1921–26), *Vltava* (od 1921), *Lidové hry českého jeviště* (1925–26), *Legionářské besedy* (od 1926); *ročenku*: *Hořovicko, brána brdských lesů* (1941). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *V. Dyk: Devátá vlna* (1931) + *Ovzduší mých studentských románů* (1931) + *Píseň o vrbě* (1931) + *Děs z prázdna*. 1. díl *Děd Václav Šaroch* (1932, s A. Novákem) + *Dvojí poezie* (1932) + *O národní stát* 1, 2 (1932, 1933) + *Vybraná lyrika* (1932) + *Výpravná próza* (výbor, 1936). ■

LITERATURA: G. W. (Winter): ref. překl. P. Louÿs, *Akademie* 18, 1913/14, s. 148; ● ref. překl. F. Jammes: L. N. Z. (*Zvěřina*), *Venkov* 30. 6. 1920; jeel. (J. L. Fischer), *Kmen* 4, 1920/21, s. 143; M. No-

voťný, *Nové Čechy* 4, 1920/21, s. 35 ●; ● ref. překl. A. Villiers de l'Isle Adam: K. H. (Hikl), *Naše doba* 33, 1925/26, s. 186; P. F. (Fraenkl), *RA* 1, 1925/26, s. 51; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 26, 1925/26, s. 238 ●; an.: ref. překl. J. A. de Gobineau, *RA* 1, 1925/26, s. 108; Š.: Jedva se přihodilo... (polemika s N. článkem v *Cestě ke stát. cenám*), *Zvon* 26, 1925/26, s. 140; K. Sezima: *V Cestě z 2. dubna...* (polemika s N. článkem kritizujícím referování Lumíru o současné literatuře), *Lumír* 53, 1926/27, s. 168; ● ref. O. Plukovníka Ševce: vk (V. Kaplický), *LitN* 1929, č. 19; K. H., *NO* 14. 2. 1929; Sk. (F. Skácelík), *Samostatnost* 1929, č. 25; -chb- (V. Cháb), *NO* 24. 10. 1929 ●; ● k hodnocení Jiráskova odkazu (též k názorům N.): -pá- (F. S. Procházka), *Zvon* 30, 1929/30, s. 436; A. N. (Novák), *LidN* 16. 9. 1930 ●; ● k dykovským edicím a bibliografii: A. N. (Novák), *LidN* 17. 1. 1932 + (ne.), *LidN* 7. 2. 1932 + *LidN* 27. 5. 1932 + (A. N.), *LidN* 24. 7. 1932 + (ill), *LidN* 3. 9. 1932; O. Šimek, *LidN* 27. 11. 1932; N. (M. Novotný), *Rozhledy* 1932, s. 64 a 96 + *Rozhledy* 1933, s. 51; K. Sezima, *Lumír* 63, 1936/37, s. 395 ●; ● ref. Vzkríšení samostatnosti československé: an., *Rozhledy* 1932, s. 124; R., *Slovanský přehled* 1933, s. 301 ●; ● polemika (s N. útoky proti F. Götzovi a jeho výročkám o „levé“ a „pravé“ literatuře, proti kultur. levici, též Obci českosl. spisovatelů): F. Götz, *NO* 13. 11. 1934; E. Konrád, *NO* 13. a 20. 11. 1934, 2. 3. 1935; A. M. Píša, *PL* 13. a 20. 11. a 18. 12. 1934, 30. 4. a 16. 5. 1935; rh., *Nová svoboda* 30. 11. 1934; F. Peroutka, *LidN* 10. 12. 1934; (F. N.) (Němec), *RP* 5. 2. 1935 ●; ● ref. překl. J. Roth: rf. (R. Fleischner), *Index* 1935, s. 47; K. P. (Polák), *PL* 22. 3. 1935 ●; ● ref. překl. Hai Šang Šuo Mong Jen: vbk. (V. Běhounek), *PL* 11. 9. 1935; V. Traubová-Lišková, *LidN* 15. 9. 1935 ●; ● polemika (proti vystoupením N. v otázce Jiráskovy ceny hl. m. Prahy a stát. cen): p. (A. M. Píša), *PL* 23. 1. a 15. 10. 1936; vbk. (V. Běhounek), *Nová svoboda* 6. 11. 1936; B. Mathesius, *Panoráma* 1936, s. 167 a 1937, s. 20 ●; ● ref. Střední Slovensko: EL (J. Strnadel), *Čin* 1937, s. 115; Sk. (F. Skácelík), *Samostatnost* 1937, č. 26–27 ●; hc. (M. Hudec): ref. překl. A. David-Neel, *Samostatnost* 1938, č. 16; ● ref. Brána svědomí: kp. (K. Polák), *Nár. práce* 10. 8. 1944; J. Matula, *LidN* 28. 8. 1944 ●.

et

Josef Raimund Novotný

* 1830 *Lotouš* u Slaného
† 14. 5. 1878 *Praha*

Humorista a překladatel veseloher z angličtiny, propagátor těsnopisu.

Po nedokončených studiích medicíny působil jako soukromý učitel (mj. u R. Fügnerové, poz-

ději Tyršové) a stenograf (též v českém sněmu 1865–66). V souvislosti s redigováním časopisu *Blesk*, který vycházel místo úředně zastavených *Humoristických listů* a *Biče*, byl 1864 zároveň s jeho vydavatelem J. R. Vilímkem několik týdnů vězněn. Spolu se svým bratrem E. Novotným (1833–1876), klasickým filologem, se podílel na akcích *Pražského spolku stenografů* a redigoval jejich měsíčník. Byl spoluautorem učebnice českého těsnopisu.

N. se uplatnil jako autor časopisecky publikovaných humoristických textů. K jeho rozměrnějším pracím patří dva komické seriály. *Ukolébavky manželské* (anonymně, *Humoristický kalendář* 1860, *Humoristické listy* 1860, 1862–63) představují monology řečné manželky, jen zřídka přerušené nesmělou partnerovou replikou. Seriál *Na zvědách* (anonymně, *Humoristické listy* 1866) parodoval referáty o zasedáních českého sněmu formou naivních dopisů ženy v domácím adresovaných kamarádce při zachování jmen tehdejších poslanců. Veselohry, jež N. přeložil z angličtiny, uvedlo *Prozatímní divadlo*; knižně vydal překlad jediný. Omylem jsou mu přisuzovány ty překlady E. Peškové, které podepisovala pseudonymem B. J. Novotný.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: J. Malostranský, Václav z Dalibora; J. R. N. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** *Bič* (1864); *Blesk* (1864); *Čes. Thalia* (1867); *Humorist. listy* (1858–66); *Humoristický kalendář* (1860); *Květy* (1866–67); sb. *Nejlepší humoresky české 2* (1873); *Paleček* (1875). ■ **KNIŽNĚ. Překlad:** T. E. Wilks: *Nápady* (1869). – *Ostatní práce:* *Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergerovy sestavený* (1863, s jinými). ■ **SCÉNICKY. Překlady:** J. M. Morton: *Pod střechou* (1867, s tit. *Maškary pod střechou* 1877); J. Oxendorf: *Pohovím si!* (1868). ■ **REDIGOVAL časopisy:** *Blesk* (1864), *Měsíčník 1. pražského spolku stenografů gabelsbergerských* (1869–71, s L. Bauerem). ■

LITERATURA: ● *Ze soudní síně. Tisková pře s majiteli, vydavateli a redaktory Humoristických listů, Biče, Blesku a Rolničků, pak Jiskry a Dutek...*: *Hlas* 29. 2. 1864, a dále 31. 3., 1. 4., 30. 5., 26. a 28. 6., 24. a 28. 7., 27. a 28. 8., 20. 10. 1864; *NL* 27., 28. a 30. 8., 16. 12. 1864; *Hlas* 12. 2. 1865 ●; ● nekrology (an.): *Těsnopisné listy* 1878, s. 33 (tištěno těsnopisem); *NL* 15. 5. 1878; *Světobzor* 1878, s. 267 ●.

is

Novotný

Karel N. Novotný

* 1. 5. 1907 *Kutná Hora*

† 11. 9. 1970 *Kutná Hora*

Básník kultivovaných rezonancí dobových poetik.

Vl. jm. Karel N., některé básně v časopisech podepisoval K. Nov-Novotný. – Otec, původně dělník, byl víc než dvacet let knihovníkem obecní lid. knihovny. N. se po absolvování čtyř tříd měšťanské školy vyučil typografem (později si vlastnoručně sázal své knihy). Celý život působil v rodišti, nejprve jako typograf (nakonec byl vedoucím knihtiskárny Grafia) a vedle toho už od 1923 jako knihovník; po 1945 byl správcem městského chudobince, úředníkem Štětkovy městské knihovny a posléze městským matrikářem.

Pro N. básnickou tvorbu je charakteristická kultivovaná rezonance dobových poetik: ve 30. letech to byla nejprve poetika wolkerovská (*U první míle*), pak halasovská (*Hvězdárna*) a horovská (*Život z milosti*). Ve 40. letech v celé sérii básní (titulem definovaných jako balady, žánrově však připomínajících lyrizovanou básnickou skladbu typu Horova Jana houslisty) tematicky těžil – využívá některých prvků nezvalovské poetiky – hlavně z kulturních tradic Kutné Hory. Dějiny, atmosféra a krása rodného města a jeho okolí dominují i ve sbírce *Šlojř a kord*. Poezie vznikající v posledním dvacetiletí N. života (začleněná do posmrtně vydaného výboru *Krajiny v dlani*) pracovala s volným veršem, s koncentrovaným básnickým výrazem, pointou, náznakem, nápovědí; převažují v ní stopy té poetiky první poloviny 60. let, jejímž typickým představitelem byl M. Florian. – Vedle básní vydaných knižně uveřejňoval N. po celý život četné verše, často příležitostně motivované, v regionálních časopisech.

ŠIFRA: knn. ■ PŘÍSPĚVKY in: Krásné město (K. Hora); sb. *Kutná Hora* v Praze (1947); *Právo lidu*; *Rudé právo*; *Sociálnědemokratické Podvysocko* (K. Hora, od 1929); sb. *Sto let veřejného knihovnictví v Kutné Hoře 1848–1948* (1949); *Stráž severu* (Liberec 1949); *Středočeské hlasy* (1948); *Svoboda*; *Svob. Slovan* (K. Hora 1946); sb. *Španělsku* (1937); *Úder* (K. Hora); *Věstník hl. m. Prahy* (1948). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *U první míle* (BB 1931); *Hvězdárna* (BB 1933); *Život z milosti* (BB 1939); *Sedm kluků Voříškových čili S chlebem nebo bez chleba* (P pro ml., 1941, rozšíř. vyd. 1948); *Balada o Janě* (B 1942); *Ba-*

lada o chudém bratru herci (B 1943); *Balada o Rozině* (B 1943); *Balada o Petru básníkovi* (B 1943); *Balada rekviem* (B 1943); *Balada o prstenu bez lásky* (B 1943); *Balada o dvou slovech* (B 1944); *Balada o varhaníkovi* (B 1947); *Šlojř a kord* (BB 1947); *Pohádky* (pro ml., 1948). – *Výbor*: *Krajiny v dlani* (1976, ed. R. Matys; obs. i BB z pozůstalosti). ■ SCĚNICKY. *Hra*: *Felix Jenewein* (1943). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Svobodný Slovan* (K. Hora 1946). ■

LITERATURA: Sgl (Jar. Siegl): ref. *Šlojř a kord*, *Krásné město* 1947, s. 74; V. Palivec in K. N. N.: *Pohádky* (1948, záložka obálky); ● nekrology: an., *Svoboda* 12. 9. 1970; Jar. Siegl, *Krásné město* 1970, č. 3 (zde i smuteční BB od M. Florian a J. Ostaše) + *Úder* 1970, č. 37 ●; M. Florian a R. Matys in K. N. N.: *Krajiny v dlani* (1976).

vs

Miloslav Novotný

* 17. 6. 1894 *Radomyšl* u Strakonic

† 22. 12. 1966 *Strakonice*

Literární historik zaměřený především na edice děl české literatury od obrození po meziválečné období a na sbírání, vydávání a komentování dokumentů k životu a dílu českých spisovatelů, zvláště B. Němcové a J. Nerudy; literární a divadelní kritik, esejista a kulturní publicista širších uměleckých zájmů zahrnujících i výtvarné umění; autor drobných próz a překladatel; bibliofil a knihovědec.

Syn lékaře. 1905–13 studoval na gymnáziu v Písku a po maturitě slavistiku a romanistiku na filoz. fakultě v Praze (profesoři J. Jakubec, F. X. Šalda, V. Tille, J. Vlček), 1920 získal doktorát prací *Kritická činnost J. Vrchlického*. Od 1921 byl úředníkem Svazu osvětového (později Masarykův lidovýchvonný ústav). Počátkem 1924 přešel do knihovny Nár. muzea, od 1925 zde pracoval v literárním archivu, který s J. Volfem zakládal a jehož fondy pak ve funkci správce (od 1927) mnohonásobně rozšířil (a prezentoval i jako libretista četných výstav). Ve 30. letech podnikl studijní cesty do Hamburku, Berlína, Kodaně, do Belgie a Francie. 1937–50 zároveň přednášel na státní knihovnické škole o dějinách písma, knihtisku a o moderních knihtiskařských technikách. 1941–44 vedl knihovnu Nár. muzea, 1945–50 byl jejím ředitelem, současně byl 1948 dočasně pověřen správou Nár. knihovny v Praze. 1951 se stal vědeckým pracovníkem Ústavu pro čes.

literaturu ČSAV. 1955 odešel do důchodu. Od 20. let spolupracoval jako redaktor časopisů a knižnic s četnými nakladatelstvími (Družstevní práce, kterou spoluzakládal, ELK, Kvasnička a Hampl, J. Otto, Art. Novák ad.), řídil mj. orgán Svazu knihkupců a nakladatelů *Rozhledy po literatuře a umění*. Byl aktivním členem a funkcionářem Spolku čes. bibliofilů (od 1938 místopředseda, od 1948 předseda) a redigoval jeho periodika. Působil ve výboru Spolku čes. knihovníků (1945 místopředseda, 1948 předseda). Rozvíjel bohatou přednáškovou a osvětovou činnost (včetně rozhlasových pořadů). Shromáždil rozsáhlou soukromou knihovnu, sbírky bibliofilii, exlibris a jiné užité grafiky (záměr zpřístupnit tyto fondy veřejnosti ve stálé expozici v Radomyšli se mu nepodařilo uskutečnit). Zemřel náhle, následkem úrazu.

N. psal zprvu intimní lyriku a časové epigramy. Od počátku 20. let pravidelně publikoval literární a divadelní referáty a články o kulturním životě (zejména v *Nár. listech*, *Cestě*, *Lid. novinách* a v časopisech, jež redigoval). Především se věnoval vydávání beletrie a literárních archiválií i rozmanitým aktivitám spatřným s knižní realizací literatury. Jako badatelsky zaměřený editor využíval hojně materiálu z literárního archivu *Nár. muzea* a jeho průběžným studiem a metodou srovnávací textové kritiky dospíval i k dílčím objevům nebo k identifikaci dosud nezjištěných rukopisů. Jeho edice z celého časového úseku novodobé české literatury (jednotlivě i z etap starších) přispívaly k důkladnějšímu poznání tvorby autorů, jimiž se soustředěně zabýval: na prvním místě B. Němcové a J. Nerudy, pak K. Havlíčka, dále K. H. Máchy, Z. Wintra, E. Lešehrada, J. Hory, J. Wolkra ad. Kromě četných autorských kompletů a výborů vydával tematické či žánrové soubory (mj. výbor obrozeneckých „romantických“ povídek, jarmareční písně, sborník s tematikou odboje za 1. světové války), drobné texty pro bibliofilské tisky (výňatky z *Kralické bible*, ze zápisků J. Jeníka z *Bratřic* aj.) a v neposlední řadě množství archivních dokumentů, dopisů, memoárových a deníkových záznamů apod. Zatímco u soukromých památek N. usiloval (byť nedůsledně) o zachování jejich autentického znění diplomatickým přetiskem, v beletrii se přikláněl k jazykovým úpravám přibližujícím dílo současnému čtenáři; svou výzkumně založenou ediční praxi se sice podílel na rozvoji editorství jakožto vědní disciplíny,

avšak pozdější textologie jeho postupy částečně korigovala (především přesným stanovením pravidel a jejich přísnějším, nikoli však mechanickým dodržováním). S vydavatelskou činností N. trvale spojoval shromažďování a literárněhistorické studium rozmanitého životopisného (i bibliografického) materiálu v úsilí o obohacení a zpřesnění portrétů jednotlivých literátů (bez výraznější snahy o analýzu a estetické hodnocení). Výsledkem byly objevené *Nové kapitoly o Boženě Němcové* (dodatek klasické monografie V. Tilleho), na ně navazující obrazová monografie *Božena Němcová* (ve spolupráci s F. Kubkou), další životopisné práce (např. máchovské) a zejména pro N. charakteristické montáže dokumentů: zvláštní typ rekonstruovaných biografii či autobiografií, v němž slučoval známá a neznámá fakta a propojoval chronologicky řazený materiál vlastním textem (*Nižgorodský dragón Bohumil Havlasa*) nebo ho pouze editorsky komentoval (*Život s pochodní v ruce o K. Havlíčkovi*, jubilejní soubory *Rok Jana Nerudy...*, *Roky Aloise Jiráska...* ad.). Na témže principu vznikla i objemná, leč neukončená miscelanea *Život Boženy Němcové* a *Život Jana Nerudy*, jež sumarizovala všechna dostupná fakta, důležitá, avšak i zcela podružná (nado biografii dokreslovaly úryvky z umělecké tvorby). Minuciózní práce s dokumenty se stala též základem prací výkladových: studií jak k edicím (četných předmluv a doslovů), tak samostatných, např. dvou tematicky blízkých esejů, z nichž první (*Portrét Karla Hynka Máchy*) přispěl k rekonstrukcím fyzické podoby básníka jako osobnosti vymykající se běžným představám o romanticky astenickém typu, druhý (*Božena Němcová a světská krása*) vykreslil obraz Němcové prizmatem její souladné krásy ve zjevu a duchovním ustrojení. Zatímco v literární historii pro přemíru materiálu a mnohost zájmů dospíval N. k syntetizujícímu vykladačství nesnadno, v oblasti výtvarného umění (z něhož ho vlivem bibliofilství upoutala hlavně grafika a knižní ilustrace) se projevil spontánněji (např. v portrétních esejích *Jan Konůpek*, *Karel Svoboda*, v textu ke Konůpkovu cyklu *Kristus Pán v Čechách*). S bibliofilstvím souvisela i většina jeho drobných próz, vtipných causerií a povídek, v nichž si mj. dobíral milovníky krásných knih (*Svízele bibliografovy*, *Skon knihovnika Merlina* aj.). Především v meziválečném období se N. věnoval také pře-

Novotný

kladům z francouzštiny, němčiny a italštiny, pro něž volil vedle klasických děl zajímavé novinky i drobné, leckdy kuriózní tituly pro bibliofilie. Byl též autorem hesel pro Ottův slovník naučný nové doby.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Cauchemare, Erik Milnar, Jean de la Mornay, Jiří Hlídek, Jiří Hrubý, J. Skalský, Karel Jesenský, Petr Souhrada, Zdeněk; Dr. Mil. Ný, Dr. M. N., J. Ný, J. N-ý, Mil, Mil., Milný, MilNý, Mil Ný, Mil. Ný, -minov-, mn, mn., mn-, -mn-, m. n., MN, M. N., MNR, M. Ný, n, n., -n-, N., ne, Ný, Ný., vl., -vn-, vy., x, y, -y., -z-. ■ PRÍSPĚVKY in: Aktivisté; Almanach Kmene; sb. Básníci selství (1932); Bibliofil (1931–37); Cesta (1918–30, divad. a lit. kritika); ČNM; Čes. osvěta (1921–24, 1940); Čes. slovo; sb. Českosl. vlastivěda 7 (1933, Českosl. krásná kniha, knižní značky); Čes. bibliofil (1929–42); 1933 Knižní grafika Jana Konůpka, i sep.; 1937 Dílo nakladatele Jana Otty, i sep.; Čes. dělník (1940); Čes. lid (1925); Čin (1931–35); Čteme (1941–43); Dělnická osvěta (1940); Divadlo (1939); 28. říjen; ELK (1935–41); sb. Emanuelu Lešehradovi k 15. listopadu 1937 (1937); Goethův sborník (1932); sb. Hollar; Host do domu (1954); roč. Chudým dětem (1933); Jihočes. pravda (Čes. Budějovice 1965); sb. Jihočeští malíři a básníci (1939); Kalendář českožidovský; Kmen (1926); Knihomol; Kolo (Brno 1947); roč. Kruh sólistů Městského divadla na Král. Vinohradech (1942); Kultura doby (1937–39); Kulturní politika (1945–49); Kuriózní revue (1925); Květy; Lid. demokracie (1957–66); Lid. kultura (1947); Lid. noviny (1922–38, 1941–50; od 1931 divad. ref., lit. a kultur. zajímavosti; 1938 i příl. Pražské Lid. noviny); Lit. noviny (1929–38, 1945–51); Lit. noviny (1964–67); Lit. rozhledy (1923–31, lit. a knižní informace); Lit. svět (1927–28); Lumír (od 1924); Magazín DP (1935–36); sb. Metod Kaláb, mistr typograf (1967); Mladá fronta; Mladá generace (1917–19); Mladý hlasatel (1938); sb. Moderní česká scéna (1938); Národ (1918–19); Nár. listy (1920–30, divad. a lit. kritika); sb. Národní muzeum 1818–1948 (1949, Knihovna Nár. muzea, i sep.); Nár. osvobození (1932); Nár. politika; Nár. práce (1939); Nebojsa; Niva (1924); Nové Čechy (1918–25, divad. a lit. kritika); sb. Nové české divadlo 1930–1932 (1932); Nový život (1952); Okénko (1940–42, 1947–49); Osvěta (1944); Otavan (Písek 1916–29); Pestrý týden (1930, i sep. s tit. Památce Jana Nerudy); sb. Pět let Družstevní práce (1927); Pochodeň (Hradec Král. 1955); Práce (1947); Prager Presse; Prager Rundschau (1937); Prácheňské noviny (Písek); Prácheňský kraj (Písek 1924–26); Pražský almanach 3 (1932); Program D; Prospekt (1930–31); sb. Přátelská slova z listů psaných Františku Kavánovi (1946); sb. Přátelský kruh Boženy Němcové (1946); kat. Původní grafika v krásné knize (1943); Ranní noviny (1937); Republika (1919); Ročenka českosl. knižníkařů (1931–32; 1931 Ilustrátoři, i sep.); Ročenka Rozhle-

dů po literatuře a umění (1932–34); Rozhledy po literatuře a umění (1932–34, divad. ref. a lit. a nakl. informace); Rozpravy Aventina (1929–33); Rudá zář; Rudé právo (1946–49); Sborník k 70. narozeninám dr. Emila Háchy (1943); Sborník NM v Praze, ř. C (1967); Sborník pro exlibris a jinou užžitkovou grafiku (od 1923; 1943 Básník Sigismund Bouška a knižní značky, i sep.); Sever a Východ (1927); Slovesná věda (1947–49); kat. Souborná výstava olejů, kreseb, grafiky volné i knižní, obálek a vazeb Jana Rambouska (1930); sb. 150 let píseckého gymnázia (Písek 1928); sb. 170 let píseckého gymnázia (Písek 1948); Studentský časopis (1922–25); sb. Svatopluku Klírovi k 50. narozeninám (1946); Svět práce (1949); Svět v obrazech (1949–50); Svob. noviny (1945–48); Svob. slovo (od 1945); Tribuna (1924–28); Tvorba (1946); Typografia; sb. Účtování a výhledy (1948); sb. Věčný Mácha (1940); Venkov (1940); Věstník Spolku čes. bibliofilů v Praze, pokr. Marginálie (1927–51); Vitrinka (od 1930); kat. Výstava obrazů, grafiky a kreseb Karla Tondla (1931); Zítřek (od 1918); Zpravodaj DP, pokr. Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1923–38, 1946–47); Zprávy Spolku čes. bibliofilů (od 1954); Zvon (1925–28); Živá tvorba (1943–44); kat. Život a dílo Viktora Dyka (1948); sb. Život básníkův. Deset leptů Jana Konůpka (1936). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Ďábelské limity (PP 1928); Svizele bibliografovy (P 1928); Komedianti (F 1928); Knihovna Arnoška Procházky 3 (sopsis, 1928, s. K. Zinkem); Jan Konůpek (E 1930); Zápisník Anny Pirnerové. Romaneto (1930); Žena a kůň (P 1930, pseud. Jean de la Mornay); Dvě kurzivy ze Slovenska (1931); Karel Svolinský (E 1931); O Písni písní (prospekt, 1931); O Jiřim Wolkrovi (1932); Václav Mašek (E 1932); Skon knihovníka Merlína (P 1933); Jan Konůpek. Exlibris a příležitostná grafika (1933); Po stopách Jirásky v Litomyšli (E 1933); Portrét Karla Hynka Máchy (E 1936); Kristus Pán v Čechách (E ke kresbám J. Konůpka, 1937); Mikuláš Galanda (studie, 1937, s J. Zatloukalem); Amilův Konípek (P 1938, pseud. Petr Souhrada); Nové kapitoly o Boženě Němcové (1938, in V. Tille. Božena Němcová, 4. vyd.); Knižní značky Zdenky Braunerové (1938); Návrat Karla Hynka Máchy (studie, 1939, s J. Malým); Vánoční sen kupce Sindibáda (P 1939); Božena Němcová (životopis, 1941, s F. Kubkou); Nižegorodský dragón Bohumil Havlasa (komentovaná montáž dokumentů, 1941); Karel Hynek Mácha, poutník romantický (studie, 1944); Fotomontáže aneb Cituplné obrazové laterny magiky k potěše rodiny Klírsko-Zodiacké (textový doprovod, 1945); Božena Němcová a světská kráska (E 1948); F. L. Čelakovský – básník Vávy (studie, 1959, s B. Janouškem a J. Kotalíkem); Ratibořice a Červený Kostelec (přednáška, 1961); Rodný domek básníka F. L. Čelakovského (studie, 1964); Josef Němec, rodák novobydžovský, muž Boženy Němcové (studie, 1965); Radomyšl kdysi a dnes (studie, 1965); Božena Němcová (1966, rozmnož.). – *Překlady*: J. A. de Gobi-

neau: Opatství typhainské (1923, s J. Jírou); G. G. Casanova: Samomluva myslitelova (1925); G. Flaubert: Salambo (1926, s F. V. Krejčím); H. Höffding: Dějiny novověké filozofie (1926); Několik zpráv ze života G. Bodoniho (1926) + G. Bodoni: Manuál typografický (1928); N. Machiavelli: Mandragora (1928); Voltaire: Panenka z Orleánu (1928, pseud. Jiří Hlídek); N. Réstif de la Bretonne: Poctivé umění tiskařské (1930); P. Louÿs: Tři dcery své matky (1930); A. Döblin: Valdštejn (1931, s L. Drůbkem a V. Svobodou); J. W. Goethe: Maršál Bassompierre (1932); Marehurehu. Sběrka legend a pověstí z Tahiti (1932, z franc. překladu, pseud. Jiří Hlídek); R. Rolland: Život L. N. Tolstého (1932, s M. Kalašovou); B. Kellermann: Město Anatol (1933); O. Uzanne: Strašidla v knihách (1933) + Bibliotékář van der Boëchen z Rotterdamu (1939); J. Giono: Zelené mládí (1934); A. Zweig: Spor o sežanta Gríšu (1950, s F. Vavřínem). ■ KORESPONDENCE: Má korespondence s J. Mahenem (z 1925–37), Sborník NM v Praze, ř. C, 1967, s. 181. ■ REDIGOVAL časopisy: Republika (1919, s red. kruhem), Zpravodaj DP, pokr. Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1923–31; 1923–26 s V. Poláčkem, 1926–31 s jinými), Lit. rozhledy (1929–31, s J. Kleinertem a red. kruhem), Čes. bibliofil (1931–34 s M. Kalábem a J. Volfem, 1942 s K. Janským), Rozhledy po literatuře a umění (1932–34), Lit. noviny (1936–38, 1946–49; 1946–48 s J. Weilem, 1949 s V. Stejskalem), Marginálie (1944–51, s K. Janským a V. Nopem), Časopis NM (1946–47, oddíl duchovnědný, s B. Svobodou a V. Vojtškem); sborníky: Sborník pro exlibris a jinou užitkovou grafiku (1923–25), Pět let Družstevní práce (1927), Almanach Jindy a nyní na jubilejní svatováclavský rok 1929 (1928, s B. Vavrouškem), Památce Jana Nerudy (1930, s jinými, sep. z čas. Pestrý týden), Ročenka Rozhledů po literatuře a umění (1932–34, s red. kruhem), Československá vlastivěda 7 (1933, s A. Pražákem), 180 let Lobkovického vinarství na Mělnice 1753–1933 (1933), Emanuelu Lešehradovi k 15. listopadu 1937 (1937), T. G. Masaryk zemřel 14. září 1937 (1937), Moderní česká scéna 1938, s F. Bartošem a M. Ruttem), Jedenáctá soutěž Spolku čes. bibliofilů. Nejkrásnější knihy za rok 1938 a 1939 (1940, s R. Hálou a M. Kalábem), Věčný Mácha (1940, s jinými), Metod Kaláb, mistr typograf (1967); knižnice: Živé knihy (1923–30), Nová bibliotéka (1924–26), Blaník (1924–41), Byblis (1925–29), Nesmrtelní (1926–30), Generace (1928–30), Edice krásných tisků Slunovrat (1928–34), Ottovy nové knihy (1934–35), Národní klenotnice (1939–52), Malá Ottova knihovna (1940–47), Roky (1952–53). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Neruda: Trhání a jiní chudáci (výbor, 1923) + Dílo 1–25 (1923–26) + Arabesky a povídky (výbor pro ml., 1924) + Básně (výbor pro ml., 1924) + Z Povídek malostranských (1924) + Listy J. N. Aniče Tiché (1926) + Z listáře J. N. (1932) + Sešit veršů lyrických z pozůstalosti (1937) + Svatováclavská mše (1938) + Čtyři knihy veršů (1940) + Klasobraní z novoročních fejetonů

(výbor, 1940) + Druhý sešit veršů z pozůstalosti (1944) + Obrázky ze života pražského (výbor, 1947) + O sobě, o jiných (výbor, 1948) + Týden v tichém domě (1948) + Fejton o 1. máji 1890 (1950) + O zlatém člověku (výbor, 1950) + Život J. N. Dopisy a dokumenty 1–4 (1951–56, dovedeno do 1864) + Podobizny 1–4 (1951–57) + Rád bych byl při vás (výbor, 1952) + Rok J. N. v datech, obrazech, zápisech a poznámkách (1952) + Pařížské obrázky (1958) + Dopisy 1, 3 (1963, 1965) + další opakovaná vyd. jednotlivých kompletních souborů i veršů a próz; F. L. Čelakovský: Ohlas písní českých + Ohlas písní ruských (obojí 1926, soubor. vyd. 1939); K. J. Erben: Kytice z pověstí národních (1926) + Poklad (1927); Erotika českého obrození (výbor, 1928, pseud. Jiří Hrubý); K. H. Mácha: Máj (1928); Z paměti Josefa Němce, chotě Boženy Němcové (1928); B. Němcová: Dílo 1–14 (1928–30) + O Marišce a jiné pohádky a pověsti (1929) + O zlatém kolovrátku a jiné pohádky a pověsti (1929) + Princ Bajaja a jiné pohádky a pověsti (1929) + Zápisník B. N. z let 1851–1855 (1929) + Cesta k Slunci a k Měsíci a jiné pohádky a pověsti (1930) + Dobré kmotřičky a jiné pohádky a pověsti (1930) + O ptáku Ohniváku a mořské panně a jiné pohádky a pověsti (1930) + O tom šuhaji, co se nebál, a jiné pohádky a pověsti (1930) + O Zlatovlásce a jiné pohádky a pověsti (1930) + Poznámky B. N. (1939) + Rozpomínky z mládí (výbor z korespondence, 1940) + Patero dívek (výbor, 1941) + Dobří lidé (výbor pro ml., 1950) + Listy 1–4 (1951–61) + Život B. N. Dopisy a dokumenty 1–6 (1951–61, dovedeno do 1856) + Cesta přes Vídeň a Prešpurk na Sliach (ze zápisníku z 1855; 1955) + další opakovaná vyd. jednotlivých děl (zvl. Babičky); G. Boccaccio: Rozprávka o jeptiškách (1929, z Neuberkova rukopis. sborníku z 15. stol.); J. Jeník z Bratřic: Písně krátké lidu českého obecného (1929) + Dvě kuriózní zprávy o společenském i nespolečenském životě v Praze na rozhraní 18. a 19. století (1929); Samson (1929, z Kralické bible); Píseň nejpřednější z písní Šalamounových (1930, z Kralické bible); Písničky jarmareční, většinou výpravné a vesměs starodávné... (1930); J. Wolker: Dílo 1, 2 (1930) + Výbor z díla (1930); Eva a Agar (1931, ze Starého zákona); E. Lešehrad: Básnické překlady 1–9 (1931–37) + Prozaické dílo 1–3 (1933–34) + Eseje a studie 1–9 (1934–41, sv. 1–2 s tit. Eseje); J. V. Sládek: Mělnická balada (1932) + Americké obrázky (1941, s B. Novákem); K. Havlíček Borovský: Kniha veršů (1934; 1960 s tit. Básně) + Život s pochodní v ruce. Čtení o K. H. (1940) + H. synovské listy ze studií (1941) + Cesta na Rus (výbor, 1947) + Dílo 1–4 (1948–49) + Plamenem veselým (výbor, 1950) + další samost. vyd. některých tit. ze souboru Díla; Pouť českého herce (z dopisů J. K. Tyla, 1935); R. Těsnohlídek: Spisy 1 (1935) + Den (1935) + Rozbitý stůl (1935); Ezop Václava Hollara (cyklus rytin, 1936); Karel Hynek Mácha (kat. výstavy, 1936, s K. Janským a J. Malým); Kresby Karla Hynka Máchy (1936); Patero vzpomínek na Karla

Novotný

Hynka Máchu (1936); J. E. Purkyně: Básně (výbor, 1936); J. A. Komenský: Labyrint světa a ráj srdce (1937); Umělecká beseda v Praze (faksimile dokumentů, 1937); J. Volf: O starých českých sběratelích knih. In memoriam J. V. (výbor, 1937, i překl.); Z. Winter: Dílo 1–8 (1937–50) + Ze studentských vzpomínek (1940); Naše umění v odboji (1938); F. Palacký: Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě 1–6 (1939); J. Arbes: Štrajchpuhlíci (1940); M. Dačický z Heslova: Paměti (1940); K. Sabina, B. Smetana: Prodaná nevěsta (1940); Špalíček písníček jarmarečních (1940); V. M. Kramerius, V. R. Kramerius: Kniha Josefova (1941); J. Vrchlický: Strom života, Meč Damoklův (1941); F. J. Rubes: Humoresky (1941) + Pan amanuensis na venku (1949); Zeň z díla Vítězslava Háška (1942); J. Hora: Život a dílo básníka Aneliho (1945) + Pokušení (1946) + Proud (1946) + Od první do poslední (výbor, 1947) + Dílo 1–4, 7–10, 12 (1947–49); V. Beneš Třebízský: Královna Dagmar (1946) + Anežka Přemyslovna (1947) + Pod doškovými střechami (1947) + Z pobělohorských elegií (výbor, 1950); Romantické povídky z českého obrození (1947); České humoresky (1947); Nejnovější a nejpůvodnější slovanský selam čili Květinomluva (b. d., 1947, text z Rachejtlí z 1855, identifikovaný jako práce B. Němcové, H. Juranky a V. Č. Bendla Stránického); Karel Toman, člověk a básník (výbor z korespondence, 1947); Letáky z roku 1848 (1948); D. Stránská: Lidové kroje v Československu. Díl 1. Čechy (1949); L. Stroupežnický: Z Prahy a z venkova (výbor, 1949); S. Čech: Korouhev práce (výbor pro ml., 1950) + Cesta na Kavkaz (výbor, 1952); Roky Aloise Jiráska v datech, obrazech, zápisech a poznámkách (1953); Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga (výbor z korespondence, 1960); J. Hůlka: Válka (1960). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Šik: Život a dílo J. Nerudy v pracích dr. M. N., Sborník NM v Praze, ř. C, 1968, s. 241 (i sep.). ■ **LITERATURA:** Dr. O. Levý: ref. překl. J. A. de Gobineau, Nové Čechy 7, 1923/24, s. 184; ● ref. ed. Dílo J. Nerudy: J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 607 + Cesta 7, 1924/25, s. 283 a 636; A. N. (Novák), LidN 5. 11. 1924, 30. 4. 1925 a (ne) 28. 4. 1926; AMP. (A. M. Píša), PL 2. 3. 1926; J. S. Machar, Tribuna 22. a 27. 5. 1927 ●; J. Fischer: ref. překl. H. Höffding, Křítka 1927, s. 55; ● ref. ed. Dílo B. Němcové: M. V. (Váchalová), Kmen 2, 1928/29, s. 20; F. Tupý, Kmen 2, 1928/29, s. 187; A. Grund, RA 4, 1928/29, s. 304 + RA 6, 1930/31, s. 287; ne. (A. Novák), LidN 22. 6. 1929 a (A. N.) 21. 1. 1932 ●; ne. (A. Novák): ref. Svězele bibliografy, LidN 8. 2. 1929; -d-: ref. Komedianti, LidN 5. 3. 1929; K. Janský: ref. Jan Konůpek, LitN 5, 1930/31, č. 2; ● ref. ed. Dílo J. Wolkra: A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 384; G. (F. Götz), NO 25. 1. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 13. 12. 1931; Z. Kalista, Lumír 58, 1931/32, s. 166; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 91 ●; J. Träger: ref. sb. Nové české divadlo 1930–1932, Čin 4, 1932/33, s. 498; an.: ref. Skon knihovníka Merlína, Vitrinka 1933, s. 21; J. Šnobl: ref. překl. B. Keller-

mann, Rozhledy 1933, s. 84; J. Hch. (Heidenreich-Dolanský): ref. soubor. vyd. díla E. Lešehrada, LidN 29. 7. 1934; vbk. (V. Běhounek): ref. překl. J. Giono, PL 9. 8. 1934; ● ref. ed. K. Havlíček Borovský: Kniha veršů: K. P. (Polák), PL 10. 3. 1935; J. Thon, LidN 18. 3. 1935 ●; ● ref. ed. děl R. Těsnohlídka: A. N. (Novák), LidN 15. 12. 1935; B. Slavík, Lumír 62, 1935/36, s. 166; K. P. (Polák), PL 28. 3. 1936; Nk (B. Novák), Magazin DP 4, 1936/37, s. 59 ●; ● ref. Portrét Karla Hynka Máchy: A. N. (Novák), LidN 31. 5. 1936; K. Polák, PL 4. 6. 1936; B. Václavek, Index 1936, s. 87; vz. (V. Závada), LUK 1936, s. 198 ●; jč. (J. Čapek): ref. Ezop V. Hollara, LidN 26. 11. 1936; ● ref. ed. Kresby Karla Hynka Máchy: J. Ort, LidN 6. 12. 1936; Kaj (K. Janský), LitN 9, 1936/37, č. 6; K. P. (Polák), Naše věda 1938, s. 194 ●; ● ref. ed. Dílo Z. Wintra: V. Knapp, LitN 9, 1936/37, č. 7–8; ne. (A. Novák), LidN 21. 12. 1938 ●; ih (I. Herben): Nevydané básně Nerudovy (ref. ed. Sešit veršů lyrických...), LidN 7. 1. 1938; ● ref. sb. Naše umění v odboji: K. P. (Polák), PL 25. 9. 1938; vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1938, s. 366; B. V. (Václavek), U 1938, s. 242; F. Götz, ELK 1938, č. 10–11 ●; ● ref. Návrat Karla Hynka Máchy: Š. Jež, Lumír 65, 1938/39, s. 415; A. N. (Novák), 21. 5. 1939; K. Polák, KM 1939, s. 265 ●; ● ref. Nové kapitoly o B. Němcové: A. M. Brousil, Venkov 18. 1. 1939; -f- (J. Fučík), Nová svoboda 2. 2. 1939; kp. (K. Polák), KM 1939, s. 142; bn (B. Novák), LidN 12. 6. 1939 ●; ● ref. ed. Ohlasy F. L. Čelakovského: K. P. (Polák), Nár. práce 5. 11. 1939; B. Havránek, SaS 1939, s. 217 ●; ● ref. Život s pochodní v ruce: K. P. (Polák), Nár. práce 7. 7. 1940; J. B. Čapek, LidN 4. 9. 1940; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 181; J. Bělič, SaS 1940, s. 233; J. V. Sedláč, Venkov 6. 12. 1940 ●; ● ref. sb. Věčný Mácha: K. P. (Polák), Nár. práce 11. 8. 1940; J. B. Čapek, LidN 28. 10. 1940; V. Jirát, KM 1940, s. 452 ●; kp. (K. Polák), Neznámé rukopisy B. Němcové (objevené N.), LidN 12. 10. 1940 + ref. ed. Paměti M. Dačického z Heslova, Nár. práce 18. 10. 1940; ● ref. ed. Špalíček písníček jarmarečních: K. P. (Polák), Nár. práce 22. 12. 1940; J. B. Čapek, Naše doba 48, 1940/41, s. 441; jsr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 262; e. f. (E. Formanová), LitN 1941, s. 47; J. Veltruský, SaS 1941, s. 98 ●; ● ref. Nižgorodský dragón Bohumil Havlasa: AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 8. 8. 1941; K. Polák, KM 1941, s. 133; P., LitN 1941, s. 116 ●; ● ref. ed. V. M. a V. R. Krameriovi: Kniha Josefova: jd (J. Drda), LidN 7. 9. 1941; K. P. (Polák), Nár. práce 5. 10. 1941 ●; ● ref. Božena Němcová: Nk (B. Novák), LidN 12. 3. 1942; K. Polák, KM 1942, s. 208 ●; jšk (J. Š. Kvapil): Český bibliofil J. Nerudovi, KM 1942, s. 261; J. Knob: ref. ed. Havlíčkovy synovské listy ze studií, Řád 1942, s. 541; K. Janský: Besedování s vydavateli (k úpravě veršů J. Vrchlického J. Voborníkem a N.), LidN 6. 7. 1943; V. Černý: ref. ed. J. Hora: Pokušení, KM 1947, s. 137; ● ref. ed. Romantické povídky z českého obrození: F. H. (Hampl), Práce 27. 9. 1947; V. Tichý, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 12; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 28. 1. 1948 ●; ● ref. ed.

České humoresky: F. H. (Hامل), Práce 1. 11. 1947; F. Vodička (i o řízení knihnice Nár. klenotnice), SaS 10, 1947/48, s. 189 ●; ● ref. Božena Němcová a světská krása: -zm- (Z. M. Zenger), LD 6. 3. 1948; K. Polák, PL 14. 3. 1948; K. Cvejn, Svob. noviny 25. 3. 1948; B. Lifka, Marginálie 21, 1948/49, s. 27 ●; ● ref. Život B. Němcové: G. Franc, LD 16. 9. 1951; -jp (J. Procházka), Svob. slovo 21. 10. 1951; R. Havel, SaS 13, 1951/52, s. 175; M. V. Kratochvíl, LitN 1952, č. 12 ●; J. Bělíč: Na okraj tří výborů z Havlíčka (i ref. Cesta na Rus a Plamenem veselým), NR 35, 1951/52, s. 23; ● ref. Život J. Nerudy: M. V. Kratochvíl, LitN 1952, č. 12; L. Hašková, Mladá fronta 22. 5. 1952; M. Ivanov, NŽ 1953, s. 766; J. P. Jedlička, HD 1955, s. 176 (odpověď M. N.: HD 1955, s. 286); M. Pohorský, ČLit 1956, s. 274 ●; ● ref. ed. Rok J. Nerudy...: J. Vaníček, LitN 1952, č. 25; M. Pohorský, ČLit 1953, s. 52 ●; ● k šedesátinám: J. Petrmichl, LitN 1954, č. 24; an., RP 17. 6. 1954 ●; V. Jílek: ref. ed. Roky A. Jiráskova..., ČLit 1955, s. 53; gf (G. Franc): k 65. narozeninám, LD 17. 6. 1959; Z. Urban: ref. ed. Listy B. Němcové, Slovanický přehled 1962, s. 26 + Po záhřebských stopách B. Němcové, tamtéž, s. 320; Gm (P. Grym): k sedmdesátinám, LD 17. 6. 1964; ● nekrology: (gf) (G. Franc), LD 28. 12. 1966; Z. Mráz, Jihočes. pravda 29. 12. 1966; K. Švehla, ČNM 1967, s. 21 ●; H. Entner: Zůstane dílo M. N. neuzavřeno?, LD 5. 1. 1967; J. J. Novotný: Ještě k odkazu M. N., LD 11. 1. 1967; mir. (M. Laiske): Málodko si dnes uvědomí... (o ztroskotání plánu na zřízení muzea M. N. v Radomyšli), Kulturní tvorba 1967, č. 2 (k tomu: J. J. Novotný, tamtéž, č. 6); K. Bezděk: M. N. – knihomil a knihovník, Sborník NM v Praze, ř. C, 1968, s. 221; J. Glivický: Z dopisů B. Václava M. N., Štafeta 1981, č. 1; F. Bařha: M. N. a jižní Čechy (i bibl. N. prací s jihočes. tematikou), Jihočeský sb. historický 1981, s. 214; A. Haman: Nerealizovaná nerudovská „encyklopedie“ (o torzu ed. v pozůstalosti J. Kopty), sb. Literární archiv 21–22, 1986–87; Z. Mráz: Z mého přátelství a vzpomínek na PhDr. M. N., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1989, s. 63; J. Riedl: Literární historik M. N., Deník Jihočes. pravda 8. 6. 1991 + Za Nerudou do Zámku (vzpomínka), Svob. slovo 14. 12. 1991.

et

Oldřich Novotný

* 18. 12. 1884 Praha

† 8. 2. 1959 Jičín

Básník a překladatel z okruhu Katolické moderny.

Narodil se v rodině obuvnického mistra. V Praze po obecné a dvou třídách měšťanské školy vystudoval gymnázium v Truhlářské ul. (mat. 1906). Poté se zapsal na filoz. fakultu, od-

kud však 1907 přešel na fakultu teologickou (na kněze vysvěcen 1910). Pak působil jako katecheta: do 1913 v Pcherách u Kladna, 1913–19 v Košířích (Praha-K.). Přitom 1912–16 studoval znovu na filoz. fakultě filozofii a slovanštinou, klasickou a románskou filologii (státní zkouška pro filozofii, češtinu a francouzštinu, doktorát 1924 prací *Psychologický problém extáze*); 1911–12 byl členem literární sekce skupiny Sursum. Tak jako už před válkou programově usiňoval přiblížit poezii psanou katolickými duchovními současnému modernímu básnictví, pokoušel se za svého redigování katolického časopisu *Nový věk* (1916–18) reformovat i samu římskokatolickou církev: demokratizovat její vnitřní organizaci, zainteresovat ji na životě národa a vůbec ji otevřít problematice moderního světa; marný pokus skončil N. vstupem 1919 do církve českobratrské evangelické. Od začátku téhož roku působil jako středoškolský profesor na reálném gymnáziu v Trenčíně, 1919–21 v Liptovském Sv. Mikuláši, potom v Jičíně, a to 1921–22 na dívčím reálném gymnáziu, 1922–24 na učitelském ústavu, 1924–34 opět na dívčím reálném gymnáziu a po jeho zrušení na reálném gymnáziu; oženil se 1920. 1941 byl z politických důvodů penzionován, 1945 reaktivován (stal se též místopředsedou ONV za nár. socialistickou stranu), ale v březnu 1948 zbaven místa a v srpnu penzionován. Poté působil v duchovenské službě českobratrské evangelické církve (v říjnu 1948 zvolen vikářem, od 1958 první farář jičínského sboru).

Živnou půdou N. literárního projevu byl jeho katolicismus, po konverzi k českobratrství publikoval už jen příležitostně. Patřil k druhé generaci Katolické moderny, soustředěné zejména kolem Bitnarovy revue *Meditace*. Exaltovaný lyrismus, jenž byl jeho základním literárním postojem, kultivoval N. vlivy parnasismu, symbolismu (hlavně O. Březiny a X. Dvořáka), preraphaelismu a secese, jakož i vlivem středověké německé mystické poezie (psané německy i latinsky), kterou též překládal (kněžně Slavík sv. Bonaventury, časopisecy sv. Alžběta Schoenavská, sv. Gertruda, sv. Hildegarda, Mechtilde von Hackeborn, Mechtilde von Magdeburg); pro *Meditace* hojně překládal i Novalise. Jednostejným obsahem N. lyriky (*Křipěje světla*), charakteristické výtvarným viděním, dithyrambičností a verbální zdobností, byly rozmanité projevy duchovní

sublimace smyslového rozkošnictví stejně jako estetizace a erotizace náboženského citu; pro N. znamenala láska jak nejvyšší formu krásy, tak jediný skutečně božský prvek v člověku. Ve svých lyrických dramatech (*Triumf ohně, Beata*), veršovaných a rýmovaných, situovaných do dávných časů a dalekých evropských končin, učinil hrdiny citové maximalisty, nadlidí, kteří navzdory fatální mimoběžnosti milostných vztahů, a proto také tragicky, usilují naplnit usudovou přikaznost své lásky. V polovině 10. let se začala měnit N. překladatelská orientace (nyní E. A. Poe, R. M. Rilke, P. Verlaine) i jeho vlastní poezie: oproštovala se, mj. pod silným vlivem Nerudovým, a oblíbila si žánr balady. Jsou to patrně verše z tohoto období, jež skládají sbírky dochované v N. pozůstalosti (lyrická sbírka *Opuštěný dům*, sbírka balad *Prsten*).

ŠIFRY: Ný., O. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro moderní filologii (1913); Kvart (1934); *Meditace* (1908–11; 1911 torzo dramatické básně *Triumf ohně*); Nár. práce (1941); *Nový věk* (1916–18); *Obrození* (1912); *Od trstenické stezky* (1929); *Přehled* (1912); *Výr. zpráva dívčího reálného gymnázia Jičín* 1930, 1931, 1932; *Výr. zpráva reálného gymnázia Jičín* 1935. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Krůpěje světla (BB 1911); *Beata* (D 1912). – *Překlady*: Slavík svatého Bonaventury (1910); F. Jammes: Má dcera Bernadetta (1916). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Meditace* (1911, s jinými), *Nový věk* (1916–18, an.); *sborník*: Jičínský památník na paměť dvacetiletí zbudování své modlitebny a k 10. desátému výročí znovudosažené naší národní samostatnosti (Jičín 1928). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Ráno* (čítanka, 1937, s použitím stejnojmenné čítanky od J. Kožiška a J. Tůmy, s F. Homolkou, H. Sedláčkem, K. Vaněčkem). ■

LITERATURA: ● ref. Krůpěje světla: K. Fiala, MR 1910/11, sv. 23, s. 591; Ant. Veselý, Čes. revue 4, 1910/11, s. 762; an. (J. Vodák), Čas 8. 10. 1911; -ejč. (J. Krejčí), Naše doba 19, 1911/12, s. 143; Š. Jež, Novina 5, 1911/12, s. 314; -ek., Vlast 28, 1911/12, s. 181; J. Reichmann, *Obrození* 1912, s. 335; A. Fuchs, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 284 ●; ● ref. překl. Slavík svatého Bonaventury: J. Karásek, MR 1911/12, sv. 25, s. 289; Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 60 ●; ● ref. Beata: J. Reichmann, *Obrození* 1912, s. 523; -ejč. (J. Krejčí), Naše doba 20, 1912/13, s. 539; A. Fuchs, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 538; Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 761 ●; J. A. Pellar: nekrolog, Kostnické jiskry 1959, s. 9.

jo

Václav Novotný

* 5. 9. 1869 *Ivančice* u Brna
† 14. 7. 1932 *Řevnice* u Prahy

Historik zaměřený na nejstarší české dějiny, na dobu husitskou a osobnost Jana Husa, editor staročeských literárních památek a historických dokumentů.

Syn buditelsky zaměřeného učitele Václava N., jenž byl činný v učitelském hnutí a získal i jistou proslulost skládáním vlasteneckých písní a deklamovánek (nejznámější Krásný hled je na ten boží svět). Rodinná atmosféra výrazně předurčila zájmy a názorovou orientaci V. N. Od 1879 studoval na gymnáziu v Čes. Budějovicích a po maturitě (1887) od 1891 dějepis na filoz. fakultě české univerzity v Praze (učitelé – historici J. Emler, K. Jireček, J. Kalousek, A. Rezek a především J. Goll, silně jej však ovlivnil též filozof T. G. Masaryk). Jako vysokoškolač patřil ke stoupencům pokrokového hnutí a tzv. Omladiny (dokládají to i pozdější příspěvky v Radikálních listech a Neodvislosti), od přelomu století měl nejbliže k Masarykovým realistům, do aktivní politiky však nikdy nevstoupil. 1893 získal doktorát prací *Styky Slovanů polabských s říší německou za Oty II. a III.* Naděje, že obdrží místo v městském archivu pražském (stárnoucím V. V. Tomkovi pomáhal s prací na Dějepis města Prahy) se nesplnila. Po krátkém suplentském působení 1895–96 na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze přijal na podzim 1896, ač nerad, zaměstnání v místodržitelství archivu, kde setrval až do 1908. Archivářská práce mu sice neumožňovala plně se věnovat vědeckým zájmům, přesto se již 1898 habilitoval na filoz. fakultě (předložil studie o Husově glejtu a o Husových listech a Husův životopis, sepsaný pro Ottův slovník naučný). Zimu 1898–99 strávil v Římě jako zemský stipendijní badatel (tento pobyt znamenal počátek ochlazení vzájemných vztahů s Gollem). 1905 byl jmenován titulárním (nehonorovaným) mimoř. profesorem, 1908 skutečným mimoř. profesorem a 1911, po penzionování J. Kalouska, řádným profesorem českých dějin na pražské filoz. fakultě (ve šk. roce 1919–20 byl jejím děkanem). Jeho badatelská činnost byla poměrně brzy oceněna členstvím ve vědeckých společnostech (1904 mimoř. a 1915 řádný člen KČSN; 1909 dopisující, 1918 mimoř. a 1924 řádný člen ČAVU).

Během svého pedagogického působení vychoval několik předních historiků (kupř. J. Prokeš a O. Odložilík), kteří v něm spatřovali vůdčího představitel faktografického křídla Gollovy školy a názorovou protiváhu konzervativně smýšlejícího J. Pekaře. N. odborné soupeření s Pekařem, trvající od studentských let, vyústilo v mnohé polemiky a diskuse v oblasti historického bádání i v akademických kuloárech.

Ve vývoji českého dějepisectví představuje N. výrazného reprezentanta faktografické linie pozitivismu, opírající se o bezpečně zvládnutí heuristiky, nedůvěřující historicko-filozofickým koncepcím a v důsledku toho směřující spíše k dílům analytické povahy. N. se soustředil na dvě epochy: na formování českého státu a jeho nejstarší vývojové etapy a na dobu husitskou. Oba zájmy se pokusil spojit v grandiózním projektu *Českých dějin*, jenž měl, v jeho koncepci i redakci a za autorského příspěví jiných historiků, pokrýt českou minulost od pravěku po národní obrození. Celý podnik reagoval na hlasy veřejnosti volající po novém souborném vypsání české historie a zároveň si kladal za cíl revidovat a doplnit výsledky veškerého dosavadního bádání, zvláště prací F. Palackého a A. Bachmanna, i zmapovat nedostatečně známé období předbělohorské a pobělohorské. Aktuální úkol, vycházející ze společenské objednávky, tak splýval vjedno s potřebami kritického dějepisectví Gollovy školy. V souladu s ní N. zdůrazňoval nutnost faktografické revize Palackého díla a omylů podmíněných romanticko-obrozeniským názíráním, nikoli však revize jeho ideové koncepce, k níž se v podstatě hlásil. V rámci projektu si k vlastnímu zpracování vyhradil české dějiny od jejich počátku do 1437 (dále měli pokračovat R. Urbánek, B. Navrátil a V. Kybal). Tato úloha zjevně přesahovala síly jednotlivce. N. sice ještě před 1. světovou válkou rychle vydal první dva svazky (I. *Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*; II. *Od Břetislava I. do Přemysla I.*), ale poté byl stržen studiem husitské epochy. Teprve 1928 vydal třetí svazek (*Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.*), zatímco čtvrtý díl (*Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara*) vyšel až posmrtně. Původní plán tak zůstal nedokončen, do 1437 pak České dějiny dovedli další Gollovi žáci (J. V. Šimák, J. Šusta a F. M. Bartoš). N. svazky Českých dějin ve své době byly a dosud jsou faktograficky nejúplnějším a nejspolehlivějším

vyličím nejstarších epoch českého státu. Pozitivistický akcent na zachycení všech, byť i nevýznamných detailů vedl však k neúměrnému rozsahu textu, v němž se dokáže orientovat především odborník, a analytický způsob jejich zpracování vyvolal protichůdné kritické reakce. Ucelené kapitoly věnoval N. i kultuře, včetně písemnictví. Jeho dějiny se tak staly jak těmito pasážemi, tak ve svém celku významnou oporou i pro literární historii. Bezprostředně k poznání starší české literatury přispěly také N. jednotlivé studie, zejména rozbor kronikářských děl (Kosmas, Mnich sázavský, Kronika zbraslavská, Kronika Přibíka Pulavky z Radenína aj.). Při studiu a hodnocení pramenů k nejstarším českým dějinám zasáhl N. i do sporu o datování tzv. Kristiánovy legendy; v polemice s J. Pekařem, který klád vznik této legendy do 10. století, pokládal ji N. tak jako G. Dobner za falzum sepsané ve 12. století. – Významný soubor N. husitologických prací obsahuje spolu se závažnými monografickými díly také důležité edice. Husitství a zvláště Husovi věnoval N. několik juvenilií, soustředěnější pozornost k tomuto tématu však upřel v souvislosti s blížícím se 500. výročím Husovy smrti. K průpravným publikacím, jimiž si vytvořil předpoklady k sepsání rozměrné Husovy biografie, patří zejména *Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století*, zabývající se zvláště činností Konrada Waldhausera, Jana Milíče, Vojtěcha Raňkův z Ježova, Tomáše ze Štítného a Jana z Jenštejna. Ve stěžejním husovském díle sepsaném na základě rozsáhlé heuristiky, objemném životopise *M. Jan Hus. Život a dílo* (autorem 2. dílu monografie, koncepčně navazujícího na N. biografii a pojednávajícího o Husově učení, byl V. Kybal), je N. výklad veden v duchu obdivu a zaujetí pro velkou historickou osobnost. Výsledkem pramenného studia byla i kritická edice *M. Jana Husi korespondence a dokumenty*, na niž později navázal *Husitský zpěvník* a edice shrnující svědectví o odsouzení a smrti Jana Husa a Jeronýma Pražského i první doklady jejich kultu *Historické spisy Petra z Mladoňovic a jiné zprávy a paměti o M. Janovi Husovi a M. Jeronýmovi z Prahy*. Podobně jako dějiny i klíčové husitologické práce vyvolaly polemickou odezvu, především ze strany J. Pekaře (pokoušel se dokázat, že se Hus narodil v Husinci u Prahy, nikoli v Husinci u Prachatic). – Mimoto se N. zabýval, podněcován také jubilejními příleži-

Novotný

toštní, i dalšími osobnostmi (sv. Václav, Žižka aj.). Důležitá byla i jeho soustavná činnost recenzentská, zejména v Naší době a v Časopisu Matice moravské (tam přispíval po osobním rozchodu s Gollem), dále redaktorská a rovněž spolupráce s Ottovým Slovníkem naučným. V mládí se též pokoušel psát poezii, známa je však pouze jedna báseň (*Józa huslař*), napsaná ve stylu májovské epiky a publikovaná pod pseudonymem.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Venceslav K. Lužnický; N. (ČČH), V. N. (ČMM), VNov. (Ottův slovník naučný), Z (Hlídka Času 1906). ■ PRÍSPĚVKY in: Almanach České akademie (1916, 1920, 1922, 1933); sb. Alois Jirásek (1921); Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1932, Nepovšimnutá zpráva o rodném domku a činnosti Husově, i sep.); Archivalien zur neueren Geschichte Österreichs (Viedeň 1913); sb. Betlémská kaple. O jejích dějinách a zachovaných zbytcích (1922); sb. Conférences des Historiens des États de l'Europe Orientale et de Monde Slave 2 (Varšava 1928); Čas (1903, 1921); Časopis archivní školy (1927); ČČM, pokr. ČNM (1915, 1930–31; 1930 O Kristiána); Časopis Matice moravské (1914–32; mj. 1916 Josef Kalousek, i sep.); Časopis pro dějiny venkova (1916, 1926); Časopis pro moderní filologii (1911–12); Časopis Společnosti přátel starožitností českých (1912–26, 1930 příl.; mj. 1915 K protestnímu listu české šlechty ze dne 2. září 1415, i sep.); Čes. hudba (1928); Čes. osvěta (1914, 1920); sb. Česká politika 1 (1906); Čes. knihovnictví (1901); Čes. slovo (1921, 1925); Českobudějovické listy (1892); sb. Českosl. vlastivěda 4. Dějiny (1932); Čes. časopis historický (1895–1911, 1919; mj. 1903 Prof. Bachmann a české dějiny, i sep.); Čes. lid (1896, 1901); Čes. zápas (1924, Hus a my, i sep.); sb. Das böhmische Volk (1916); sb. Dekret kutnohorský (1909); sb. František Táborský (1928); encyklopedie Granát (1928); Hlídka Času (1906–11; mj. 1908 Josef Kalousek, i sep.); sb. Inaugurace rektora Karlovy univerzity dne 3. prosince 1919 (1919); sb. Inaugurace rektora Karlovy univerzity dne 23. listopadu 1920 (1920); Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slawen. Neue Folge (Wroclaw 1925–27); Jihočes. přehled (Čes. Budějovice 1926, 1928); sb. Kniha dlja čtenija po istorii srednich vekov (Moskva 1898); Kritika (1925); Le Monde Slave (1925); sb. Lidová čítanka moravská (1907); L'Illustration économique et financière (1923); Listy filologické (1900–03); Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (Viedeň 1903, 1910; 1910 Beiträge zur Geschichte Přemysl Otakar II., i sep.); sb. Národní čítanka (1918); Nár. demokracie (1925); Nár. listy (1919); Nár. politika (1920, 1924, 1928); Naše doba (1908–24); Naše Polabí (Brandýs n. Lab. 1924); Neodvislost (1893); Ochrana mládeže (1915); sb. Padesát let Zdeňka Nejedlého (1928); Podvysocké listy (Kutná Hora 1915); Po-

krok (Čes. Budějovice 1894); Politik (1905); encyklopedie Politika 1 (1923); Prager Presse (1923); Pražská lid. revue (1906); Radikální listy (1896); Revue de l'histoire des religions (1924); Ročenka Českosl. republiky (1930); Ročenka krajinského muzea v Ivančicích (1932); Ročenka Vlastivědné společnosti jihočeské (Čes. Budějovice 1930); Rozpravy ČAVU (1932); Samostatnost (1928); Sborník filologický (1922); Sborník prací historických. K 60. narozeninám dvor. rady prof. dr. Jaroslava Golla (1906); Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi, prof. Karlovy univerzity, k 60. narozeninám (1928); Sborník vydaný k 60. narozeninám univ. prof. dr. Františka Drtiny (1921); Sborník Žižkův 1424–1924 (1924); sb. Šedesát let gymnázia Jiráskova (Čes. Budějovice 1928); sb. Tábor, město Žižkovo (Tábor 1929); Topičův sborník (1915–21); sb. Tři řeči, pronesené u příležitosti výročí 400. narození Jana Blahoslava (Přerov 1923); Union (1916); Věstník ČAVU (1910, 1915, 1918; mj. 1910 Rukopis Kroniky Pulkavovy v knihovně Nostitzké, i sep.); Věstník KČSN (1898–1930; mj. 1898 Listy Husovy. Poznámky kritické a chronologické, i sep.; 1924 Rodiště Husovo Husinec nad Blánicí, i sep.); Venkov (1915–26); Zábavné listy (1886, B Józa huslař, pseud. Venceslav K. Lužnický); Zlatá Praha (1903, 1918–28; mj. 1903 M. Jan Hus, 1903 a 1905 i sep., 1912 upr. otisk); sb. Zpráva o stud. roku 1915 až 1916 (1916); Zvon (1923–24). ■ KNIŽNĚ. *Historiografické práce*: Kronika zbraslavská (1905 ← úvod k překl. J. V. Nováka Kronika zbraslavská, 1905); Über den Tod des Königs Ladislaw Posthumus (1906); Zur böhmischen Quellenkunde 1, 2 (1907, 1910); Ku kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých (1910); České dějiny I/1–I/4 (I/1 1912, I/2 1913, I/3 1928, I/4 posmrtně 1937; 1921 též vybrané pasáže slovensky s tit. Obrazy z dávnej minulosti Slovákov, překl. J. Botto); Hus v Kostnici a česká šlechta. Poznámky a dokumenty (1915, s A. Masákem); Katalog výstav... (k 500. výr. úmrtí M. J. Husa, 1915, s K. Chytilém); Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století 1. Do Husa (b. d., 1915, přednáškový kurs); Rektor pražské univerzity mistr Jan Hus v historii a ve veřejném mínění své doby (1915); V. V. Tomek 1818–1918 (1918, s V. Vojtíškem); Z dějin vědeckého poznávání Husa (1919, se statí V. Kybala O úkolech Společnosti Muzea Husova v Praze); Za dvěma rektory univerzity Karlovy (1919); M. Jan Hus. Život a učení I. Život a dílo 1, 2 (I/1 1919, I/2 1921); Z dějin československých. Úvahy a poznámky (1921); Univerzita Karlova v minulosti (1922, 1923 i franc.); Husův rodný domek a světnička v Husinci u Prachatic (b. d., 1923); Kde se narodil Jan Hus? (1923); Katalog výstav na paměť Jana Žižky z Trocnova (1924); O hlavních pramenech dějin doby husitské. Předzvěsti bouře (1924; první 2 přednášky z cyklu vyd. s dalšími pod společným tit. Žižkova doba); Ernest Denis (1925); Husův význam historický (1925); Petr Chelčický (b. d., 1925); Žižka. Na paměť 500. výročí jeho smrti dne 11. října 1924 (1925); Tradice svatováclavská (1928, pod tit. Naše

národní tradice, spolu se statí J. Slavíka *Tradice cyrilometodějská*; *České dějepisectví v prvním desetiletí republiky* (1929); *Český kníže Václav Svatý. Život, památka, úcta* (1929); *Začátky kláštera kladrubského a jeho nejstarší listiny* (1932). – *Ostatní práce*: *Prohlášení akademického senátu Karlovy univerzity o projevu akademického senátu německé univerzity proti zákonu ze dne 10. února 1920* (1930). ■ **KORESPONDENCE**: in *Korespondence Z. Nejedlého s historiky Gollovy školy (vzáj. korespondence z 1903–29; 1989, ed. P. Čornej, J. Hanzal, B. Svadbová)*. ■ **REDIGOVAL knižnici**: *Sbírka kronik a letopisů českých v překladech* (1905), *Husitský archiv* (1924–32); *díla*: *České dějiny* (1911–32), *Československá vlastivěda* 4. *Dějiny* (1932); *sborník*: *Sborník Blahoslávův 1523–1923* (1923; s R. Urbánkem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: *Inquisitio domorum hospitalis S. Johannis Hierosolimitani per Pragensem archidieocesium facta anno 1373* (1901); *W. W. Tomek: Dějepis města Prahy 5–7* (1905–06); *M. J. Hus: O svatokupectví* (1907); *F. Palacký: Doba Husova. Vyňato z Dějin národu českého* (b. d., 1915); *M. Janu Husi korespondence a dokumenty* (1920); *Kronika velmi vzácná o Janovi Žižkovi, čeledínu krále Václava* (1923); *Husitský zpěvník. Nábožné písně o mistru Janovi Husovi a mistru Jeronýmovi* (1930); *Historické spisy Petra z Mladoňovic a jiné zprávy a paměti o M. Janovi Husovi a M. Jeronýmovi z Prahy* (1932). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Prokeš in sb. *Českou minulostí. Práce věnované prof. KU V. N. jeho záky k 60. narozeninám* (1929); *R. Urbánek in V. N. (1933)*. ■ **LITERATURA**: *V. Vojtíšek: V. N. (1932)*; *R. Urbánek: V. N. (1933)*. ■ **F. J. Rypáček**: ref. ed. *Kronika zbraslavská*, *ČMM* 1905, s. 408; ● ref. *M. Jan Hus: R. (V. Červinka)*, *Zlatá Praha* 29, 1911/12, s. 546; *G. W. (Winter)*, *PL* 7. 7. 1912 ●; ● ref. *České dějiny I/1*: *F. Kameníček*, *ČMM* 1912, s. 425; *J. Pekař*, *ČCH* 1912, s. 120; *J. Šusta*, *Věda česká* 1914, s. 13 ●; ● ref. *České dějiny I/2*: *F. M. Bartoš*, *Čes. kultura* 2, 1913/14, s. 145; *A. Novák* (polemika s hodnocením *F. M. Bartoše*), *Přehled* 12, 1913/14, s. 338; *Z. N. (Nejedlý)* (reakce na předchozího), *Čes. kultura* 2, 1913/14, s. 238; *J. Bidlo*, *ČČM* 1914, s. 191; *J. Kameníček*, *ČMM* 1914, s. 425 ●; ● ref. *Hus v Kostnici a česká šlechta*: *H. Opočenský*, *Čes. revue* 9, 1915/16, s. 190; *F. M. Bartoš*, *ČMM* 1916, s. 166 ●; ● ref. *Náboženské hnutí české ve 14. a 15. stol.*: -t, *Akademie* 19, 1914/15, s. 396; *K. Krofta*, *ČCH* 1915, s. 392; *F. V. Vykoukal*, *Osvěta* 1915, s. 788 ●; *J. Dostál*: *Jubileum prof. V. N. (k padesátinám)*, *Kmen* 3, 1919/20, s. 123; ● ref. *M. Jan Hus. Život a dílo* 1, 2: *J. Folprecht*, *Čes. revue* 1919, s. 392; *G. P. (Pallas)*, *Zlatá Praha* 37, 1919/20, s. 110; *J. Vančura*, *Naše doba* 27, 1919/20, s. 650 a 29, 1921/22, s. 390, 464, 534; *V. Flajšhans*, *Nové Athenaeum* 1920, s. 65; *K. Krofta*, *Čes. revue* 14, 1921/22, s. 358 ●; ● ref. ed. *M. Jana Husi korespondence a dokumenty*: *F. M. Bartoš*, *Naše věda* 3, 1919/20, s. 44; *J. Hanuš*, *Naše doba* 28, 1920/21, s. 467 ●; *ah. (A. Hartl)*: *Spor o nejstarší českou kroniku,*

NO 19. 6. 1926; *K. (F. V. Krejčí)*: ref. *M. Jan Hus. Život a dílo*, *PL* 29. 6. 1926; ● ref. *České dějiny I/3*: *J. P. (Pekař)*, *ČCH* 1928, s. 437; *J. Prokeš*, *ČMM* 1928, s. 369; *F. Hrejša*, *Reformační sborník* 1929, s. 92; *J. Kameníček*, *ČNM* 1929, s. 294 ●; *R. J. V. (Vonka)*: ref. *Tradice svatováclavská*, *Kritika* 1928, s. 150; ● ref. *Český kníže Václav Svatý: J. Dostál*, *Akord* 2, 1928/29, s. 225; *B. (E. Bass)*, *LidN* 6. 7. 1929; *F. Hrejša*, *Reformační sborník* 1929, s. 96; *J. Prokeš*, *ČNM* 1930, s. 190 ●; ● *k šedesátinám*: *F. M. Bartoš*, *PL* 5. 9. 1929; *V. Čejchan*, *NO* 5. 9. 1929; *V. V. (Vojtíšek)*, *Časopis archivní školy* 1930, s. 121 ●; ● ref. *Husitský zpěvník*: *O. O. (Odložilík)*, *ČMM* 1930, s. 460; *J. Pekař*, *ČCH* 1930, s. 601; *A. Škarka*, *ČCH* 1932, s. 56 ●; ● *nekrology*: *Z. Kalista*, *Lumír* 58, 1931/32, s. 549; *V. Vojtíšek*, *Časopis archivní školy* 9–10, 1931–32, s. 341; *V. Hrubý*, *Naše věda* 1932, s. 208; *O. Odložilík*, *ČMM* 1932, s. 343; *J. Prokeš*, *ČNM* 1932, s. 241; *J. V. Šimák*, *ČCH* 1932, s. 534 ●; ● ref. *Českosl. vlastivěda* 4. *Dějiny*: *E. Chalupný*, *Časopis Svob. školy politických nauk* 4, 1931/32, s. 251; *Rbk. (F. Roubík)*, *Časopis pro dějiny venkova* 1933, s. 32 ●; ● ref. *Historické spisy Petra z Mladoňovic...*: *F. M. Bartoš*, *Časopis archivní školy* 9–10, 1931–32, s. 296; *V. Flajšhans*, *ČCH* 1933, s. 140; *O. Odložilík*, *ČMM* 1933, s. 246; *J. Prokeš*, *ČNM* 1933, s. 129 ●; *J. Prokeš*: *Život a dílo prof. V. N.*, *ČNM* 1937, s. 186; ● ref. *České dějiny I/4*: *J. Dostál*, *Čes. slovo* 6. 6. 1937; *K. Doskočil*, *Rozhledy* 1937, s. 282; *O. Odložilík*, *ČMM* 1937, s. 405; *J. Prokeš*, *ČNM* 1937, s. 292 ●; ● *k 100. výr. narození*: *F. M. Bartoš* a *T. Č. Zelinka*, *Kostnické jiskry* 1969, č. 32; *Z. Fiala*, *ČsČH* 1969, s. 377 ●; *J. Ludvíkovský* in *Latinské legendy českého středověku*, *SPFF* Brno 22, ř. E – archeologicko-klasická, 1973–74, č. 18–19, s. 267; *V. Král* in *Zdeněk Nejedlý a Gollova škola* (1986).

pč

František Novotný z Luže

* 23. 10. 1768 *Luže* u Chrudimi

† 22. 10. 1826 *Luštěnice* u Mladé Boleslavi

Příležitostný básník, překladatel, filolog a historik z okruhu J. Dobrovského.

Vl. jm. František Novotný, literární práce podepisoval s přídomkem „z Luže“. – Otec byl městským syndikem a zastával funkci šk. mistra a konšela v Luži a ředitelem kůru v poutním kostele na Chlumku. N. absolvoval městskou školu v Luži, gymnázium v Hradci Král., tzv. filozofii a teologii v Praze (na kněze vysvěcen 1792). 1793 nastoupil jako druhý kaplan v Chotusicích u Čáslavi a ještě t. r. přešel do Ml. Boleslavi, kde působil nejprve jako kaplan,

Novotný

později jako farář. 1798 byl ustanoven farářem v Luštěnicích u Ml. Boleslavi, kde setrval až do smrti.

Již během studií se N. zajímal o klasickou a slovanskou filologii a vešel do kontaktu s předními vlasteneckými vědci a literáty (J. Dobrovský, M. V. Kramerius, F. M. Pelcl, F. F. Procházka, A. Puchmajer, K. R. Ungar aj.). Shromazďováním slovníkového materiálu (zvl. českých lidových úsloví a přísloví) se podílel na přípravách Dobrovského i Jungmannova slovníku. Sám sestavil příručku současného českého hláskosloví, tvarosloví a pravopisu s přihlédnutím k historickému vývoji *Pravidla řeči české*. S filologickými zájmy souvisela i N. práce překladatelská a ediční: český překlad Nového zákona z řečtiny, komentovaný soupis biblických překladů od nejstarších textů po současnost *Bibliotéka českých biblí* a edice spisu J. Husa *O sedmi vášních a vadách...* Celoživotním dílem N. je *Kronika mladoboleslavská*, na níž začal pracovat již na počátku 90. let za působení v Mladé Boleslavi sběrem pramenitého materiálu k dějinám města a studiem kronik. Kniha podává nejen historii a místopis města, ale zabývá se i jeho duchovním životem, výtvarným uměním a literaturou; zvláštní pozornost je věnována bratrské tradici. Kromě vědecké činnosti byl N. autorem příležitostných veršů a básnických překladů. V Prvotinách pěkných umění uveřejnil několik oslavných básní a překlady Lukianových moralistních epigramů. V rámci pochvalného referátu o Kynského překladu písně *Pange lingua* podrobil tento církevní text erudovanému rozboru. Pravděpodobně je i autorem sbírky *Česká kázání*. – Básně v časopise *Čechoslov*, připisované N. literaturou, jsou zřejmě dílem autora historických povídek a divadelních her Františka N.

ŠIFRA: F. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Prvotiny pěkných umění (1815–17; 1817 ref. překl. *Pange lingua*); – posmrtně: *Hlas* (1864, ukázky z *Kroniky mladoboleslavské*). ■ KNIŽNĚ. *Práce odborné a homiletické: Česká kázání* (1806, an., dub.); *Bibliotéka českých biblí* od 13. věku až do léta 1810 (b. d., 1810); *Pravidla řeči české* (1818); *Kronika mladoboleslavská* od příští Čechů do země České až do nynějších časů (1822). – *Překlady: Pisma svatého nově úmluvy Evangelium* (1810). ■ KORESPONDENCE: in V. V. Jeníček: *Národní buditel F. N. z L.*, historik a lingvista český, 1768–1826 (J. Dobrovskému z 1813–14; 1936). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *O sedmi vášních a vadách, ješto hlavní hříchové slovou* (1807;

úprava Husova spisu *O sedmi hříších smrtelných*, o autorství srov. F. M. Bartoš: *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*, 1928, s. 53). ■

LITERATURA: V. V. Jeníček: *Národní buditel F. N. z L.*, historik a lingvista český, 1768–1826 (1936). ■ an.: Jungmann spolu s Puchmajerem... (o N. podílu na přípravě slovníku), *Týdeník* 1815, č. 2; m. n. (M. Novotný): *Připomínka obrozeneckého kněze*, *LidN* 7. 4. 1937.

lk

Karel Nový

* 8. 12. 1890 *Benešov*

† 23. 11. 1980 *Praha*

Romanopisec, prozaik, představitel tradičního realismu (v pozdějších přepracováních socialistického realismu) aktualizovaného postupy lyrické prózy a silným zřetelem k sociální skutečnosti; žurnalista.

Vl. jm. Karel Novák. – Narodil se v rodině pekaře (spoluzák z gymnázia, přítel a literární rádce V. Vančura užil osudu N. otce v románu *Pekař Jan Marhoul*). Studii na benešovském gymnáziu zanechal 1908 pro nedostatek prostředků a pro konflikty kvůli svým antiklerikálním postojům a sympatiím k soc. reformnímu hnutí. Pomáhal pak otci v pekařství, byl zaměstnán v benešovské nemocenské pokladně, pracoval jako dělník v Hradci Král., snažil se v Praze prosadit jako žurnalista. 1912 nastoupil jako lokálkář v deníku národněsociální strany *Čes. slovo*. Na počátku války narukoval, 1917 dezertoval a do konce války žil ve Vídni, kde ilegálně pracoval ve *Vídeňském deníku*. Po válce se vrátil do redakce *Čes. slova* a redigoval týdeník *Mladé proudy* (1918–21). V době názorových sporů o orientaci deníku 1922 odešel do časopisu *Socialista*. Poté redigoval časopis *Domov a svět* (1927–32), pracoval jako redaktor v deníku *Nár. osvobození* (1932–38) a v měsíčníku *Družstevní práce* *Panoráma* (1937–40). Patřil k levicově orientované inteligenci (člen socialistickorealistického sdružení Blok, v době hospodářské krize člen *Výboru solidarity se stávkujícími*, přednášel pro dělníky apod.). Po Mnichově zůstal bez stálého zaměstnání, zprvu spolupracoval s *Nationalfilmem*. Od 1942 se jeho knihy ocitly na indexu a byl mu znesnadňován pobyt v Praze (pobýval na Racku u Benešova). Spolupracoval

s protinacistickou skupinou kolem V. Vančury, později F. Halase, byl členem Národní revolučního výboru české inteligence. 1944 byl zatčen a několik měsíců vězněn v klečinském (Klettendorf) koncentračním táboře v Horním Slezsku, pro tuberkulózu byl v prosinci 1944 propuštěn do nemocnice, kde strávil zbytek války. Po 1945 vedle soustavné publicistické a organizátorské práce působil krátce jako šéfredaktor Svobodného slova (1945), armádního deníku Svobodné Československo (1946), spoluredigoval měsíčník pro literaturu a umění Doba (1945–46) a byl redaktorem deníku Práce; 1952–56 byl šéfredaktorem Státního nakl. dětské knihy. Krátce po 1. světové válce pobýval jako dopisovatel Čes. slova v Polsku, počátkem 20. let cestoval po Německu a Francii, ve 30. letech navštívil Slovinsko (přednáškové turné s J. Horou na pozvání tamního Penklubu) a Dalmácií a Hercegovinu, Slovensko i Podkarpatskou Rus, kam 1933 provázel V. Vančuru a I. Olbrachta při natáčení filmu Marijka nevěrnice, na jehož scénáři spolupracoval. 1960 byl jmenován národním umělcem. – Otec publicisty a spisovatele Jana Nového (1924–1983), tchán spisovatele B. Březovského (1912–1976). – Není totožný s Karlem Novým (1877–1918), významným činovníkem Sokola, autorem odborných cvičitelských příruček, několika drobných beletristických prací a mnoha časopiseckých článků, jež podepisoval také Carlo Novo (C. Novo).

Do literatury vstoupil N. verši: přírodní a reflexivní lyrikou, charakteristickou sepětím s domovem (rodné Benešovsko tvoří pozadí takřka všech N. prací), sociálním soucitem a vzpourou. (Z básní připravoval, ale sám nevydal sbírku *Ohníčky v kamení*.) Zároveň psal také drobné prózy inspirované M. Gorkým i K. Hamsunem a zaujaté postavami nepřizpůsobivého ducha, slabé vůle, věčně zjitřeného srdce, jež marně usilují o vyvázání z tristního údělu; postavám však scházejí ostřejší obrysy a příběhům ústrojnější stavba. Subjektivně laděné, leckdy i romanticky stylizované pojetí vyděděnců, tuláků, nezaměstnaných, nuzáků a ztroskotanců pudově přitakávajících nutnosti pozvednout se ke svobodě, důstojné existenci a plnému citu se v pozdějších prózách postupně proměnilo v chápání plebejství jako společenské síly, od níž lze očekávat obrodu světa. Jako romanopisec N. vyšel z vypravěčských metod tradičního realismu, jež aktuali-

zoval zřetelem k dobové sociální situaci a modernizoval impresionistickým uvolněním tvaru. Počáteční sklon k lyrické projekci lidských osudů a nesoulad básnického vyjádření, duševných rozkladů a epických pasáží (*Městečko Raňkov*) postupně zvládal kompoziční kázní, koncentrací obraznosti, pevným profilováním postav a důslednějším realistickým výrazem. Klasický žánr venkovského románu obohatil v trilogii *Železný kruh* neidylyzujícím viděním proměňujících se vztahů na venkově, nazíraje uvolňování tradičních životních forem z hlediska venkovského proletariátu. V lineární kronikářské kompozici se rozvíjejí dramata senzitivních hrdinů prožívajících všední konflikty jedince a společnosti, muka juvenilního bloudění a hledání životní orientace, peripetie milostných zraní, citových i mravních krizí. Plebejské nazírání života se ve 30. letech nejvýrazněji tematizovalo v novele *Chceme žít*. Autor expresivním jazykem podal bezvýchodný, baladicky pojatý příběh nezaměstnané mlenecké dvojice smýkané brutalitou hospodářské krize, stále však hledající důvody pro naději. K popularitě novely přispěla i její dramatizace (s E. F. Burianem v jeho divadle D 34), pro niž texty songů napsal J. Seifert. V románech z velkoměstského života (*Modrý vůz*, *Peníze*, *Na rozcestí*) N. předložil výpověď generace poznamenané zážitky 1. světové války, zklamané v nadějích spjatých se vznikem republiky, znepokojené mravním úpadkem a prohlubujícími se sociálními rozdíly a dospívající ke generalizujícímu odsudku společenského systému. Schopnost zachytit syrovou životní osudovost a prostředí deklasovaných vrstev je tu však oslabena úvahovým vylíčením geneze zločinu a psychologizujícím popisem viny v duchu vulgárního determinismu, poskytujícího svědomí postav útěchu i ospravedlnění. Svěbytným projevem N. potřeby vyrovnat se s vlivem předválečného radikálního anarchosocialistického hnutí (přítomné i jinde) je román *Sarajevský atentát*, obsírně historicky založená a složitě komponovaná koláž dokumentárních dokladů, úvah nad příslušnými dějinnými událostmi a beletrizovaných osudů konkrétních účastníků dějů. V knihách psaných v tíživé atmosféře před 2. světovou válkou postavil N. proti tlaku doby sílu rodinné soudržnosti, obecně lidské pospolitosti, základních jistot prostého života a souznění člověka s rodným krajem, přírodou

a minulostí, upomínající na odkaz předků a podněcující k osobní odpovědnosti; spěšně formované prózy (*Třetí větev*, *Za hlasem domova*) poznamenala však nedostatečně průkazná sociální i psychologická motivace. Nemožnost vyjadřovat se za okupace otevřeně k dobové situaci vedla N. ještě dále do minulosti. Kresbou hrdinných postav a jejich statečných činů za rodícího se husitského hnutí se pokusil aktualizovat hodnoty spravedlnosti a svobody jedince i širšího společenství (*Rytíři a lapkové*). Projevil se přitom jako zkušený fabulátor schopný vytvořit dramatickou gradaci dějů i poetické obrazy značné stylistické úrovně. Dalším okruhem N. zájmu se již před válkou natrvalo stala tvorba pro děti a mládež soustředěná ke dvěma tematickým okruhům: k vyprávění o přírodě (*Rybařící na Modré zátoce*) a k příběhům z dějin (*Nehasnoucí ohně*). Pro literární dráhu N. je příznačné permanentní přepracovávání většiny vydaných prací (zejména po 1945 v intencích socialistického realismu), ať už probíhalo jako stylistické či dějové dotažení textu, zevrubná kompoziční přestavba, nebo jako zcela volné nakládání s prvky původního díla či využívání týchž motivů v různých textech (zde v bibliografii jsou uvedena jen podstatná přepracování). Jasná východiska, jimž však chybějí v ději přirozené nositelé, jsou přitom předkládána jako univerzální řešení v podobě obsáhlých, často simplifikujících komentářů. Pro N. typické motivy rodného kraje, přírody, lásky, citového a mravního vývoje určeného společenskou skutečností a doprovázeného obrazem sociálních rozporů se spínají v široce koncipovaném románu s autobiografickými prvky *Plamen a vítr*, volně zpracovaném na základě prvotiny Městečko Raňkov. Obraz maloměstského života před 1. světovou válkou zde ve věčném, bohatě rozvíjeném a lyrickými pasážemi osobitě modifikovaném vyprávění nalezl vyvážený epický tvar. Ze své celoživotní žurnalistické práce vytěžil N. několik souborů přírodních a cestopisných črt, memoárových obrázků, fejetonů, politických komentářů apod., v nichž je patrný jeho pozorovatelský talent, cit pro náladu, smysl pro dokumentární detail, vypjaté sociální citění (posléze i socialistické přesvědčení) a stálý zřetel k aktuálnímu společenskému dění. – Pro rozhlas napsal N. historickou hru *Velký Samo* (vysláno 1931), po scenáristickém podílu na Olbrachtově *Marijce nevěr-*

nici vytvořil (pod pseud. Alexandr Špaček) scénář k filmu režiséra M. J. Krňanského *Živné mládí* (1943), v rukopise zůstala hra *Cesta od Mnichova se končí*, zadaná po válce divadlu E. F. Buriana.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alexandr Špaček, Karnov; kn, Kn., K. N., -kn., -kn., Kr. N.-ý., N., -vý, -ý.
 ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Klubu čtenářů (1962); A-Zet (1931); Besedy Času (1908–14, debut); Besedy lidu (1921); Besedy Nár. obzoru (1912); Bulharsko ve výstavbě (1959); Co vás zajímá (přil. Rudého práva, 1966); Červen (1920); Čes. slovo (od 1912); Českosl. televize (1966); Československo (1951); Čes. svět (1908–12); Čin (1929–36); Čteme (1938); Čtenář (1962); Dělnická osvěta (1928); Dětská kniha (1957); Doba (1945); Domov a svět (1927–32); Hlas revoluce (1962–73, posmrtně 1980); Host (1927); Houpačky (Irkutsk 1919); Hovory o knihách (1957); Kalendář Rudého práva 1962; Katalog výstavy podkládání kraje (1936); Klub čtenářů (1957–59); Knižní novinky (1958); Kultura (1957); Kultura doby (1936); sb. Kulturní družstva (1948); Kulturní politika (1946–47); Kulturní život (Bratislava 1961); Květen (1955); Květy (1953–66); Kytice (1947); Levá fronta (1932); Lid. demokracie (1952, 1972); Lid. noviny (1916–38, 1949–51); Lid. kalendář SNPL (1961); Listy pro umění a kritiku (1933); Lit. noviny (1927–40, 1949–51); Lit. noviny (1952–66); Lit. rozhledy (1928–29); Lud (Bratislava 1955–56); Magazín DP (1933–37); Maják (1914–15); sb. Milostný kruh (1941); Mladá fronta (1947, 1950, 1952); Mladé proudy (1918–21); sb. Na paměť Vladislava Vančury (1947); Národní kalendář na rok 1934; Nár. obzor (1910–13); Nár. osvobození (1924–38, část 1924 s tit. Českosl. samostatnost, 1939–40 s tit. Naše zprávy, 1946–47); Nár. práce (1939–40); sb. Nástup (1975); Naše republika (1934); Nová svoboda; Nové knihy (1960–66); Nový život (1949–58); O knihách a autorech (1958–75); Obrana lidu (1952–65); sb. Oheň a růže (1961); sb. Ostřím plamene (1975); Osvěta (1910–11); Panoráma (1972); Plamen (1960–61); Plán (1929–30); Práce (1947–50); Praha–Moskva (1953); Pramen (1924); Právo lidu (1934–37, 1947); Program D 48; Prospekt; sb. Půlpánův večer (1921); Ranní noviny (1937); Rovnost (Brno 1976–77); Rozhlas (1980); Rozpravy Aventina (1925–31); Rudé právo (1923, 1928, 1945–70); Samostatnost (1913); Slovanský přehled (1960); Socialist (1922–25); Socialistický směr (1964); Středisko (1934); Svět práce (1968–69); Svět v obrazech (1946–65); Světozor (1914–16); Svoboda (1969); Svob. Československo (1945–46); Svob. slovo (1945–66); Svob. zítřek (1947); sb. Španělsku (1937); Telegraf (1940); Trn (1924); Tvorba (1930, 1947–62); U (1937); Učitel'ské noviny (1952–53); Úder (1934); Univerzita Karlova (1957); Útok (1934); kat. Václav Fiala (1955); Var (1948–53); Večerní Praha (1958–74); Večerník Práva lidu (1919); Venkov (1916, 1928); sb. Verše na zeď (b. d., 1937);

Vídeňský deník (1917–18); Volnost (1936); Výtvarné umění (1958); Zadruga (1909); sb. Zborov 1917–1937 (1937); Zeměd. noviny (1948); Zlatá Praha (1916); Zpravodaj DP, pokr. Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1924, 1927–51); Ženský obzor (1912). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Cesta životem (PP, FF 1919, z 1911–14); Vzpomínka (D 1920, i prem.); Pod svícem (FF 1922, z 1917–21); Městečko Raňkov (R 1927); Samota Křešín (R 1927, 1. d. trilogie Železný kruh); Tuláci a jiní (PP 1928, z 1909–19); Modrý vůz (R 1930); Srdce ve vichru (R 1930, 2. d. trilogie Železný kruh, od 1936 s tit. Ve vichru); Peníze (R 1931, přeprac. vyd. 1940 s tit. Peníze a krev, znovu přeprac. 1962); Tvář v tvář (R 1932, 3. d. trilogie Železný kruh); Chceme žít (R 1933, přeprac. vyd. 1952); Na rozcestí (R 1934, přeprac. vyd. 1949, upr. vyd. pro ml. 1965); V zakletí domova (P 1934); Atentát (R 1935, přeprac. vyd. 1948 a 1972 s tit. Sarajevský atentát); V marseillském přístavě (P pro ml., 1935); Na Táboře 1420 (D 1936); Rybařiči na Modré zátocy (P pro ml., 1936, přeprac. vyd. 1953 a 1963); Železný kruh (R trilogie 1936, 1. souborné upr. vyd., přeprac. vyd. 1958); Třetí větev (R 1939, rozšíř. vyd. 1948 s tit. Před okupací); Za hlasem domova (P 1939, přeprac. vyd. 1945 a 1954 s pův., za okupace zakázaným tit. Balada o českém vojákovi); Rytíři a lapkové (R 1940, přeprac. a rozšíř. vyd. 1949 s tit. Železo železem se ostří, od 1955 s pův. tit.); Potulný lovec (P pro ml., 1941, přeprac. vyd. 1949 a 1963); Rožice (P 1947); Česká bouře (D 1948, i prem., s motivy z D Na Táboře 1420); Nehasnoucí ohně (PP pro ml., 1951, rozšíř. vyd. 1954, přeprac. vyd. 1960); Údolí květů (FF 1953, z 1911–52); Světlo ve stromech (FF 1954, rozšíř. vyd. 1970, z 1914–58); Zaváté stopy (FF 1955, z 1913–37); Zahořklé úsměvy (FF 1959, z 1924–40); Plamen a vítr (R 1959, volné zpracování motivů z R Městečko Raňkov, rozšíř. vyd. 1959); Čas, který zpívá (FF, PP 1960, z 1945–60); Básníková první láska (P pro ml., 1962); – posmrtné: Marijka nevěrnice (spolupráce na film. scénáři I. Olbracht, 1982, ed. R. Havel a P. Taussig); Ohničky v kamení (BB 1990, ed. R. Havel). – *Překlad*: K. Tschuppik: Alžběta Rakouská (1931). – *Ostavní práce*: Karel Půlpán, jeho život a dílo (1920); O bitvě u Zborova (pro ml., 1947). – *Výbor*: Chci a vidím hvězdy (1965, ed. J. Špičák). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy K. N. (Československé spisovatele, 1952–59, 19 sv.). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Chceme žít (dramatizace stejnojmenného románu, 1934, s E. F. Burianem, texty písní J. Seifert). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Mladé proudy (1918–21), Čes. slovo (1920, odp. red.), Domov a svět (1927–32), Panoráma (1937–40), Svob. slovo (květen – srpen 1945, 12. 5. – 15. 5. s tit. Čes. pravda), Doba (1945–46, s M. Pujmanovou), Svob. Československo (1946); *sborníky*: Kalendář Nár. osvobození na rok 1927, Národní kalendář na rok 1934 (s O. Kadlíkem); *knížnici*: Knihovna Plamen (1931–33). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Korespondence Karla Havlíčka s Fany Weidenhofferovou (1939, 1947 s tit. Marná láska);

A. Jirásek: Čechy hrdinské 1, 2 (1951, 1955). ■ BIBLIOGRAFIE: S. Mouchová: Soupis knižního díla K. N. (in K. N., propag. tisk Českosl. spisovatele, usp. J. Filip a Z. Černá, 1970); J. Šnobr: Bibliografie díla pro děti a mládež, sb. Ostřím plamene (1975). ■ LITERATURA: M. Jungmann: K. N., náčrt života a díla (1960); J. Hrabák: K. N. (1983). ■ ● ref. Pod svícem: -x-, Zvon 23, 1922/23, s. 210; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 56 ●; ● ref. Městečko Raňkov: a. (J. Hora), LitN 1927, č. 13 → Poezie a život (1959); an., Dělnická osvěta 1927, s. 411; F. Götz, Lit. svět 1, 1927/28, s. 2; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 86; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 432; B. V. (Václavěk), ReD 1, 1927/28, s. 156 ●; ● ref. Samota Křešín: J. Fučík, Kmen 1, 1926/27, s. 300 → Stati o literatuře (1951); an., LitN 1927, č. 16; G. (F. Götz), NO 18. 12. 1927; A. M. Píša, Dělnická osvěta 1927, s. 413 ●; ● ref. Městečko Raňkov, Samota Křešín: A. C. Nor, Host 7, 1927/28, s. 71; A. M. Píša, Sever a Východ 1928, s. 75 → Dvacátá léta (1969); J. O. Novotný, Cesta 1928, s. 340; -rna. (F. Kovárna), Signál 1, 1928/29, s. 62 ●; ● ref. Tuláci a jiní: an., LitN 1928, č. 24; B. V. (Václavěk), RP 6. 5. 1928; J. O. Novotný, Cesta 1929, s. 44 ●; ● ref. Srdce ve vichru: vbk. (V. Běhounek), Čin 1, 1929/30, s. 1239; G. (F. Götz), NO 7. 9. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 28. 9. 1930 → Dvacátá léta (1969); J. Hora, Panoráma 8, 1930/31, s. 89 → Poezie a život (1959) ●; ● ref. Modrý vůz: -st, Čin 2, 1930/31, s. 114; AMP. (A. M. Píša), LitN 1931, č. 7 → Dvacátá léta (1969) ●; jv. (J. Vodák): ref. Srdce ve vichru, Modrý vůz, Čes. slovo 19. 11. 1930; V. Cháb: K. N., LitN 1931, č. 21; ● ref. Peníze: G. (F. Götz), NO 6. 12. 1931; B. Novák, Žijeme 1, 1931/32, s. 350; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 514; M. Vaněk, Čin 3, 1931/32, s. 919; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 658; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 2. 1932; A. N. (Novák), LidN 14. 2. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 28. 2. 1932; A. C. Nor, Rozhledy 1932, s. 39; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1932, s. 33; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 20 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) ●; ● ref. Tvář v tvář: AMP. (A. M. Píša), PL 27. 11. 1932 → Třicátá léta (1971); Z. Bár, Iskra 1932, s. 127; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1932, s. 357; jh. (J. Hora), Čes. slovo 20. 1. 1933 ●; V. Vančura: Poznámka o díle K. N., Panoráma 10, 1932/33, s. 64 → Rád nové tvorby (1972); ● ref. Chceme žít: J. V. Sedlák, Venkov 27. 10. 1933; J. H. (Hora), Čes. slovo 28. 10. 1933 → Poezie a život (1959); A. M. Píša, Čin 1933, s. 579 → Třicátá léta (1971); vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1933, s. 280; F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 301 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); Nk (B. Novák), Magazín DP 1, 1933/34, s. 222; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 332; F. Soldan, RA 9, 1933/34, s. 44; J. Matouš, Nové Čechy 1934, s. 221; lš. (L. Štoll), RP 7. 2. 1934 ●; ● ref. insc. Chceme žít: Ot. F. (Fischer), LidN 17. 3. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 17. 3. 1934 → Divadelní avantgarda (1978); V. Nezval, Doba 1934, s. 89 → Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974); vbk. (V. Běhounek), Nová svoboda

da 1934, s. 139; jtg. (J. Träger), Čin 1934, s. 287 ●; ● ref. Na rozcestí: G. (F. Götz), NO 8. 12. 1934 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); J. B. Č. (Čapek), Naše doba 42, 1934/35, s. 309; J. H. (Hora), Čes. slovo 25. 12. 1934 → Duch stále se rodící (1981); K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 401; F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35, s. 204 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); F. U. (Urban), Tvorba 1935, s. 15; AMP. (A. M. Piša), PL 1. 1. 1935; -á- (J. Rybák), Haló noviny 11. 1. 1935; A. N. (Novák), LidN 14. 1. 1935; Kp. (J. Knap), Venkov 15. 3. 1935 ●; ● ref. Atentát: G. (F. Götz), NO 1. 12. 1935; A. Černík, Rozhledy 1935, s. 313; B. Polan, Čin 1935, s. 403; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 354; AMP. (A. M. Piša), PL 12. 1. 1936; R. Habřina, LidN 20. 1. 1936; B. V. (Václavěk), U 1936, s. 91 → Kritické stati z třicátých let (1975) ●; ● ref. Železný kruh: J. Kunc, Rozhledy 1936, s. 174; J. Strnadel, Čin 1936, s. 260 ●; ● ref. Rybařící na Modré zátoce: M. M. (Majerová), LidN 12. 12. 1936; B. Mühlstein, NO 23. 12. 1936 ●; J. Tauffer: Spisovatelé K. N. (proti N. glose v NO o zatčení spisovatele S. Trefjakova), Lid. kultura 1938, č. 2; ● ref. Třetí větev: ř. (J. Pilar), Čtème 1, 1938/39, s. 139; K. Polák, KM 1939, s. 182; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 5. 3. 1939; J. Seifert, Panoráma 1939, s. 24; M. Holas, LitN 1939, s. 71 ●; ● ref. Za hlasem domova: B. Jedlička, LidN 13. 11. 1939; J. Šup, KM 1939, s. 457 ●; J. Bělič: ref. ed. Korespondence Karla Havlíčka s Fany Weidenhofferovou, LidN 15. 5. 1939; ● ref. Rytíři a lapkové: -ühl (B. Mühlstein), Naše zprávy 12. 10. 1940; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 20. 10. 1940; an., Panoráma 1940, s. 157; an., Výhledy 1940, s. 551; V. Jiráč, KM 1941, s. 176 ●; ● k padesátinám: -ühl (B. Mühlstein), Naše zprávy 11. 12. 1940; J. Šnobl, Panoráma 1941, s. 7 ●; lnz. (L. N. Zvěřina): ref. Potulný lovec, Čtème 3, 1940/41, s. 259; jd (J. Drda): ref. Peníze a krev, LidN 15. 11. 1940; ● ref. Balada o českém vojákovi (pův. Za hlasem domova): OK (O. Kautský), Svob. noviny 30. 12. 1945; G. (F. Götz), NO 20. 1. 1946; J. Šup, Svob. Československo 27. 1. 1946 ●; B. Milčan (Mühlstein): O tvorbě K. N., Svob. Československo 8. 12. 1946; F. H. (Hampl): K. N., Práce 5. 7. 1947; ● ref. Česká bouře: H. Budínová, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 21; jtg. (J. Träger), Práce 7. 2. 1948; AMP. (A. M. Piša), PL 7. 2. 1948; kd (E. Konrád), Svob. noviny 8. 2. 1948 ●; ● ref. Před okupací: F. Buriánek, Zeměd. noviny 5. 8. 1948; rek (V. Kocourek), RP 18. 8. 1948; jj (J. Janů), LidN 22. 8. 1948; G. (F. Götz), NO 12. 9. 1948 ●; ● ref. Železo železem se ostří: A. J. Šťastný, Lid. kultura 1949, č. 8; kz, LD 9. 2. 1950 ●; ● k šedesátinám: J. Hájek, Tvorba 1950, s. 1179; -ša- (D. Šajner), LitN 1950, s. 153; J. Rybák, RP 8. 12. 1950; Z. K. Slabý, LidN 8. 12. 1950 ●; Z. K. Slabý: Cesta spisovatele K. N., Var 3, 1950/51, s. 582 + ref. Na rozcestí (přepřac. vyd. 1949), Panoráma 1951, s. 45; F. Tenčík: ref. Nehasnoucí ohně, NŽ 1952, s. 1398; ● ref. Údolí květů: V. Kudělka, HD 1954, s. 78; M. Petříček, Obrana lidu 7. 2. 1954; I. Skála, RP 20. 11. 1954 → Kontinuita 1 (1980) ●; ● k 65. narozeninám: M. Petříček, NŽ 1955, s. 1137; B. Březov-

ský, HD 1955, s. 516; J. Petrmichl, LitN 1955, č. 50 → Literatura mého srdce (1979); M. Pujmanová, J. V. Pleva, B. Říha, všichni NŽ 1955, s. 1252 ●; ● ref. Světlo ve stromech: J. Petrmichl, LitN 1955, č. 14; Š. Vlašín, HD 1955, s. 223; M. Petříček, NŽ 1955, s. 87 ●; V. Kocourek in K. N.: Zaváté stopy (1955); ● ref. Zaváté stopy: gf (G. Franc), LD 8. 12. 1955; Z. Mráz, Květen 1, 1955/56, s. 188; Z. Vavřík, LitN 1956, č. 4; M. Petříček, NŽ 1956, s. 209 ●; J. Tywoniaková: Jazyk K. N., Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (1958, s. 165); J. Hájek: ref. Železný kruh (přepřac. vyd. 1958), LitN 1959, č. 19; V. Kovářik in Když velcí byli malí (1959); ● ref. Plamen a vítr: V. Forst, Tvorba 1959, s. 1112; J. Hájek, LitN 1959, č. 46; M. Jungmann, Plamen 1959, s. 544; V. Stejskal, Kultura 1959, č. 32; J. Petrmichl, RP 1. 12. 1959 ●; I. Fleischmann in K. N.: Zahořklé úsměvy (1959); ● ref. Zahořklé úsměvy: Z. Vavřík, LitN 1960, č. 6; Z. Kozmín, Plamen 1960, č. 2 ●; ● k sedmdesátinám: J. Glazarová, Květy 1960, č. 49; J. Hájek, Plamen 1960, č. 12 → přepřac. Osudy a cíle (1961) a Letorosty (1974); V. Běhounek, Tvorba 1960, s. 1162; K. Konrád, Kultura 1960, č. 4 → Nevzpomínky (1963); M. Ivanov, ZM 1960, s. 530 ●; ● ref. Čas, který zpívá: F. Benhart, Plamen 1961, č. 1; M. Petříček, LitN 1961, č. 6 ●; M. Pišut in K. N.: Plamen a vektor (1962); J. Hájek in K. N.: Chceme žít (1962); M. Jungmann in K. N.: Peníze a krev (1962); ● ref. Básníková první láska: Z. Vavřík, LitN 1962, č. 21; Z. K. Slabý, ZM 1963, s. 228 ●; R. Havel: Život plný práce, Krásná literatura 1964, s. 10; J. Špičák in K. N.: Chci a vidím hvězdy (1965); M. Petříček in K. N.: Železný kruh 3. Tváří in tvář (1966); V. Kovářik: ref. Na rozcestí (vyd. pro ml.), ZM 1966, s. 47; jšr. (J. Šnobl): K. N., ZM 1967, č. 6, příl.; E. Renner: Motiv krajiny v díle K. N., Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (1967); J. Tywoniaková: K. N. a Podblanicko, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (1970); H. Hrzalová: K. N., básník lásky a mládí, básník chudých, Tvorba 1970, č. 49; M. Pohorský: Člověk a dějiny – společenský román třicátých let, ČLit 1973, s. 271 → Portréty a problémy (1974); H. Hrzalová in K. N.: Balada o českém vojákovi (1973); R. R. Kuzněcovová: Roman-ballada v české proze, J. Nejedlá: Varianty vpravěče v románové sociální baladě, oboje AUC, Philologica 3–4, Slavica Pragensia 16, 1973; J. Nejedlá in Balada a moderní epika (1975); ● k 85. narozeninám: M. Mravcová, Čtenář 1975, s. 416; M. Pohorský, Lit. měsíčník 1975, č. 10; Š. Vlašín, Tvorba 1975, č. 50 → Ve škole života (1980) ●; M. Pohorský in K. N.: Samota Křešín + in K. N.: Sarajevský atentát + in K. N.: Plamen a vítr (vše 1980); ● k nedožitým 90. narozeninám a nekrology: Síla slova (vzpomínky J. Rybáka, I. Skály, L. Vančurové, J. Urbánkové, Z. Pluhaře), Lit. měsíčník 1980, č. 9; pk (P. Kovářik), Svob. slovo 26. 11. 1980; M. Veselá, Práce 28. 11. 1980; J. Klempera, LD 28. 11. 1980; J. Nejedlá, RP 3. 12. 1980; vbc. (V. Vrabc), Svob. slovo 5. 12. 1980; (vok.) (V. Vodák), LD 6. 12. 1980; M. Pohorský, Lit. měsíčník 1980, č. 10; Š. Vlašín, Tvorba 1980, č. 49;

EM, Hlas revoluce 1980, č. 50; J. Tywoniaková, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (1982, s. 245) ●; P. Taussig, R. Havel in K. N.: Marijka nevěrnice (1982); O. Vančata: Jihočeská tematika v díle K. N., Jihočeský sb. historický 1983, s. 55; R. Havel in K. N.: Ohníčky v kameni (1990); M. Petříček: Epikovy lyrické začátky, Nové knihy 1990, č. 49; F. Všeticka: Fejeton K. N., AUP Olomouc, Facultas paedagogica, Čes. jazyk a literatura 1991, s. 229; bd (B. Dokoupil) in Slovník české prózy 1945–1994 (1994, Plamen a vtr).

jip

Nový besedník

1869, 1871

Dvoudílný soubor deklamací, besedních čtení, divadelních výstupů a písní určených k přednesu na společenských zábavách.

Sborník sestavený E. Justem navázal na tři svazky sborníku Besedník z 1861–64, které obsahovaly podobné texty a na jejichž uspořádání se E. Just rovněž podílel. N. b. tvoří veršované i prozaické, vážné, převážně pak humorné texty s posláním sloužit jako zábavná náplň měšťanských veřejných i soukromých oslav a shromáždění, které doznaly v době rozmachu národního života v 60. letech 19. století nového rozšíření.

První svazek N. b. je rozvržen do tří oddílů (*Deklamace a besední čtení, Sólové výstupy, Žertovné písně*), druhý do dvou (*Deklamace a besední čtení, Divadelní výstupy*). Použitelnost textů pro nejrůznější příležitosti si vynutila jejich většinou obecný ráz, zbařený výraznějších dobových rysů, jakékoli aktualizace a satirického záměru. Zpravidla jde o humorou konfrontaci vznešeného a nízkého nebo o vyústění vážného v humorné; obojí se demonstuje na tradičních námětech (vztahy mezi muži a ženami, lidské nectnosti a hloupost, předváděné v groteskním vyostření, fušerství řemeslníků, primitivismus a inferiorita některých společenských vrstev, zejména dobromyslných venkovanů, atd.). Jiná skupina příspěvků je založena na hře se slovy, například na proměně významu slova podle kontextu nebo podle způsobu deklamace. Část textů se opírá – což rovněž svědčí o oslabení kontaktu s přítomností – o cizí, a to výhradně německé předlohy (R. Benedix, G. A. Bürger, M. Denis,

F. Freiligrath, M. G. Grandjean, A. Kotzebue, F. E. Langbein, H. Margraff aj.). Výraznější nárazky na české prostředí se v N. b. vyskytují sporadicky, týkají se obvyčejné historie a setrvávají na konvenčních obecninách (neblahé působení jezuitů, úpadek země po Bílé hoře). Výjimku představují jen odjinud převzaté verše, K. Havlíčka Král Lávra (z Rodinné kroniky 1863) a šansona Písničkář z Prvosenek V. Šolce. Autorské jádro N. b. tvořili vedle pořadatele E. Justa ještě F. Doucha, F. K. Drahoňovský a J. J. Stankovský (též šifry J. J. St. a J. St.), jednotlivými příspěvky se podíleli E. Aschenbrenner, V. Č. Bendl (pseud. Fab. Čočka), J. Burgerstein, J. Dürich (šifra Jos. Jos. a pseud. J. Josefovič), F. Hurdálek, F. J. Janke, K. F. Müller, B. Ptáčovský a šifry -a., A. S., E. G., J. C. Některé příspěvky byly anonymní, častěji v druhém díle; zde ke stálým přispěvatelům (E. Just, J. J. Stankovský) přistoupili J. V. Skřivánek, pseudonymy J. z Plesu, Kodl a šifry Ad. P., E., E. J., J., K-l. – 1882 vyšel N. b. v druhém, výrazně pozměněném jednosvazkovém vydání. Dílčími proměnami přitom prošel z prvního vydání oddíl Deklamace a besední čtení (1. sv.), v němž byla řada příspěvků nahrazena jinými; z autorů přibyl J. Kratochvíl. Nově byl vytvořen oddíl první s titulem *Výpravné básně*, obsahující vesměs již dříve časopisecky nebo knižně publikované epické verše S. Čecha, V. Hála, A. Heyduka, F. Hyšmana, A. Kosiny, E. Krásnohorské, J. Nečase, J. Nerudy, R. Pokorného, K. V. Raise, O. Sadovského, K. Steinicha, V. Štastného, F. M. Vrány a J. Vrchlického. Závěrečná část tohoto vydání (*Divadelní výstupy*) obsahuje opět texty dosavadních autorů N. b., k nimž přibyl J. Illner a pseud. Věnceslav Cidlinský. Zrušen byl oddíl *Žertovné písně*.

zp

Nový kult

1897–1905

Teoretická, politická a kulturní revue českého anarchismu, kolem níž její redaktor S. K. Neumann postupně soustředil průbojně tvůrce literární, hlavně z generace Šrámkovy, i výtvarné.

Podtitul: 1897/98–1898/99 (roč. 1–2) Mezinárodní sborník pro umění, politiku a život; 1900 (roč. 3) č. 1–3 Týdeník politický, sociální a umělecký, č. 4–5

Nový kult

a 1900/01 (roč. 4) Sborník politický, sociální a umělecký; 1904/05 (roč. 7) č. 6–8 Anarchistická revue. – *Redaktor*: 1897/98–1904/05 (roč. 1–7) S. K. Neumann, z toho č. 3–5 roč. 7 K. Neumannová. – *Vydavatel*: 1897/98–1902/03 (roč. 1–5) S. K. Neumann, Praha – Olšany (u roč. 4 uvedena pouze Praha); 1903/04–1904/05 (roč. 6–7) vydavatelstvo Nového kultu, Praha, z toho č. 6–8 roč. 7 Vídeň. – *Periodicita*: časopis vycházel v nepravidelných lhůtách: 1897/98 (roč. 1) 5 čísel od října do dubna; 1898/99 (roč. 2) 10 čísel od května do prosince; 1900 (roč. 3) 5 čísel od března do května; 1900/01 (roč. 4) 10 čísel (z toho dvojčíslo 9–10) od června do listopadu; 1902/03 (roč. 5) 12 čísel (z toho dvojčíslo 11–12) od ledna do června; 1903/04 (roč. 6) 18 čísel od dubna do března; 1904/05 (roč. 7) 8 čísel od dubna do února. Místo N. k. začala v Řečkovicích u Brna vycházet Anarchistická revue. – *Příloha*: 1903/04 (roč. 6) č. 12 a 1904/05 (roč. 7) č. 1, 2, 4 a 5 Šibeničky.

N. k. bezprostředně navázal na stejnojmenný anarchistický časopis, který 1897 začali na Král. Vinohradech (Praha-V.) vydávat A. V. Haber a A. P. Kalina za redakce V. Miňovského; od února do dubna vyšla čtyři čísla, do nichž kromě obou vydavatelů přispěli S. K. Neumann, A. Procházka, K. Vohryzek aj., z cizích autorů byli uvedeni J. Grave, O. Mirbeau, F. Nietzsche aj. Neumannův N. k. měl v počátcích charakter literární a společenské revue, jejíž platformou byl radikální nonkonformismus. Ve 3. roč. (1900) se N. k. pod vlivem velké hornické stávkou včlenil do českého anarchistického hnutí a byl od té doby považován za jeho teoretický orgán (pokus o přeměnu časopisu v týdeník záhy ztroskotal). Při své političnosti se N. k. nepřestával věnovat literatuře, byť v proměnlivém rozsahu (mj. v 6. a hlavně 7. roč. vyšlo několik zvláštních satirických příloh Šibeničky); nerealizován zůstal redaktorův záměr vytvářet z beletristických, popř. odborných příspěvků samostatné sborníky. Ve snaze učinit časopis co nejpřitažlivější využíval Neumann různých novinářských žánrů a vynalézávě zaváděl rozmanité, leckdy provokativně nazvané rubriky (*Z epopeje lidské hlouposti*, *Zrcadlo klerikalismu*, *Kout novomalthusistů*, *Pitomosti* aj.), soustavně usiloval o moderní výtvarnou podobu časopisu a též při něm vydával propagačně zaměřené knižnice a další publikace. Existenci N. k. však často ohrožoval nedostatek finančních prostředků (čtenáře měl hlavně mezi anarchistickými skupinami severočeských horníků a úzkou vrstvou pražské inteligence) a cenzurní zásahy. Jeho vydá-

vání se ještě ztížilo 1904 Neumannovým odchodem do Vídně a posléze do Řečkovic u Brna; tam místo N. k. začala 1905 vycházet Anarchistická revue, jež po třech číslech zanikla.

V prvních dvou ročnících se N. k. zaměřoval k uměleckým a společenským otázkám, zdůrazňoval nonkonformní polemičnost a internacionální charakter anarchistických myšlenek. Do literární části časopisu se tehdy promítalo Neumannovo sepětí s uměleckými proudy 90. let, zejména se symbolismem a dekadencí, postupně však i proměna jeho literární orientace pramenící z rostoucího zájmu o sociální aspekty umění. Z domácích autorů přispěli např. O. Březina (esej Zástupové), J. Karásek, několikrát Neumann (mj. Sen o zástupu zoufajících), A. Sova (mj. Příchod proroků), F. X. Šalda (esej Renesanční sen), O. Theer, J. z Wojkowicz, ze začínajících básníků F. Gellner a K. Toman; z cizích autorů byli publikováni Ch. Baudelaire, F. Nietzsche, S. Przybyszewski, W. Whitman, É. Zola aj. Vedle polemických statí, aktuálních glos a informací o nových publikacích se v 2. roč. několikrát objevil i obsáhlejší literární referát (O. Theer pod pseud. Otto Gulon a Neumann pod šifrou N.). Přímá angažovanost N. k. v českém anarchistickém hnutí se od 3. roč. projevovala silící převahou politické či filozoficko-politické publicistiky a esejistiky nad beletrií a uměleckou problematikou vůbec. 4. roč. se sice načas vrátil (pro nedostatek přispěvatelů) k původní podobě literární revue (a to formátem i úpravou), avšak ani tehdy se nezřekl zájmu o sociální otázky, o dělnické hnutí a konkrétní politický zápas. Základním zaměřením dalších ročníků zůstávalo heslo neomezené individuální svobody, dominovala však snaha o spojení inteligence se zápasem proletariátu, boj proti klerikalismu, militarismu i nacionalismu, kritika českých politických stran (zvláště realistů a sociálních demokratů); mnoho místa bylo v časopise věnováno problémům výchovy, sexuálním otázkám, postavení ženy, etickým otázkám a takto zaměřené osvětové činnosti. Některé články měly však jen informativní a dokumentární cenu. Od 3. roč. a zejména v roč. 5.–7. vzrostla účast představitelů mezinárodního anarchismu, především anarchokomunismu (J. Grave, P. Kropotkin, E. Malatesta, Ch. Malato, F. Domela Niewenhuis, E. Reclus aj.). Publicistika domácí proveniencí, převážně aktuálního politického a kulturněpolitického

ho zaměření, pocházela většinou od S. K. Neumanna, k němuž se později (hlavně 7. roč.) přidal F. Šrámek, ojediněle F. Gellner, F. X. Hodáč. Evidentní byla proměna N. k. (3.–7. roč.) v literární částí. Neumann tehdy kolem sebe soustředil řadu mladých průbojných básníků a prozaiků, u nichž postupně zesiloval protidekadentní postoj k životu a k umění a z nichž mnozí patřili mezi sympatizanty a propagátory anarchismu (L. Freimuth, F. Gellner, J. Mahen, M. Majerová, J. Opolský, J. Stivín, F. Šrámek, K. Toman, též názorový odpůrce, avšak Neumannův přítel V. Dyk aj.). Z cizí beletrie, v tomto období nepřilíš zastoupené, se objevují básníci blízcí Neumannovi, jako H. Heine a E. Verhaeren. dále např. P. Adam, ukrajinský prozaik V. Stefanyk aj., přitom jmenovité uvádění jejich českých překladatelů bylo výjimkou (např. L. Freimuth a F. Gellner u básní Heinových). K literárním otázkám se N. k. vyjadřoval jen zřídka obsáhlejšími zásadními statemi (např. Neumannovo pojednání Umění, umělci a lid ve 3. roč.), častěji kritickými a polemickými glosami. Z literárních sporů byla významná polemika A. Procházky (pseud. Mortuus) a S. K. Neumanna s kritickými postoji F. X. Šaldy a O. Theera, jež vedla k trvalé roztržce mezi těmito bývalými spolupracovníky N. k. a jeho redaktorem. – V prvních dvou ročnících otiskoval N. k. *básnické, prozaické a publicistické příspěvky* těchto autorů: O. Březina, V. David, F. Gellner, K. Kamínek, J. Karásek, A. Macek, S. K. Neumann, A. Procházka, A. Sova, F. X. Šalda, O. Theer (pseud. Otto Gulon), K. Toman, L. Winter, J. z Wojkowicz, L. Ziková aj.; P. Adam, Ch. Albert, P. Altenberg, Ch. Baudelaire, R. Dehmel, L. Gumpłowicz, A. Hamon, A. Lantoiné, P. Louÿs, D. Lum Dyer, C. Maclair, O. Mirbeau, Multatuli, F. Nietzsche, S. Przyby-szewski, A. Retté, J. Schlaf, W. Whitman, Zo d'Axa, É. Zola aj. V dalších ročnících byli uvedeni tito autoři: *básněmi* J. Cemper (psal se Staňa C.), J. J. Drobný, V. Dyk, L. Freimuth, F. Gellner, R. Hašek, J. Mahen, J. S. Mach, M. Majerová, F. Náprstek (pseud. Martin Věžnar), S. K. Neumann, J. Opolský, J. Rosenzweig (pseud. Moir), J. Stivín (pseud. Josef Foltýn), F. Šrámek, K. Toman, S. Zelenka, z cizích H. Heine, P. Ronsard, D. G. Rossetti, E. Verhaeren aj.; *prózou* L. Freimuth, J. Mahen, S. K. Neumann, F. Šrámek, R. Těsnohlídek, z cizích P. Adam, P. Altenberg, A. France, Ch. L. Philippe, A. Schnitzler, V. Stefanyk, Zo d'Axa aj.; *kritickými a pub-*

licistickými články F. X. Hodáč, J. Karásek, M. Marten, S. K. Neumann (užíval mnoho pseudonymů a šifer: Antikrist, Apostata, Brutus, Kozonoh, Marius, Sana Mens, Vindobonensis; K., K.-., N., S.-., S. K. N.), A. Procházka (pseud. Mortuus), F. Šrámek, E. Štorch (i šifra E. D. Š.) aj.; z cizích Ch. Albert, G. Brandes, T. Carlyle, V. de Cleyre, V. N. Čerkesov, G. Darien, V. Dave, P. Eltzbacher, S. Faure, E. Ferri, A. Girard, J. Grave, S. Grossmann, E. Havellock, H. Ibsen, É. Janvion, P. A. Kropotkin (mj. Komunist a anarchie, roč. 4), P. M. Lavrov, Ch. Letourneau, E. Malatesta, Ch. Malato, R. Mella, P. Mongré, R. Muther, S. Nacht, A. Naquet, F. Nietzsche, F. Domela Nieuwenhuis, O. Panizza, P. Quillard, E. Reclus, P. Robin (Volná láska, volné mateřství, roč. 4, celé zabaveno), S. Stěpňák, F. Tarrida del Mármol, G. Yvetot, Zo d'Axa aj. Na *výtvarné podobě* časopisu (kresby, viněty, ornamentace, přílohy) se podíleli: F. Bílek, B. Bohuslav, F. Gellner, B. Hnátek (i pseud. Jan Lamann), K. Hlaváček, F. Kaván, S. K. Neumann, K. Stroff, J. Šír; W. Crane, Ch. Doudelet, T. T. Heine, H. Jossot, C. Meunier, F. Rops, A. Roubille, J. Sattler, T. A. Steinlen, F. Vallotton aj. – Při N. k. vycházely publikace a knižní řady, jež občas přinášely také *beletrii*: Knižovna N. k. (1901–05, 15 sv.; vedle publicistických titulů S. K. Neumanna aj., Kalendáře revolucionářů na rok 1903 a na rok 1904 též 1901 F. Gellner: Po nás ať přijde potopa! a 1903 F. Šrámek: Sláva života) a na ni navazující Knižovna revolucionářů (1904, 6 sv.; mj. F. Šrámek: Ejhle, člověk, K. Havlíček Borovský: Křest sv. Vladimíra s kresbami F. Gellnera, básnický leták věnovaný H. Heinovi); dále Výkřiky, časopis na pohlednicích (1903, 3 č. s příspěvky S. K. Neumanna a s kresbami F. Gellnera a B. Hnátky), Letáky pro zpěváky (1902, pouze jedno č., vedle S. K. Neumanna L. Freimuth, J. Opolský, také H. Heine), Dopisnice N. k. (např. 1903 kresba F. Gellnera Kandidát).

LITERATURA: A. Bouček: Vila č. 45, LidN 15. 4. 1937; K. Resler in S. K. Neumann: Výkřiky, časopis na pohlednicích (1951); Z. Trochová in S. K. Neumann: Stati a projevy 1, 2 (1964, 1966); F. Kautman in S. K. Neumann. Člověk a dílo (1875–1917) (1966); J. Křížová: Poselství generacím, Tvorba 1984, příl. Kmen, č. 11; J. Javůrek: S. K. Neumann, radikální mládež a počátky moderní české knihy, Čtenář 1995, s. 114.

z1

Nový obzor

Nový Neruda viz Neruda (časopis)

Nový obzor

1911–1914

Beletristický a poučný časopis katolické orientace.

Podtitul: Měsíčník pro literaturu a umění. – *Redaktoři:* 1911–13 (roč. 1–3) F. Dohnal, 1913/14 (roč. 4) č. 1 J. Šimánek, další C. Pastor. – *Vydavatel:* R. Promberger, Olomouc. – *Periodicita:* měsíčník; 1911–12 (roč. 1–2) od ledna do listopadu 12 čísel; 1913 (roč. 3) od ledna do září 12 čísel, z toho 3x dvojčíslo, aby další ročník mohl být zahájen již na podzim; 1913/14 (roč. 4) od listopadu 1913 do listopadu 1914 12 čísel. – *Přílohy:* 1911 (roč. 1) 26 reprodukcí děl Raffaelových a 22 Rembrandtových; 1912 (roč. 2) 24 reprodukcí děl Rubensových a 24 Michelangelových; 1913 (roč. 3) 12 reprodukcí obrazů Leonarda da Vinci; 1913/14 (roč. 4) 12 reprodukcí obrazů A. Dürera.

N. o. měl vyplnit mezeru v katolickém literárním a kulturním časopisectví, která vznikla zastavením Nového života a zánikem Obzoru, vydávaného po tři desetiletí V. Šťastným, s nímž F. Dohnal autorsky i redakčně spolupracoval. N. o. se snažil spojit beletrii orientovanou na širší publikum s náročností v naukové oblasti. Tomu odpovídaly i jeho rubriky zaměřené na informativní složku. Oddíl *Nové knihy* (od 1914, roč. 4 s tit. *Literatura*) byl vnitřně členěn podle jednotlivých národních literatur a přinášel referáty o soudobé knižní produkci beletristické, naukové i náboženské, rubrika *Z kulturního ovzduší* obsahovala aktuální kulturněpolitické fejetony, *Drobné zprávy* zpravidla informovaly o jubileích a úmrtích spisovatelů, literárních cenách, dotacích a výstavách, ohlasech v tisku. Dále přibýly složka *Umění* (od 1912, roč. 2), obsahující referáty o pražských divadlech a koncertech (dělená někdy na podrubriky *Opera*, *Činohra* apod.), a oddíl *Výtvarné umění* (1914, roč. 4). Anketu uspořádanou 1913 (roč. 3) vyvolala snaha založit spolek katolických spisovatelů (Družina literární a umělecká).

N. o. se odmítavě stavěl k projevům moderního umění, k naturalismu stejně jako k dekadenci, v nichž nacházel jen podvracení vši víry, skepsi, dusnou erotiku, perverzitu a čiré požitkářství, mládež viděl ohroženu „erotomanskou a enervující literaturou“. Umění chtěl

obrodit duchovním světem křesťanské a přímo katolické víry; její projevy shledával i u významných starších tvůrců, např. u J. Zeyera. Ve vztahu ke společnosti vystupoval proti „falešným ideám liberalismu“, proti materialismu, kultu smyslů a těla. Brojil proti masarykovskému realismu i proti odpůrcům pravosti RKZ. I fejetony vyostřoval často proti J. S. Macharovi, J. Herbenovi a T. G. Masarykovi, v antisemitském duchu varoval před vlivem Židů na českou kulturu. Zamýšlel se i nad úlohou lidové osvěty. Ojedinele se vyskytl i kritický hlas na adresu církevní hierarchie vyvolávající svým postupem roztrpčenost v nižším kněžstvu. – V každém čísle bylo několik lyrických básní, nejčastěji vysloveně náboženských, obracejících se k Bohu, Kristu, Panně Marii či k různým svatým, obzvláště domácím (sv. Václavu, Ludmile, Vojtěchu, Cyrilu a Metodějovi, Prokopovi, Janu Nepomuckému, Anežce); objevovaly se i básně meditativní, nejednou s projevy stesku, občas také básně ohlasové, milostné a vlastenecké. Poměrně hojně se pěstovala delší veršovaná epika, otiskovaná často i na řadu pokračování a zpracovávající jednak náměty legendární, jednak novoromantické báje; psali ji především A. Czech z Czechenherzu (skladba *Zlatý horizont*), V. Hánek (*Legenda o sv. Kateřině* aj.) a A. Velhartický. Největší část všech čísel vyplňovala próza, většinou s náboženskou či mravněvýchovnou tendencí, především románové práce procházející celými ročníky, někdy dvě až tři paralelně; kmenovými prozaiky N. o. byli B. Zahradník Brodský (postupně romány *Jarní sněhy*, *Za půl roku*, *Mezi tebou a mnou*, *Omyl*, který učinila), A. Chlumecký (historické romány z doby husitské *Štěpán z Pálče*, *Rodina Skochova*), Č. Kramoliš (román *Ve stínu bitvy u Slavkova*), J. Š. Baar (*Skřivánek* aj.), F. Čech a A. Hruža. Pravidelně byly zařazovány cestopisy, leckdy také na pokračování, líčící zvláště zkušenosti z cest po mohamedánském Orientu, nebyl však pominut ani jihoslovanský svět a severoněmecké i dánské ostrovy. Naučné stati a dokumentární materiály se týkaly křesťanské filozofie, historie, literární historie, výtvarného umění, estetiky, překladatelství a bibliistiky. – *Básněmi* přispívali hojně J. Brabec, A. Czech z Czechenherzu, V. Davídek (pseud. Š. J. Renata a V. J. Vileta), F. Dohnal, V. Hánek (i kratší dramatické texty), M. Javorník, J. Karník, F. Leubner, R. Linhart (pseud.

Ahasver), E. Masák, V. Návrát, J. Šanda, A. Velhartický, dále v menší míře S. Bouška, J. Š. Brož, A. Fuchs, A. S. Chudobka, J. E. Říha, J. Šimánek aj. *Prózy* v N. o. publikovali J. Š. Baar, F. Čech, A. Hruža, A. Chlumecký, M. Kalusová, Č. Kramoliš, J. Novák, H. Orlová, J. Povolný, B. Stefanová, J. Šach, V. Šafr, M. Špačková (pseud. Maria Alfonsa), A. Velhartický, B. Zahradník Brodský aj. *Cestopisy* otiskovali K. Drož, J. Karník, F. Nábělek ml., A. Šorm, F. Šorm; *literárněhistorické stati* o českých i zahraničních autorech psali J. Blokša, S. Bouška, J. Centner, L. Nekula, A. Skalský, B. Stefanová, J. Šach, výtvarněhistorické K. Z. Wellner, filozofické J. Kratochvil a F. Hrachovský, historické Č. Kramoliš a F. Vacek, o lidové písni V. Davídek, o estetice a překladatelství A. Fuchs, o bibliotice V. Hazuka. *O české literatuře* (včetně překladů do češtiny) referovali J. Brabec (i šifra jbc.), F. Dohnal (i šifra F. D.), J. P. Fabian (pseud. Fabián Budil), A. Fuchs (i šifra A. F.), V. Hánek, F. Hrachovský, A. Hronek, F. Korec, M. Mazura, J. Rozmahel (šifra J. Rzm.), J. Skácel (šifra J. S.), E. Weyder, R. Zháněl; o německé J. Brabec, A. Fuchs a V. Hánek, o francouzské a italské F. Kyselý (i šifra -lý) a J. Kratochvil, též o švédské a maďarské F. Kyselý (i šifra -lý), o španělské A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti) a F. Kyselý, o ruské A. Vrzal (pseud. A. G. Stín), o polské E. Masák a A. Vrzal, o slovenské J. Karník, o slovinské R. Linhart (i pseud. Ahasver), o chorvatské A. Vrzal a E. Weyder, o dánské F. Dohnal. Referáty o pražských divadlech a koncertech psal především F. Šorm, dále V. Hánek a J. Zyka (pseud. Karel Douša), o výstavách K. Novotný. *Mezi překládanými verši* se objevovaly práce J. W. Goetha, H. von Hofmannsthal, A. de Lamartina, C. F. Meyera, S. J. Nadsona, K. Przerwy Tetmajera, J. Verdaguera, P. Verlaina, mezi *prózami a dramaty* též hra S. Przybyszewského (Hody života) a eseje G. K. Chestertona. Jako *překladatelé* z francouzštiny se v N. o. představili A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), F. Kyselý a J. Rozmahel, z angličtiny J. Fořtel a A. Plešingerová (prov. Zahradníková), z němčiny J. Soukal a J. Šorm, z ruštiny A. Vrzal (pseud. A. G. Stín), z dánštiny F. Dohnal, z polštiny R. Korec a F. Wolf, z ukrajinštiny, chorvatštiny a turečtiny A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), z maďarštiny S. B. Kyselý (pseud. J. Lesík), ze slovinštiny R. Linhart (pseud. Ahasver).

LITERATURA: M. Hýsek: Z moravského literárního života, MSIR 10, 1913/14, s. 146.

PP

Nový Paleček viz in Paleček (2)

Nový realismus

1940

Sborník věnovaný realistickým tendencím v soudobé literatuře a kultuře vůbec.

„Sborník Kultury doby“, jak zní podtitul, redigoval F. Soldan. Skládá se z oddílu teoretického, jenž tvoří polovinu rozsahu a v němž spočívá vlastní význam sborníku, dále z ukázek poezie a prózy.

Úvodní Soldanova studie vyhledává rysy nového realismu, jak se je snažil prosazovat časopis *Kultura doby*. Tento nový realismus nazývá Soldan kritickým (zatímco realismus 19. století označuje jako popisný) a za jeho určující znak pokládá kritické svědectví a soud o době. Příspěvek B. Václavka zdůrazňuje naopak konstruktivní stránku nového realismu, který se od naturalismu a popisného realismu musí lišit především vnitřně přesvědčivou společenskou perspektivou. Proti těmto programovým statím se ostatní teoretizující příspěvky zabývají otázkou, jak se uplatňuje skutečnost v jednotlivých uměleckých sférách. Historicky založená studie A. M. Piši o dramatech a divadle se zabývá různými významy slova „realismus“. L. Kubeš (architektura), J. Pavelka (malířství) a L. Svoboda (filozofie) chápou realismus jako neiluzivní, střízlivý pohled na věci. – Básnické příspěvky, jimiž z významnějších autorů přispěli F. Halas a J. Seifert, odpovídají pojetí pořadatele sborníku svým odklonem od intimní tematiky k vyjádření tíživé nálady doby, která se ovšem vzhledem k protektorátní situaci mohla uplatnit jenom v nepřímých náznacích. Oddíl prózy tvoří ukázky z větších prací a krátké povídky. Kritika společnosti s optimistickým výhledem se prosadila v příspěvcích T. Svatopluka a F. Neužila. Na kriticky vyznívajícím sociálním motivu jsou, s výjimkou příspěvku J. Glazarové, založeny všechny práce, včetně obou nejlepších, tj. povídky Zlodějček J. Hav-

Nový realismus

líčka a v menší míře i ukázky z Městečka na dlani J. Drdy. Kromě jmenovaných přispěli *do teoretického oddílu* J. Burjanek (hudba), J. V. Bečka (slovní výraz) a K. Rektorisová (výslovnost); *do oddílu poezie* M. Bureš, M. Haller, F. Kožík, Z. Kriebel, J. Mašek, J. Zatloukal a nejménovaný slovenský básník; *do prozaického oddílu* M. Bureš, F. Neužil, J. J. Paulík a G. Včelička.

LITERATURA: vbk (Běhounek): N. r., Dělnická osvěta 1940, s. 182.

pb

Nový život

1896–1907

Orgán Katolické moderny usilující o vzájemné sblížení katolictví a soudobé kultury, umění a literatury a hlásící se k reformním proudům uvnitř církve.

Podtitul: 1896–1906 (roč. 1–11) Měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu; 1907 (roč. 12) Revue pro literaturu a umění. – *Redaktor a vydavatel*: 1896 (roč. 1, č. 1–2) K. Dostál-Lutinov s X. Dvořákem (odp. redaktor), 1896–1907 (roč. 1, od č. 3 – roč. 12) K. Dostál-Lutinov; 1896 (roč. 1, č. 1–2) Praha, 1896–1904 (roč. 1, od č. 3 – roč. 9) Nový Jičín; 1905–07 (roč. 10–12) Prostějov. – *Periodicita*: měsíčník, vždy 12 čísel od ledna do prosince; 1896 (roč. 1) 6 čísel v 1. pololetí a 6 čísel v 2. pololetí (se zvláštním stránkováním), v němž č. 3–4 vyšlo jako dvojčíslo; 1897–1905 (roč. 2–10) č. 8 a 9 většinou jako dvojčíslo, od 1901 (roč. 5) též dvojčíslo 11–12; 1906 (roč. 11) dvojčísla 3–4, 6–7, dále spojena č. 9–12; 1907 (roč. 12) dvojčísla 6–7, 8–9, 10–11.

NŽ byl orgánem Katolické moderny, jejímž prvním vystoupením byl 1895 almanach Pod jedním praporem. Na vzniku a zaměření NŽ se významně podíleli přední činitelé tohoto hnutí, zvláště S. Bouška, X. Dvořák a K. Dostál-Lutinov, který časopis po celou dobu redigoval a vydával ho v místech svého působení. NŽ měl podle redaktorových slov „ukázat české indiferentní inteligenci, že katolicismus je i literárně schopen života“. Toto umělecké zaměření převládlo v NŽ v prvním období (zhruba do 1900), pak se časopis stále více soustřeďoval na vnitřní reformu katolické církve. Včleňoval se tak do celoevropského proudu katolického modernismu, zahrnujícího rozmanitá hnutí a orientace (od křesťanskosociálního hnutí

přes snahy o demokratizaci církevních poměrů a úsilí národních církví o větší autonomii vůči Římu až po kritickou analýzu věroučných základů); NŽ patřil k jeho mírnější větvi, chtěl reformovat církev, nikoli revidovat základy náboženství. Specificky však akcentoval národní zřetel, zejména návaznost na cyrilometodějské tradice. Při svém reformním úsilí se dovoľoval papeže Lva XIII., situace se však změnila za papeže Pia X., který všechny verze katolického modernismu potlačil a jejich tiskové orgány zakázal (encyklika Pascendi dominici gregis z 1907). V důsledku toho zanikl 1907 i NŽ. Tím vyvrcholila dlouhá kampaň, kterou proti němu vedly konzervativní církevní kruhy a v jejímž důsledku byli příslušníci hnutí a přispěvatelé NŽ šikanováni (K. Dostál-Lutinov) nebo i donuceni opustit seminář či kněžskou službu (I. A. Bláha, F. Holeček, L. Kunte, F. Odvalil, J. Svozil). Na NŽ navázala revue Meditace (1908–11), později autoři z okruhu NŽ publikovali v čas. Archa (1912–48) a Týn (1917–21).

Snaha sblížit katolictví a kulturu a vyrovnat se se soudobými směry v literatuře a umění výrazně ovlivňovala obsah NŽ, a to zejména v prvním období. Tehdy také NŽ konfrontoval svoje stanoviska s dalšími uměleckými orientacemi, skupinami i s jednotlivými umělci. Tak hned v počátcích oponoval radikálnímu odsudku minulosti Českou modernou a zdůraznil kontinuitu s tradicemi, rozhodně též odmítl manifestaci individualismu, naopak se však ztotožňoval s názorem o tvůrčím a svébytném charakteru umělecké kritiky; kritizoval též dekadenci, filozofii „antikrista“ F. Nietzsche, protiklerikální orientaci J. S. Machara aj. Z předních autorů současné české literatury se jednoznačně přihlásil k O. Březinovi a J. Zeyerovi, snažil se je získat za spolupracovníky a včlenit je mezi „katolickou literaturu“. Měl však zároveň sympatie pro všechny české umělce, kteří projevovali z jakýchkoli důvodů zájem o katolictví nebo vůbec o duchovnost. Z téhož důvodu vyvíjel NŽ intenzivní překladatelskou a komentátorskou činnost, která nesetřívávala v přísné konfesijních hranicích a snažila se přinejmenším referovat i o umělcích neortodoxní duchovnosti; vedle programově katolických autorů, jako byl např. É. Hello nebo F. Mistral, se objevili M. Maeterlinck, P. Verlaine, J. K. Huysmans, A. Strindberg aj. Důsledkem tohoto pokusu

o syntézu katolicity s moderním uměním byla ovšem i jistá estetizace náboženství. Významný podíl na tom měla i výtvarná stránka časopisu (F. Bílek, F. Jenewein, A. Runié, též Z. Braunerová, J. Uprka aj.). Akcentovanou výtvarnou složkou a její souhrou s literárním obsahem se NŽ hlavně v prvním období prezentoval jako typ revue charakteristický pro období secese. Autorskou základnu zde tvořili především příslušníci Katolické moderny: z básníků především S. Bouška, X. Dvořák, dále K. Dostál-Lutinov, A. Chlumecký, F. Kyselý, F. Leubner aj.; z prozaiků hlavně J. Š. Baar (v NŽ otiskl většinu románů svého „kněžského cyklu“ – Cestou křížovou, Farská panička, Žolinka, Stavěl aj.), pak F. Holeček (torzo románu Trosky rozbitého života), B. Konařík-Bečvan (román Dalila) aj.; z literárních historiků, kritiků a esejistů S. Bouška (zvl. stati o P. Verlainovi, O. Březinovi a o výtvarném umění), F. Holeček (kritika české dekadence, stať o F. Coppéovi aj.), M. Kavánová (náboženské meditace), A. Lang (stati o G. D'Annunziovi, A. Strindbergovi aj.), F. Dohnal (většinou pseud. F. Léman, o E. Hellovi, S. Mallarméovi aj.). Hlavním kritikem a polemikem NŽ byl jeho redaktor Dostál-Lutinov, který vedle statí psal též četné příspěvky (často pod šiframi) do rubriky aktualit a informací *Forum*. Z českých umělců mimo Katolickou modernu publikovali v NŽ především J. Zeyer a také O. Březina, R. Svobodová, krátce spolupracovali J. Florian, J. Deml aj. Později věnoval NŽ stále větší pozornost vnitřním otázkám reformy katolické církve, přejímal zde často práce cizích autorů, a to představitelů umírněného modernismu německého (H. Schell, J. Müller, A. Ehrhard), též autorů polských (zvláště M. Zdziechowski). Z domácích autorů vyjadřoval ideje katolického modernismu nejzřetelněji J. Š. Baar v „kněžském cyklu“ a K. Dostál-Lutinov v publicistice. V posledních ročnících převážily nad literaturou a uměním odborné stati teologické, též historické, pedagogické a historické. – V NŽ publikovali *poezii* I. A. Bláha, S. Bouška, O. Březina, J. Deml, F. Dohnal (i pseud. F. Léman), K. Dostál-Lutinov (i pseud. Karel Skřivan, Vladimír Valentin), R. Dvořák, X. Dvořák, F. Havránek (pseud. Bohuslav Květ), A. Hlavinka, A. Chlumecký, M. Chudoba, J. Kalus, J. Karník, F. Kaván, M. Kavánová, J. A. Koráb, F. Kyselý, E. Lešehrad, F. Leubner, J. Merhaut, J. Navrátil (pseud. Ru-

dolf Stupavský), K. Novotný (pseud. Miloslav Silén), F. Odvalil, F. Pěčka (pseud. Ferdinand P. Místecký), A. Racek, A. Rozsypalová, F. Skalík, Z. Tlamich, F. B. Vaněk aj.; *prózu* J. Š. Baar, O. Bystřina, A. Helebrant (pseud. Miloslav Javorník), F. Holeček, A. Chlumecký, J. Karník, B. Konařík-Bečvan, A. Koráb, J. Merhaut, J. Pospíšil, A. Racek, F. Skalík, J. Sumín, R. Svobodová, F. B. Vaněk, J. Zeyer aj.; *překlady* S. Bouška (F. Mistral, J. Verdaguer, P. Verlaine), F. Čech (pseud. F. Skřipák; E. Hello), F. Dohnal (pseud. F. Léman; E. Hello, J. Jørgensen, L. Rydel aj.), K. Dostál-Lutinov (i šifra K. D. L.; P. Alternberg, S. Gregorčič aj.), J. Florian (Ch. Baudelaire, L. Bloy, E. Hello), J. Hlavatý (H. Schell), M. Kalašová (M. Maeterlinck), A. Kalmanová (G. Leopardi), A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti; S. Lagerlöfová), A. Koutný (M. Zdziechowski), A. Lang (G. D'Annunzio aj.), F. Odvalil (pseud. Fra di Valle; J. K. Huysmans), A. Pikhart (E. Pardo Bazán, J. Zorilla), J. Spáčil (pseud. J. Žeranovský; J. M. de Hérédia) aj. *Stati, eseje a referáty* psali: o literatuře J. Š. Baar (i šifry H. Š. B. a J. Š. B.), S. Bouška, J. Deml, F. Dohnal (i pseud. F. Léman), K. Dostál-Lutinov (i šifry D. L., K. D. L.), F. Holeček (i šifra Fr. H-ek), J. Karník, A. Lang, R. B. Mácha (i šifra R. B. M.) aj.; o *výtvarném umění* F. Bílek, S. Bouška, Z. Braunerová, K. Dostál-Lutinov (i pseud. Karel Skřivan), E. Lešehrad, F. B. Vaněk, K. Z. Wellner, F. Zákavec aj.; o *hudbě* (zvl. církevní) E. Paukner, J. Vymětal aj.; o problematice *politické, církevní, nábožensko-filozofické* I. A. Bláha, J. Kratochvíl, L. Kunte, F. Světlík, J. Svozil, J. Šrámek, O. Tauber aj. – NŽ vydával i knižní publikace. 1903 při něm vycházela knižnice Letorosty (S. Bouška: Vánoce, K. Dostál-Lutinov: Honza hrdina, B. Jiříček: Žalmy kosmické, J. Kalus: Přímořské dojmy a elegie, též Kalendář NŽ). Jako tituly NŽ byly též označeny poslední svazky edice *Básnické obzory katolické*, vydávané básníky Katolické moderny (X. Dvořák: *Improperie*, 1902; S. Bouška: *Duše v přírodě*, 1904), několik knih autorů NŽ vyšlo 1900–04 mimo edice (J. Š. Baar, J. Deml, K. Dostál-Lutinov pod pseud. Karel Skřivan, A. Racek, též L. Bloy v překl. J. Florianaj.); NŽ vydal též výtvarné publikace: F. Bílek: 1897 *Modlitby*, s úvodem Z. Braunerové, 1901 *Otče náš!*, s úvodem O. Březiny; 1903 též obraz F. Jeneweina *Do poledne Velkého pátku* (Mater dolorosa).

O bohatci

LITERATURA: an.: Časopisy, MR 1896, sv. 4, s. 22; F. Krejčí: Rozhledy a NŽ, Rozhledy 6, 1896/97, s. 77 + Glosy ke sjezdu NŽ, tamtéž, s. 1123; K. Dostál-Lutinov: Rozvoj Katolické moderny, NŽ 1902, s. 8 + Co jest Katolická moderna česká?, tamtéž, s. 275 + Deset let NŽ, NŽ 1906, s. 1 + Situace Katolické moderny, tamtéž, s. 245 + Katolická moderna, tamtéž, s. 277; an.: O NŽ, NŽ 1907, s. 378; K. Dostál-Lutinov: Co chtěla Katolická moderna?, sb. Archiv literární 1919, sv. 1, s. 169; O. Svozil: J. Kalus a NŽ (s citacemi z korespondence s K. Dostálem-Lutinovem), Archa 1938, s. 22 a 71; V. Bitnar in Literární kritika Katolické moderny, sb. O českou literární kritiku (1940); J. Kudrnáč: Z typologie literárních let devadesátých, SPFF Brno, ř. D-lit, vědná, 1987, č. 34, s. 25; S. Batůšek: J. Zeyer a NŽ, Duchovní pastýř 1987, č. 4 + J. Florian a Katolická moderna, Akord 17, 1991/92, č. 6 + F. Bílek a revue NŽ, Akord 18, 1992/93, č. 2, vše → Katolická moderna (1996) + R. Svobodová a revue NŽ, LD 19. 8. 1993 + Návštěva u J. Uprky (o spolupráci s NŽ), Malovaný kraj 1993, č. 4 + Katolická moderna 2. O Březina a revue NŽ, Box 1994, s. 82 + Z. Braunerová a Katolická moderna, Akord 20, 1994/95, s. 27 + Mater dolorosa F. Jeneweina, tamtéž, s. 400; J. Šicha: Na dopisu K. Dostála-Lutinova J. Zeyerovi (týká se i NŽ), Labyrint 1995, č. 5; S. Batůšek in Katolická moderna (1996); R. Musil in kat. Felix Jenewein (1996); L. Soldán: P. Dostál-Lutinov a NŽ: dva sloupy Katolické moderny, ČMM 1996, s. 333.

mcp

Jan Nepomuk Nürnbergger

1. polovina 19. století

Dramatik.

Patrně se podepisoval i J. V. Mezileský. – Životopisné údaje nejsou známy.

N. je autorem několika původních, umělecky nenáročných divadelních her, prozrazujících závislost na soudobých německých vzorech (A. Kotzebue aj.). Pokoušel se o různé dramatické žánry: pohádku (*Meluzína*; v první podobě z 1844 byla cenzurou zakázána), historickou hru (*Starý husita*, *Staroměstští sládcí*), frašku (*Milovníci v pasti*) a situační komedii ze současného života (*Mašinkář*). U některých her je doloženo jednorázové scénické provedení, knižně vyšla pouze jedna.

ŠIFRA: J. N. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Mašinkář (D 1846, prem. 1848). ■ SCĚNICKY. *Hry*: Meluzína (1845, šifra J. N.); Milovníci v pasti aneb Chytrá hle-

dá chytrého (1847, podp. J. V. Mezileský); Starý husita (1847, podp. J. V. Mezileský). ■

LITERATURA: an.: ref. Mašinkář, Ost und West 5. 1. 1847; an.: ref. insc. Starý husita, Bohemia 28. 5. 1847 (rubrika Theater-Čechische Bühne); Břetislav (F. B. Mikovec): ref. Česká Meluzína od V. K. Klicpery, Bohemia 19. 11. 1847 (rubrika Theater-Čechische Bühne); -sd-: Staroměstští sládcí, Bohemia 26. 12. 1847 (rubrika Literarische Notiz, zpráva o vzniku hry); J. Kamper: České drama v letech 1821–1848, sb. Česká literatura 19. století 2 (1903); B. Toužimský in 135 let českého divadla v Rakovnici (1947).

lk

O bohatci

2. čtvrtina 14. století

Veršované kázání.

Báseň O b. (345 veršů) je dochována v tzv. Hradeckém rukopisu, který byl dlouho pokládán za dílo jednoho autora; novější badání však ukázalo, že je souborem děl několika básníků z různých desetiletí 14. století. Zda je autor básně O b. autorem ještě některého dalšího díla z Hradeckého rukopisu, není zatím bezpečně objasněno. Snad je totožný s autorem básně O nebezpečném času smrti, známé z jiných zápisů; přinejmenším z ní převzal úvodních 12 strof a reminiscence na ni jsou roztroušeny v celém následujícím textu. Obě básně byly pravděpodobně složeny jako veršovaná kázání. Báseň O nebezpečném času smrti je přehlídkou běžných míst středověkého básnického repertoáru na téma: všichni lidé musí zemřít.

V básni O b. je toto téma obměněno. Za prvé je zúženo a tím exponováno: nemluví se o tom, že všichni lidé musí zemřít, ale o tom, že musí zemřít i ti, kdo dosáhli největšího pozemského blahobytu. Za druhé je zpracováno epicky a tím je změněna organizace slovesného materiálu: autor sice přejímá sloku básně O nebezpečném času smrti (čtyři osmislabičné verše spojené stejnorodým rýmem), ale kromě doslova reprodukovanych úvodních strof důsledně mění rytmický půdorys verše, přeskupením mezislovních předělů přetváří lyrický verš ve verš ryze epický. V prologu formuluje téma „memento mori“: nejprve obecně, pak parafrázuje parabolu o boháči z Lukášova

evangelia 12, 16–21 a ohlašuje „pověst“ (tj. příběh, také však podobenství) o člověku, jenž shromažďuje pozemský majetek, aniž je proto bohat před Bohem. „Pověst“ o boháči je vystavěna z dialogů, seřazených do epické linie vedené k drastickému závěru narativním partem vyprávěčovým: boháč, jenž zpučně odmítal pokání a zpověď spoléhaje na jmění a zdraví, umírá nezaopatřen svátostmi umírajících.

EDICE (in): Starobylá skládanie 1 (1817, ed. V. Hanka); Hradecký rukopis (1881, ed. A. Patera); Denkmäler der alttschechischen Literatur... (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann). ■

LITERATURA: A. Havlík: O rýmech přehlásky *u > i* s původním *u* a *i*, LF 1887, s. 240 + Veršové shody Rukopisu hradeckého, ČČM 1904, s. 284, 413 a 1905, s. 31, 252 + O skladateli Rukopisu hradeckého, ČČM 1906, s. 56 + V které době žil skladatel Rukopisu hradeckého, tamtéž, s. 255; V. Chaloupecký: V které době žil skladatel Rukopisu hradeckého?, ČČH 1912, s. 1; E. Smetánka: Dobu, kdy byl skládán Rukopis hradecký... (replika na práce Havlíkovy a Chaloupeckého), LF 1912, s. 160; A. Havlík: Poznámky o původu a zpracování české povídky o Svodnici a jejím plačícím psu, Sborník filologický 1926, s. 65; S. Vrtel-Wierczyński in Rozmowa człowieka ze śmiercią w literaturze średniowiecznej polskiej i czeskiej (Lvov 1926); R. Jakobson in Spor duše s tělem, O nebezpečném času smrti (1927, ed. R. Jakobson a S. Petíra); A. Škarka: K staročeskému tzv. 1. Sporu duše s tělem, LF 1929, s. 32; R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); M. Weingart: Datierung und Ursprung der alttschechischen Königrätzer Handschrift, Slawische Rundschau 1938, č. 6; A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví, ČČH 48–49, 1947–48, s. 90 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); F. M. Bartoš: Básník Rukopisu hradeckého, Jihočeský sb. historický 17, 1948, s. 1; R. Jakobson: Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii četyrnadcatogo veka, Selected writings 6, sv. 2 (Berlín – New York – Amsterdam 1985).

jl

O Jetřichovi Berúnském viz in Růžová zahrada malá a velká

O lišce a o čbánu

Asi po polovině 14. století

Veršovaná bajka.

Báseň o 96 sduženě rýmovaných verších osmislabičného základu vypravuje, jak se liška stala obětí vlastního chytráctví, když se pokusila potrestat džbán ponořením do vody, ale ten ji do ní svou vahou stáhl a utopil. Jediný zápis je v Hradeckém rukopise uprostřed cyklu satir o řemeslnících a konšelích (za satirou na konšely). Báseň tematicky nesouvisí s žádnou látkou známou z bohaté evropské bajkové tradice, jsou však známy dvě latinské varianty a jedna ruská; všechny ukazují, že jako typické exemplum mohla být bajka rozmanitě využitá ve vztahu ke kontextu, do něhož byla včleněna.

EDICE (in): Sebrání básní a zpěvů 1 (1795, ed. A. J. Puchmajer); F. J. Tomsa: Veränderungen der böhmischen Sprache (1805); Starobylá skládanie 1 (1817, ed. V. Hanka); Výbor z literatury české 1 (1845); Hradecký rukopis (1881, ed. A. Patera); Staročeské satiry (1942, ed. J. Vilikovský); Staročeské satiry (1947, ed. J. Hrabák); Denkmäler der alttschechischen Literatur... (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smilovy školy (1962, ed. J. Hrabák); Hradecký rukopis (1969, faksimile). ■

LITERATURA: J. Gebauer: Úvahy o Nové radě pana Smila Flašky z Pardubic a o Radě zvířat skladatale neznámého s úvodem o báji zvířecké, Sborník vědecký Muzea království českého, odbor hist., filol. a filoz. 5, 1873, s. 5 → Stati literárnědějepisné (1941); A. Patera in ed. Hradecký rukopis (1881); A. Brückner: Fremde Vorlagen und Fassungen slawischer Texte 2. Die böhmische Fabel von Fuchs und Krug, Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1888, s. 468; J. Polívka: O srovnávacím studiu tradic lidových, Národopisný sborník československý 1898, s. 1; V. Tille: Polívkovy studie ze srovnávací literatury, Sborník prací věnovaných prof. dr. Jiřímu Polívkovi k 60. narozeninám (1918); J. Vilikovský: Nová latinská verze bajky o lišce a džbánu, LF 1929, s. 246; J. Hrabák in ant. Staročeské satiry (1947) + in Staročeská satira (1952) + in ant. Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smilovy školy (1962); B. Havránek in Hradecký rukopis (1969, faksimile); J. Jech: A Bohemian Fable on the Fox and the Pot, sb. Medieval Literature and Folklore Studies. Essays in Honor of F. L. Utley (New Brunswick 1970); K. Dvořák in Soupis staročeských exempel (1978); J. Kolár: Staročeská bajka o lišce a džbánu – pokus o kontextovou interpretaci, Wiener slawistischer Almanach 1981, s. 245; R. Jakobson: Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii četyrnadcatogo veka, Selected Writings 6, sv. 2 (Berlín – New York – Amsterdam 1985); W. Schamschula: Alttschechische Dichtung zwischen weltlicher und geistlicher Interpretation, sb. Gesellschaftsgeschichte. Festschrift für K. Bosl zum 70. Geburtstag 1 (Mnichov 1988).

jk

O Přemyslu a Závíši

O nebezpečném času smrti viz in O bohatci

O pěti studnicích a O sedmímezciatma blázních

2. polovina 14. století

Veršovaná kázání.

Obě básně, dochované v tzv. Svatovítském rukopisu, jsou koncipovány pro přednes jako kázání složená bezrozměrným veršem. Těsná souvislost tematická i stylová je dovoluje připisat jednomu autorovi (R. Jakobson mu na základě rýmové techniky připisoval ještě tzv. Anzelma, zapsaného rovněž ve Svatovítském rukopisu).

Kázání O p. s. (147 veršů) rozebírá pět „studnic“, tj. pramenů, z nichž pocházejí hříchy: lidské srdce, bohatství, chudobu, špatnou společnost a zlozvyk. Kázání O sedmímezciatma (tj. 27) b. (167 veršů) vypočítává sociální a povahové typy „bláznů“, tj. lidí, kteří se nestarají o spásu duše, ale o pomyslný prospěch v pozemském životě. Obě kázání charakterizuje ostře mravokárná tendence, snaha morálně napravit věřící, opětvně s důrazem oslovované. K tomuto účelu užívá autor prostých, názorných, přes veršovou formu v podstatě nebáskyckých prostředků: tíhne k próze, k prozaickému slovníku, k prozaické syntaxi; má zálibu ve výčtu a v přehledném třídění látky; proplétá svoji řeč rčeními, pořekadly a příslovími; hojně cituje, především bibli, také však antické a křesťanské autory. Kontrastující se strohostí literárního výrazu, prostupuje obě kázání zjevné osobní zaujetí, pramenící z mravní opravdovosti a živého sociálního citění.

EDICE (in): Starobylá skládanie 3 (1818, ed. V. Hanka); Výbor z literatury české 1 (1845; jen O s. b.); Svatovítský rukopis (1886, ed. A. Patera). ■

LITERATURA: A. Patera in Svatovítský rukopis (1886); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví, ČCH 48–49, 1947–48 → in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); Z. Tichá: Dějová složka a dějový spád v skladbách 14. století (Básně psané bezrozměrným veršem), LF 1966, s. 58 + Der Vers mit unregelmässiger Silbenzahl und die Komposition der in diesem Versmass

verfassten Denkmäler, Theorie verše 2. Sborník 2. brněnské versologické konference (Brno 1968) + in Staročeské básně 14. a 15. století složené bezrozměrným veršem (1969).

jl

O Přemyslu a Závíši

Kolem poloviny 15. století

Historická báseň určená k oslavě Závíše z Falkenštejna a rožmberského rodu.

Báseň vznikla v letech 1420–69. Podnět k jejímu složení dal pravděpodobně Oldřich z Rožmberka: sledovala – možná spolu s dalšími básněmi, dnes neznámými – tytéž cíle jako listinné podvrhy Oldřichovy kanceláře týkající se rodových privilegií a statků. Autor čerpal především z Dalimilovy kroniky, také však z jiných pramenů a snad i z rodových tradic. Výběr faktů a jejich podání zcela podřídil oslavné tendenci rožmberské. Z Dalimilovy kroniky nevytěžil jen převážnou část své faktografie; napodobil ji také formálně, pravděpodobně proto, aby své básni dodal vážnosti starobylou literární formou.

Báseň (168 v.) začíná pochvalně laděným líčením prvních let vlády Přemysla Otakara II., rychle však přechází k rozporům mezi Přemyslem a českým panstvem a k Závíšovu odboji proti Přemyslovi; její druhá část vypisuje události po Přemyslově smrti.

EDICE: J. Dobrovský: Král Přemysl Otakar a Závíš, ČČM 1828, d. 1, s. 53; in Výbor z literatury české 2 (1868); in FRB 3 (1882, ed. J. Jireček); in Výbor z české literatury doby husitské 2 (1964). ■

LITERATURA: J. Šusta: Kritické příspěvky k dějinám Přemysla Otakara II. (2. Píseň Král Přemysl Otakar a Závíš), ČCH 1896, s. 206; J. Salaba: K historickým básním 15. století, ČMM 1904, s. 352; J. Hrabák in Studie o českém verši (1959); J. Třiška: Středověký literární Krumlov, LF 1961, s. 85; Z. Tichá in Staročeské básně 14. a 15. století složené bezrozměrným veršem (1969); J. Lehár in Nejstarší česká epika (1983).

jl

O sedmímezciatma blázních viz O pěti studnicích

O sv. Jeronýmovi knihy troje viz 4. díl (Dodatky: **Legenda středověká**)

O válce s Uhry

70. léta 15. století

Veršovaná kronika.

Pravděpodobně zlomek rozsáhlejší kroniky, složené bezrozměrným veršem. Zahrnuje léta 1468–74; líčí události za vlády Jiřího z Poděbrad – především zápas Jiřího s uherským králem Matyášem a domácí šlechtickou opozicí – a v prvních letech vlády Vladislava II. Neznámý autor si vedle politických událostí všiml také hospodářského a sociálního života: zaznamenává devaluaci českého groše a havířské bouře, které způsobila, kritizuje zkaženost mravů, již vidí mj. v nové módě. Formou prostých letopisných záznamů bez slovesných ambic má blízko k několika jiným veršovaným kronikám z doby husitské (Počátkové husitství, O sektě tábořské, O naháčích).

EDICE: in *Stáří letopisové čeští...* (1829, ed. F. Palacký) → *Dílo F. Palackého 2* (1941, ed. J. Charvát); in *Výbor z literatury české 2* (1868, ed. K. J. Erben). – *Ukázky in:* *Výbor z české literatury doby husitské 2* (1964); *Ze starých letopisů českých* (1980, ed. J. Kašpar a J. Porák). ■

LITERATURA: Z. Tichá: Několik poznámek k významové hodnotě staročeského bezrozměrného verše, sb. *Teorie verše 1* (Brno 1966) + Několik poznámek k sémantické naplněnosti bezrozměrného verše, *LF 1967*, s. 31 + in *Staročeské básně 14. a 15. století složené bezrozměrným veršem* (1969).

msl

O Vilémovi z Kounic

15. století

Historická báseň určená k oslavě kounického rodu.

Báseň (129 v.), jinak nedochovanou, cituje B. Paprocký v *Zrcadle markrabství moravského* (1593) a v *Diadochu* (1602). Je zřejmě podobnou literární mystifikací a má podobný původ jako báseň O Přemyslu a Závaši: neznámý

autor dostal za úkol, aby na oslavu kounického rodu zveršoval příběh z jeho dávné minulosti.

Opíraje se o rodovou, popř. místní tradici, podává autor směs fantastických a věrohodných zpráv o dějinách Kouniců v 12. století. Zatímco autor básně O Přemyslu a Závaši ostentativně napodobuje Dalimilovu kroniku, báseň O V. z K. se orientuje povytce na věcné sdělení.

EDICE: in *FRB 3* (1882, ed. J. Jireček). ■

LITERATURA: V. Novotný in *České dějiny 1*, sv. 2 (1913); Z. Tichá in *Staročeské básně 14. a 15. století složené bezrozměrným veršem* (1969). Viz též EDICE.

jl

Občanská tiskárna

Působnost 1881–1948

Brněnské nakladatelství katolické náboženské literatury, beletrie, divadelních her, modliteb a hudebnin a vydavatelství novin a časopisů; knihtiskárna, knihkupectví.

Nakladatelství působilo pod názvy *Knihotiskárna* (později *Papežská knihtiskárna*) *benediktinů rajhradských* (1881–1919), *Občanská tiskárna* (1919–43) a *Nakladatelství Brněnské tiskárny* (1943–48). Jako základnu své knižní i časopisecké produkce zaměřené na českojazyčné obecnostvo založil tiskárnu 1881 vydavatel a redaktor náboženských publikací a periodik benediktin P. Mathon (1841–1886), do té doby odkázaný ve své činnosti na závody nečeské. Koncese byla udělena přes odpor brněnských úřadů po značných potížích nejprve opatu benediktinského kláštera V. Kalivodovi. Na tiscích byla firma uváděna zprvu jako *Knihotiskárna benediktinů rajhradských* nebo *Benediktinská knihtiskárna*. Výrazem podpory papeže Lva XIII. bylo jeho svolení k oficiálnímu označení *Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských*, které se na knihách objevilo již v 90. letech 19. století. Ředitelem po smrti P. Mathona se stal literární kritik a filozof P. J. Vychodil. Až do konce 1882 sídlila tiskárna v pronajatých místnostech v Biskupské ul., od počátku 1883 podstatně rozšířila činnost a zřídila knihárnu 1883 ve vlastním domě (bývalém chlapeckém semináři) v Dominikánské ul. č. 4, 1907 přesídlila do novostavby ve Starobrněnské ul. č. 19/21, kde zároveň zřídila i vlastní

knihkupectví. 1919 byl závod s novým názvem O. t. změněn na společnost s r. o. (z 10 podílníků byli 3 benediktini rajhradští). 1943 byla O. t. sloučena s vydavatelským podnikem obdobné orientace Brněnská tiskárna (založena 1912, sídlila na Dominikánském nám. č. 5 a vydávala především periodika, postupně rozvíjené nakladatelství používalo za 2. světové války též firemní označení *Petrov*) a pod názvem Nakl. Brněnské tiskárny působila v budovách bývalé O. t. v Starobrněnské ul. č. 19/21. Poválečné snahy o opětné rozdělení obou podniků se neprosadily. Po únoru 1948 byla na firmu uvalena národní správa a její nakladatelská činnost byla ukončena. Knihtiskárna se stala počátkem 1950 základním závodem n. p. Západoomoravské tiskárny a 1974 byla včleněna do závodů n. p. Tisk.

Jádrum zprvu rozsáhlé produkce byla od počátku kromě náboženských časopisů populární náboženská literatura (modlitby, kázání, zpěvníky, životopisy svatých), katechetické a homiletické příručky. Beletristická produkce, v níž převažovali autoři lidové četby a jejíž program formovali po P. Mathonovi postupně zejména P. J. Vychodil, J. Vévoda a E. Masák, byla nesena výraznou katolickou a staromilsky výchovnou tendencí. Zařazení do knižnic sloužilo především k usnadnění odběru základní produkce formou předplatného, takže zároveň nevyhraněné edice postupně ztrácely základní formální náležitosti knižních řad (názvy knižnic byly uváděny jen na obálkách části nákladu, svazky nebyly číslovány). První knižnice, Duchovní knihovnu (s pův. názvem Asketická bibliotéka, 1898–1933) a Zábavnou bibliotéku, vydával P. Mathon ještě před založením knihtiskárny vlastním nákladem při časopisu *Škola Božského srdce Páně. Zábavná bibliotéka* (1870–97, 145 sv., nákladem knihtiskárny od sv. 64, 1881; autoři V. Ambrož, F. J. Andrlík, A. Dostál, J. L. Hrdina, J. Ježek, F. V. Kodým, V. Kosmák, F. J. Košťál, K. Křen, B. M. Kulda, F. Kyzlink, G. Preissová, J. Sehnal, B. Zahradník Brodský, z cizích H. Conscience, A. Grochowalski, J. I. Kraszewski, B. Prus (ještě i pod vl. jm. A. Głowacki), A. S. Puškin, M. Rodziwiczówna, A. Šenoa, J. M. Villefranche aj.) přinášela kromě beletrie též cestopisy a katolicky tendenční populární historickou literaturu. Obdobný profil i autorský okruh měla navazující *Knihovna našeho lidu* (1897–1912, 16 roč. po 4–7 sv., později do 1927 bez číslování; z dal-

ších autorů přibyli B. Bouška, F. Čech, J. Černín Brázda, K. Eichler, P. Fink, L. Grossmannová Brodská, F. Háj, A. Hruža, A. Chlumecký, J. M. Kadlčák, J. Karásek, J. Karník, J. Košťál, Č. Kramoliš, V. Pittnerová, F. Srbený, F. Valoušek, F. Venhuda, J. Vyhliďal, M. Weinberger aj.; P. Bourget, V. Deželič, R. Gaëll, F. Gilmore, J. Kozarac, R. F. Magjer, A. Manzoni, M. Mayer, A. Theuriet, I. Vojnovič, L. Wallace aj.). V rámci knižnice vyšly sebrané spisy K. Křena (1923–27, 15 sv., red. a autor závěrečné monografie J. Vévoda), od 10. let byl kmenovým autorem knižnice J. Blažek (pseud. P. Giuseppe, J. Pavlovický). *Knihovna naší mládeže* (1898–1901, 2 sv., později do 1926 bez číslování svazků) přinesla v úvodních dvou číslováních svazcích výbor ze spisů V. Kosmáka a povídky M. Špačkové (pseud. Marie Alfonsa), další autoři byli mj. F. Háj, J. Milota, A. Mittenhuberová, V. Pittnerová, K. J. Zákoucký a O. S. D. N. Mamin-Sibirjak. Nečíslovaná řada *Rechotnické jeviště* (1905–34, 67 sv.; autoři K. Babánek, J. Blažek Pavlovický, B. Bouška, A. Brousil, J. Brožek, A. Dostál, B. Mellanová, V. Müller, A. Svoboda, podp. i A. Svoboda Pošumavský, V. Šťastný, J. Vaněk) přinášela běžný ochotnický repertoár (hojně též dramaturgie próz V. Kosmáka), doplňovaný v souladu s jejím zaměřením na katolické ochotnické jednoty hrami ze života svatých a pašijovými a vánočními hrami. Kmenovým autorem nakladatelství byl V. Kosmák s několika soubory spisů (nejprve 4 sv. v rámci Zábavné bibliotéky 1887, sebrané spisy 1898–1916, 18 sv., red. a autor monografie P. J. Vychodil, doplněné vyd. 1921–25, 21 sv.; vybrané spisy v úpravě pro mládež 1898–1901 v rámci Knihovny naší mládeže, 4 sv., red. F. Šilhavý a 1911–22, 4 sv., red. E. Elpl). Od 20. let nakladatelská produkce výrazně poklesla. Jediná beletristická knižnice *Bod* (1933–35, 2 sv., red. E. Masák; autoři V. S. Vilinskij a M. Česka-Maczyńska) se výrazně neprofilovala a beletristická produkce (zejména populární cykly F. Háje, satiry J. L. Topola) vycházela převážně mimo knižnice. Od konce 30. let vycházely beletrizující příručky katolického skautingu J. Kratochvila (pseud. J. K. Baby), později soustředěné zejména do *Knihnice družných čtenářů* (1941–42, 3 sv.). Z četných periodik byly literárně zaměřeny jen populární výchovný beletristický časopis pro mládež *Anděl strážný* (1881–1941) a literárněhistoricky a kriticky koncipované *Zprávy apoštolátu tisku* a na ně

navazující Hlídka literární (rozsáhlejší příspěvky byly rozšiřovány samostatně jako zvláštní otisky) z počátků nakladatelské činnosti. Postupně převážily populárně-naučné a zábavné náboženské časopisy a politická periodika křesťanskosociální strany, která měla v tiskárně svou ediční základnu. – Promyšlený ediční program Nakladatelství Brněnské tiskárny po 1945, v mnohém navazující na tradice českého nonkonformního katolicismu (J. Florian, J. Deml) a rozvržený do několika knižnic, mohl být do zániku nakladatelské činnosti jen naznačen. *Kritická knihovna* (1946–48, 3 sv., red. T. Vodička) se zaměřila na původní esejistiku a uměleckokritickou tvorbu (A. Vyskočil: Znamení u cest, T. Vodička: Obraz, maska a pečeť a Filozofie umění). Knižnice monografií o významných osobnostech českého katolického duchovenstva *Církev a vlast* (1946–47, 4 sv., red. J. Čeřovský) přinesla portréty F. Sušila, J. Sedláka, sv. Vojtěcha a B. Balbína (autoři T. Vodička, B. Chudoba, R. Holinka, Z. Kalista). Obnovená *Duchovní knihovna* (1947–48, 5 sv., red. J. Dokulil) se zaměřila na překlady katolické mystiky, hagiografická knižnice *Přátelé Boží* (1947–48, 2 sv., red. T. Vodička) přinesla dvě původní práce T. Vodičky a S. M. Braitu, knižnice *Paměti a dokumenty* (1948, red. J. Čeřovský) zaměřila již prvním svazkem (V. Žáček: Cesty českých studentů na Slovensko v době předbřeznové). – Vnější podobě publikací se až do konce 30. let nevěnovala větší pozornost a výzdoba úsporně a nekvalitně tištěných knih se omezovala na konvenční řemeslné ilustrace u populární beletrie (v 30. letech zejména A. Kováčik, K. Rélink). Teprve po 2. světové válce se na výzdobě a úpravě podíleli přední katoličtí knižní grafici A. Lískovec, B. Štorm, M. Florian.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Zábavná bibliotéka (1881–97); Knihovna našeho lidu (1897–1927); Knihovna naší mládeže (1898–1926); Ochetnické jeviště (1905–34); Bod (1933–35); Knižnice družných čtenářů (1941–42); *Církev a vlast* (1946–47); *Kritická knihovna* (1946–48). – *Ostatní:* *Duchovní knihovna* (1898–1933, 1947–48); *Přátelé Boží* (1947–48); *Paměti a dokumenty* (1948). ■ **SOUBORNÁ VYDÁNÍ:** V. Kosmák, F. K. Křen. ■ **Z DALŠÍ PRODUKCE.** *Původní práce:* P. J. Vychodil: *Poetika* (1897) + F. Sušil (1898); sb. *Z doby Sušilovy* (b. d., 1917, ed. P. J. Vychodil); J. Kratochvil: *Filozofické eseje* (1920) + *Filozofický slovník* (1937, 4. rozšř. vyd., s K. Černockým, O. Charvátém) + *Rukověť filozofie* (1939, 4. rozšř. vyd.); E. Masák:

Blouznivci (1921); F. Háj: *Školák Kája Mařík 1–7* (1926–31) + *Blanka zahradníková* (1928) + *Pohádky* (1928) + *Řídících Mária 1–5* (1928–31) + *Maryčka* (1929) + *Hanička Šeborová* (b. d., 1930) + *Až potom* (1934); J. Vévoda: *K. Křen* (1927); *Matka Boží v české poezii* (1928, ed. J. Vévoda, 2. rozšř. vyd.); J. L. Topol: *Uříznuté ucho* (1934) + *...budovali jsme republiku* (1936) + *Budovali jsme a budovali...* (1937) + *Do konce prvního desetiletí* (1938); A. J. Kožíšek: *Španělsko krví zbrocené* (1937) + *Zakřávané arény* (1938); J. Kratochvil (pseud. J. K. Baby): *Mezi junáky* (1939) + *Rok junáků* (1939) + *Káča z obory* (1943) + *Stateční hoši* (1946); K. Otýpka: *P. Martin Středa, jeden z obránců Brna roku 1645* (1945). – *Překlady:* *Aristoteles: O básnictví* (1884) + *Etika Nikomachova* (1888–91); A. Huonder: *Prísaha náčelníka Huronů* (b. d., 1931); F. Finn: *Škola v prérii* (1946). ■ **PERIODIKA:** *Škola Božského Srdce Páně* (1882–1934); *Anděl strážný* (1882–1941); *Květy mariánské* (1883–1929); kal. *Moravan* (1883–1948); *Zprávy apoštolátu tisku* (1884–85, 1886–95 pokr. s tit. Hlídka literární, 1896–1941 s tit. Hlídka); *Náš domov* (1892–1941); *Obrana práce* (1897–99); *Dělník* (1897–1900); *Obrana práce a dělnictva* (1900–03); *Budoucnost* (1904–23); *Obzor* (1906–10). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně (1906, 1913); Seznam knih vydaných nákladem Občanské, dříve Benediktinské tiskárny (1924); Seznam knih vydaných nákladem O. t. (1929, 1938). ■ **LITERATURA:** F. Bauer: *Zábavná bibliotéka*, *Zlatá Praha* 1884, s. 256; J. Janák in sb. *Knihtisk v Brně a na Moravě* (1986, s. 59); Z. Rotrekl in *Poválečný literární život v Brně 1945–1948*, *Proglas* 1990, č. 5–6, s. 34 → *Barokní fenomén v současnosti* (1995, s. 193, 214).

az

Obec československých spisovatelů

1934–1939

Spontánně vzniklé neformální seskupení autorů odhodlaných čelit silici fašizující vlně v československém veřejném životě po Hitlerově nástupu k moci; znovu a na širším základě se aktivizovala v době ohrožení československé samostatnosti, zejména v období Mnichova.

Prvnímu společnému vystoupení spisovatelů pod hlavičkou O. č. s. – antifašistickému manifestu z listopadu 1934, jímž se O. č. s. de facto konstitovala – předcházela radikalizace extrémní pravice a posílení fašizujících proudů ve veřejném životě (vznik Henleinovy Sudeto-

Obec československých spisovatelů

německé vlastenecké fronty, spojení nevládní krajní pravice v Nár. sjednocení), jež zasáhly i oblast kultury (demonstrace v Osvobozeném divadle při hře *Kat a blázen*, útoky na V. Nezvala pro odevzdání státní ceny německým emigrantům, útoky na S. V. U. Mánes pro výstavu politické karikatury apod.). To podnítilo širokou odezvu v řadách představitelů demokratické kultury (protifašistická shromáždění, např. v Plodinové burze za široké účasti intelligence od univerzitních profesorů po básníky, diskuse o podstatě fašismu, např. ve Filozofické jednotě, ake na pomoc německým antifacistům a na obranu německé kultury, mezi nimi zvláště činnost tzv. Šaldova komitétu atd.), vedlo k postupnému sblížování autorů radikální i umírněné levice se stoupenci demokratického středu (příznačné je pro ně vyznění diskuse o „pravé“ a „levé“ literatuře, k níž zavdal podnět K. Čapek a do níž zasáhly *Lid. noviny*, *Peroutkova Přítomnost*, *Teigova Doba*, *J. Hora ad.*) a následně vyvolalo i potřebu společného postupu. Fašistické provokace vyvrcholily tzv. bojem o insigne, které měly být podle zákona z 1920 pražskou německou univerzitou vydány Univerzitě Karlově; jejich předání předcházely demonstrace německých studentů a poté i třídní výtržnosti pravicových studentů českých, podněcované politickými předáky Nár. sjednocení. Zaměřovaly se nejen proti německé univerzitě, ale také proti českým institucím, jako Mánes, *Lid. dům*, *Radiojournal* apod., a doprovázelo je vyvolávání protiněmeckých a protizidovských hesel.

Nacionalistická kampaň, provázející tyto bouře, vyvolala protest demokratické spisovatelské obce, která odsoudila „organizovaný útok fašistů“ přejímající „metody nejreakčnějších protidemokratických a povaze našeho národa hluboce cizích hnutí“. V den otištění 28. 11. podepsalo manifest 66 spisovatelů (v dalších dnech k nim přibýly desítky dalších); pod prohlášením se setkal široký okruh demokratické spisovatelské obce od středu (bratři Čapkové, O. Fischer, E. Hostovský, J. Kopta, J. B. Kozák, F. Langer, F. Peroutka, K. Poláček, A. Scheinpflug, F. X. Šalda, F. Šrámek, A. M. Tilschová, K. Toman) po levici (K. Biebl, F. Halas, J. Honzl, J. Hora, J. Kratochvíl, M. Majerová, V. Nezval, I. Olbracht, A. M. Píša, J. Seifert, K. Teige, V. Vančura atd.). Zastoupení byli i slovenští spisovatelé (J. Gregor Tajovský, H. Gregorová, P. Jilemnický, E. B. Lukáč,

L. Novomeský, J. Rob Poničan, Z. Zguriška). Uveřejnění manifestu provázela bouřlivá diskuse v novinách i na veřejných shromážděních. K obhajobě stanoviska O. č. s. vystoupili zejména K. Čapek, O. Fischer, J. Hora, M. Majerová, Z. Nejedlý, K. Nový, F. Peroutka, A. M. Píša, J. Rybák, F. X. Šalda ad.; naopak ostře odmítavé stanovisko, vyřazující podepsané spisovatele z národa, zaujali – vedle řady nepodepsaných výpadů – R. Medek v *Národních listech* a J. Kolman Cassius v *Poledním listě*. Pobouření vyvolalo zvláště vystoupení R. Medka formou otevřeného dopisu K. Čapkovi, zejména jeho vize spisovatelů cvičících klencáky v koncentračních táborech, tehdy chápána jako přímá hrozba. Skupina tradicionalistických spisovatelů převážně starší generace uveřejnila 8. 12. antimanifest *Slovo k československému národu*, který vznikl z popudu spolku *Máj* a jež uvítal „projev národního smýšlení“ studentstva (na 80 podpisů, vedle řady neznámých jmen i J. Borecký, E. Čenkov, V. Červinka, J. Hais Týnecký, I. Herrmann, K. Horký, R. Jesenská, A. Klášterský, J. S. Machar, G. Preissová, F. X. Svoboda, F. Zavřel). Z řady veřejných shromáždění byla významná např. schůze *Spolku posluchačů filozofie* v *Radiopaláci* 11. 12. (promluvili O. Fischer, J. Kopta, J. B. Kozák, Z. Nejedlý, V. Nezval, F. X. Šalda, V. Vančura), brněnské shromáždění, na němž promluvil J. Mahen, shromáždění na *Kladně* 16. 12. organizované kulturními institucemi *Kladenska* (J. Hora, M. Majerová, F. X. Šalda) ad. – V dalších měsících a letech vyvíjeli mnozí spisovatelé podepsaní na manifestu řadu aktivit v jeho duchu, jen nemnoho z nich však pod hlavičkou O. č. s. (k nim patřila např. *Výstava spálené knihy*, připravená *Svazem pokrokového studentstva* ve spolupráci s O. č. s.; měla být otevřena 8. 6. 1935 projevem J. Hory, v poslední chvíli však byla zakázána). Velkou kolektivní akcí československé kultury byl májový manifest *Věrní zůstaneme z 1938*, který podepsalo více než 300 spisovatelů a kulturních pracovníků; vzešel však z iniciativy jednotlivců a nebyl organizován přímo O. č. s. K oživení činnosti O. č. s. přispělo mj. ustavení *Mezinárodní asociace spisovatelů* na obranu kultury (AIE; v červnu 1935 se jejího ustavujícího sjezdu v Paříži účastnili K. Čapek a V. Nezval). Do 1938 byli členy Asociace vedle jednotlivců jen skupina *Blok* a *Spolek slovenských spisovatelů*; neoficiálně zastupovali

československé spisovatele vedle K. Čapka J. Kopta, J. Kratochvíl, L. Novomeský, zjevně však rostla potřeba oficiálního zastoupení vytvořením české sekce, zejména v souvislosti s přípravou dalšího pařížského sjezdu na obranu kultury v létě 1938 (za československé spisovatele se účastnili V. Nezval, J. Rob Poničan a I. Forbath). Před sjezdem AIE se z podnětu K. Čapka přihlásila (dopisem z 1. 6. 1938) skupina 32 československých spisovatelů, převážně někdejších signatářů manifestu z 1934, k poselství anglických spisovatelů na obranu svobody ducha. Touto akcí byla fakticky ustavena česká sekce Mezinárodní asociace a zároveň dán počátek nové aktivity O. č. s., jež vrcholila v průběhu překotných zářijových událostí. První ústředí představovala trojice K. Čapek, J. Kratochvíl, J. Hora (designovaný předseda); za Horova předsednictví se 9. 9. sešla širší schůze, jíž se zúčastnila řada spisovatelů i skupin stojících dosud mimo O. č. s. Vzešel z ní nejvýznamnější projev Obce, manifest *K svědomí světa*, výzva mezinárodní kulturní obci k solidaritě s ohroženým Československem. K projevu se tentokrát sdružili představitelé nejširšího názorového a politického spektra (v reprezentativním výběru 29 signatářů byli také J. Čep, J. Durych, J. Knap, R. Medek, M. Rutte). Manifest, publikovaný v polovině září ve všech československých denících i v rozhlase, přeložený do 10 světových jazyků a rozeslaný do řady zemí, vzbudil velký ohlas doma i v cizině (jmenovitě u spisovatelů anglických, francouzských, sovětských i německých spisovatelů exulantů ad.). 16. 9. byl ustanoven přípravný výbor O. č. s. (předseda J. Hora, jednatel J. Kratochvíl, pokladník R. Medek, členové K. Čapek, J. Čarek, V. Černý, A. Hoffmeister, J. Knap, E. Lešehrad, K. Nový, M. Pujmanová, M. Rutte, V. Vančura). Vcelku se v této době přihlásilo k O. č. s. na 200 spisovatelů. Ve vzrušených dnech jednání, mobilizace i kapitulace před mnichovským diktátem vystoupili členové O. č. s. s řadou individuálních i kolektivních projevů. O. č. s. se mj. připojila k dopisu prezidentu republiky z 28. 9. a zejména k ostře formulovanému protestu proti Mnichovu, jenž vzešel z podnětu Umělecké besedy (Celému vzdělanému světu!); formuloval jej Z. Kalista a podepsaly ho snad všechny československé umělecké a kulturní instituce. O. č. s. sama se znovu obrátila k zahraničním přátelům dvěma veřejnými dopisy – prohlášením

k Mnichovu a k jeho realizaci, jež odporuje přijatým dohodám. V zúženém pomnichovském prostoru se O. č. s. snažila ještě krátkou dobu (během října a listopadu) vytyčit aktivní program obrany kultury a široké kulturní spolupráce a definitivně se konstituovat (protesty proti cenzuře a štvavým kampaním proti demokratickým spisovatelům, hledání formy spojení se slovenskými, karpatoruskými, německými spisovateli, příprava ustavující valné hromady). V nových poměrech se však nakrátko dosažená jednota brzy ocitla pod tlakem zaktivizované krajní pravice (jmenovitě proti Horovu předsednictví), jež mj. využila i tzv. žebřavé aféry, tj. pokusu jednoho z členů výboru (A. Hoffmeistera) o získání peněžního příspěvku pro O. č. s. od anglických spisovatelů. V situaci, kdy někteří členové O. č. s. odvolali své členství a kdy se i za příspěví některých spisovatelů (J. Durych, B. Fučík, J. Knap, R. Medek, V. Renč aj.) zakládala Národní kulturní rada jako nástroj budoucí „řízené“ kultury, pokusila se O. č. s. o záchranu splynutím se Syndikátem československých spisovatelů, v čemž se angažoval zejména předseda Syndikátu K. Scheinplflug (v únoru 1939). Ke spojení však už nedošlo.

MANIFESTY A PROHLÁŠENÍ: protifašistický manifest O. č. s. z r. 1934 (Podepsaní členové O. č. s. odsuzují události...), Čes. slovo, Lid. noviny, Nár. osvobození, Prager Presse, Právo lidu, Rudé právo 28. 11. 1934, Tvorba 30. 11. 1934, další podpisy mj. Nár. osvobození 2. a 7. 12. 1934, Tvorba 8. 12. 1934 → K. Hyršlová: Česká inteligence a protifašistická fronta (1985); Věrní zůstaneme! (Ve jméno národní svobody a samostatnosti, vybojované před dvaceti lety...), Rudé právo 15. 5. 1938, Nová svoboda 1938, č. 20; K svědomí světa! (V osudové chvíli, kdy se rozhoduje mezi válkou a mírem...), Nár. osvobození, Venkov 13. 9. 1938, Čes. slovo, Lid. listy, Lid. noviny, Nár. listy, Nár. noviny, Právo lidu, Rudé právo aj. 14. 9. 1938, Tvorba 16. 9. 1938; odpověď britských spisovatelů, Lid. noviny, Nár. osvobození, Právo lidu, Rudé právo aj. 18. 9. 1938; odpověď Mezinárodní asociace spisovatelů, Lid. noviny 24. 9. 1938; odpověď německých spisovatelů v exilu, Lid. noviny 25. 9. 1938; Dopis prezidentu republiky z 28. 9. 1938 (společně prohlášení Českosl. obce sokolské, FDTJ, Orla, Českosl. obce legionářské, Svazu učitelstva českosl., Družiny českosl. válečných poškozenců, Svazu skautů, O. č. s., Ústřední rady církve českosl.), Čes. slovo 29. 9. 1938; K svědomí světa (2) (V den, kdy dohodou čtyř státníků byl náš stát a národ vydán...; stanovisko O. č. s. k mnichovskému diktátu), Lid. noviny 2. 10. 1938 s tit. Do svědomí světa, do duše lidu; Celému vzdělanému světu! (Čeští a slo-

Obec československých spisovatelů

venští spisovatelé, hudebníci, výtvarní umělci a umělci dramatičtí...; společně prohlášení uměleckých a kulturních organizací k mnichovskému diktátu), Lid. noviny 9. 10. 1938; protest O. č. s. proti způsobu realizace mnichovské dohody (My, spisovatelé a kulturní pracovníci, shromáždění v O. č. s., obracíme se k vám...; výzva určená zahraničním kulturním organizacím), S. J. (Jílovská) in Čeští a slovenští spisovatelé v dnech krize, Krit. měsíčník 1938, s. 382 a 457 (zde též další uvedené dokumenty); in V. Cerný: Paměti 1938–1945 (1992). ■

LITERATURA: F. Peroutka: Po neděli (úvodník o pravé a levé literatuře), LidN 24. 9. 1934; O.: Literatura pravá a literatura levá (citováno též z rozhovoru s F. Götzem), Přítomnost 1934, s. 650; an.: Literatura pravá a levá, Doba 1934, s. 187; J. Č.: Požár předem hlášený (pozadí demonstrací v Osvobozeném divadle), Přítomnost 1934, s. 708; J. Hora: Levá kultura a pravá kritika, Sobota 1934, s. 881; J. Rybák: Poučení z fašistických provokací (demonstrace v Osvobozeném divadle), Tvorba 1934, s. 412; J. Hora: Existuje kulturní levice? Sobota 1934, s. 905; K. Č. (Čapek): Pravá nebo levá?, LidN 26. 11. 1934 → O umění a kultuře 3 (1986); p. (A. M. Píša): Kulturní bilance pravice, PL 27. 11. 1934; K. Čapek: Proti komu to je?, LidN 27. 11. 1934 → Od člověka k člověku 3 (1991); R. (B. Václavěk): O levý blok spisovatelů, Středisko 1934, s. 134 → Tvorba a společnost (1961); ● komentáře k Manifestu: A. M. Píša, PL 28. 11. 1934; jh. (J. Hora), Čes. slovo 28. 11. 1934; K. N. (Nový), NO 28. 11. 1934; S. (J. Seifert), Ranní noviny 28. 11. 1934 ●; F. Peroutka: Nejde o insignie, Přítomnost 1934, s. 753; -pn-: Bilance tří dnů, tamtéž, s. 755; J. Kolman Cassius, Polední list 29. 11. 1934; R. Medek (otevřený list K. Čapkovi), NL 29. 11. 1934; K. Č. (Čapek): Odpověď R. Medkovi, LidN 30. 11. 1934 → O umění a kultuře 3 (1986); A. M. Píša: Československý generál o koncentračních táborech, PL 30. 11. 1934; K. Nový: Dopis Národních listů od R. Medka pro K. Čapka, NO 30. 11. 1934; L. N. (Novomeský): Koncentrační tábor – jejich program, Haló noviny 30. 11. 1934; -s. (J. Seifert): Fašistická kultura v koši na prádlo – Spisovatel Cassius hází 65 spisovatelů za bariéru národa, Ranní noviny 30. 11. 1934; G. (F. Götz): Proč jsme proti fašismu?, NO 30. 11. 1934; Řekne se spisovatelé, Polední list 30. 11. 1934; Úžasný projev O. č. s. k studentským manifestacím a Medkova odpověď, Nár. politika 30. 11. 1934; Veliký ohlas spisovatelského manifestu, Haló noviny 30. 11. 1934; Dva dny poučení, Tvorba 1934, s. 441; -ý (K. Nový): Ozvěny Medkova dopisu o projevu českosl. spisovatelů a koncentračních táborech, NO 1. 12. 1934; L.: Proti politice poraženectví a internacionalismu, NL 1. 12. 1934; EFES: Projev O. č. s., Lid. listy 1. 12. 1934; J. Knap: Manifest země proti manifestu kavárny, Venkov 2. 12. 1934; R. Medek: Československý generál o koncentračních táborech, NL 2. 12. 1934; K. Kramář: Opravdu státní politiku, NL 2. 12. 1934; K. Čapek: Promluvme si o tom (úvaha o heslech Němci z vlády, Pryč se židy, Pryč

s emigranty), LidN 2. 12. 1934 → Od člověka k člověku 3 (1991); Cassius (J. Kolman Cassius): Literární králík před tlamou chřestýše, Nedělní list 2. 12. 1934; A. M. Píša: Aby bylo jasno!, PL 4. 12. 1934; K. Čapek o projevu spisovatelů a poslání kulturních pracovníků v dnešní době, Světozor 1934, č. 49 (interview); s.: Nepřítčné útoky na projev československých spisovatelů, Čes. slovo 7. 12. 1934; AMP (A. M. Píša): Jací jsou!, PL 7. 12. 1934; Veřejnost za spisovatele!, PL 7. 12. 1934; Slovo k československému národu, NL 8. 12. 1934, Zvon 35, 1934/35, s. 223; K. Nový: Dva pracovicé projevy, NO 8. 12. 1934; L. Novomeský: Kdo se zasloužil o manifest?, Tvorba 1934, s. 458; J. Druhý projev spisovatelů, LidN 8. 12. 1934; J. R. (Rybák): Národ Medkův a Kolmanův, Tvorba 1934, s. 471; K. Čapek: Národ nás nepotřebuje, LidN 9. 12. 1934 → Od člověka k člověku 3 (1991); E. Bass: Nad dvěma projevy, LidN 9. 12. 1934; F. Peroutka: Po neděli (o kampani proti signatářům manifestu, zejm. v Poledním listě a NL), LidN 10. 12. 1934; K. N. (Nový): Ještě k spisovatelským projevům, NO 11. 12. 1934; -kfz- (K. F. Zieris): Sedm spisovatelů mluví k studentstvu, Ranní noviny 13. 12. 1934; -ý (K. Nový): Velká protifašistická schůze studentská, NO 13. 12. 1934; K. Čapek: Slovo k mladým (dopis schůzi Spolku posluchačů filozofie), NO 13. 12. 1934; F. X. Šalda: Stát a ulice (projev na schůzi Spolku posluchačů filozofie), ŠZáp 7, 1934/35, s. 101; O. Fischer: Spisovatel studentům, Magazín DP 2, 1934/35, s. 225 (projev tamtéž); Z. Nejedlý: Pravda o insigniích, Haló noviny 16. 12. 1934 → O výchově a vzdělání (1953); R. Medek: Spisovatelský týden (odpovědi na Čapkův článek Národ nás nepotřebuje), NL 16. 12. 1934; od: Spisovatelé mluví na Kladně, LidN 17. 12. 1934; J. Rybák: Vlastenci proti spisovatelům, Tvorba 1934, s. 495; Cassius (J. Kolman Cassius): Spisovatel jako politický ignorant?, Nedělní list 23. 12. 1934; B. V. (Václavěk): Trídění mezi spisovateli, Středisko 1934, s. 157; J. Hora: Reakce tluče kulturu, Sobota 1935, s. 8 → Poezie a život (1959); Tge (K. Teige): O. č. s. (shrnutí), Doba 1, 1934/35, s. 209; Odvolání prof. Nikolaua (omluva za urážky signatářů manifestu v Nár. politice), LidN 15. 3. 1935; J. Hora in Poezie a život (1959; nepronosený proslov k Výstavě spálené knihy z 1935) + Spálená kniha, zakázaná výstava, Čin 1935, s. 193; -á- (J. Rybák): K výstavě spálené knihy, Tvorba 1935, s. 419; J. Fučík: Dva májové manifesty, Tvorba 1938, s. 231; fp (F. Peroutka): Nerozumná netrpělivost (proč LidN neotiskly májový manifest), LidN 22. 5. 1938; V. Schwarz: Dva manifesty, LitN 10, 1937/38, č. 17; Československé poselství do Anglie (provolaání z 1. 6. 1938), Ranní noviny 10. 6. 1938; Českoslovenští spisovatelé mluví k anglickým, RP 19. 7. 1938; Nezvalova řeč na pařížském sjezdu spisovatelů na obranu kultury, RP 7. 8. 1938 → Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974); Na obranu kultury (poselství českosl. spisovatelů anglickým a projev V. Nezvala), Panoráma 1938, s. 208; Konference Mezinárodní asociace spisovate-

lů, Haló noviny 4. 8. 1938; M. Rutte: O té očistě a jiných naléhavých věcech (k přípravám na ustavení O. č. s.), NL 27. 10. 1938 + Svět, kde se žebra (odsouzení žádosti o příspěvek, vysvětlení Penklubu a přípravného výboru O. č. s.), NL 29. 10. a 3. 11. 1938; J. Čarek: Proč jsem vystoupil (o rezignaci skupiny ruralistů na členství v O. č. s.), Venkov 30. 10. 1938; J. Knap: Selhaly jim duševní a mravní síly, Venkov 1. 11. 1938; -er: O vedení organizace spisovatelů (proti složení přípravného výboru O. č. s., jmenovitě proti J. Horovi), Nár. noviny 3. 11. 1938; J. Zahradníček: Český spisovatel, Obnova 1938, č. 44 → Dílo 3 (1995, s. 198); J. Hora: Prohlášení (vysvětlení k žádosti o příspěvek), Čes. slovo 8. 11. 1938; J. Drda: Případ albatrosův (proti útokům na J. Horu), LidN 14. 11. 1938; Čeští spisovatelé národního přesvědčení tvoří samostatnou organizaci (k vytvoření Národní kulturní rady), Polední deník (M. Ostrava) 16. 11. 1938; S. J. (Jílovská): Čeští a slovenští spisovatelé v dnech krize (přehled aktivity O. č. s., přetištěny hlavní dokumenty), KM 1938, s. 382 a 457; O novou národní kulturu (program Nár. kulturní rady), Tak 2, 1938/39, s. 233; B. Fučík, Pravá tvář české literatury, Tak 2, 1938/39, s. 239; K. Strnad (J. Fučík): O takzvané národní kulturní radě (polemika), Nová svoboda 1939, č. 1; B. Fučík: Svoboda a poslušnost, Tak 2, 1938/39, s. 305; J. Mourková: K akcím spisovatelů na obranu republiky v době Mnichova (dopisy K. Čapka a B. Václavka Obci č. s.), ČLit 1959, s. 183 + in Josef Hora (1981, kap. 12); K. Hyršlová in Česká inteligence a protifašistická fronta (1985; zejména s. 40 a 107, s ukázkami textů); V. Černý in Křik koruny české. Paměti 1938–1945 (1992, s. 31); I. Pfaff: První protifašistický manifest českých intelektuálů, ČČH 1993, s. 247.

es

Jaroslav Obenberger

* 30. 5. 1903 *Praha*

† 24. 12. 1975 *Praha*

Básník vitalisticky laděné lyriky, prozaik a dramatik promítající do svých prací osobní zkušenosti z uměleckého světa.

Absolvoval gymnázium v Praze-Žižkově, kde jeho spolužáky byli F. Němec, O. Rádl (spolu s ním psal v septimě a oktávě satirické verše pro časopis Nebojsa, pravděpodobně pod pseud. Jarek Oba) a o třídu výš J. Seifert; po maturitě (1921) studoval Právnickou fakultu UK (absolutorium 1925) a zároveň klavírní oddělení pražské konzervatoře, 1927/28 byl na studijním pobytu na Hochschule für Musik v Berlíně. Od 1930 byl právním úředníkem

v Zemském úřadě a pak v úřadě hl. města Prahy. Od 30. let vystupoval jako klavírní virtuos s rozsáhlým repertoárem světové a domácí tvorby, z níž uváděl novinky, i jako doprovoděc sólového zpěvu (především V. Zítka), byl též na několika turné v Německu. Později (od 1953) působil jako profesor pražské konzervatoře.

O. se věnoval literatuře v mladších letech. V jeho básnickém debutu *Opuštěná cesta* spolu s vitalistickým opojením životem, okouzlením přírodou a milostným vztahem zazněla volkrovská nota pokory a lásky ke světu prostých věcí, manifestoval se cit pro sociální spravedlnost a vědomí kolektivní sounáležitosti a solidárnosti, jež básník navozoval i s pomocí dobové autostylizace jakožto „dělník světa“ a bratr všech. Na protilehlém pólu stanul svým skeptickým vyzněním fragment prozaického souboru *Jsme sami* (publikován časopisecky), který na osudech svých rezignovaných hrdinů dokazoval osamocenosť člověka v jakémkoliv životní situaci a jeho naprostou nemožnost překonat bariéru sobectví. Opětným hledáním kladu byl román *Ošklivý*, kronikářsky traktovaný a dvojnicky pojatý příběh malíře a jeho přítele operetního zpěváka, podávající zároveň kontrastní obraz dvou uměleckých cest, neschůdné „cesty za krásou“ a pohodlného dosahování úspěchů končícího totálním životním fiaskem; O. se zde soustředil na ambivalentnost lidského jednání, jež je zároveň dobré i zlé a racionální i iracionální, do svých analýz však neústrojně včleňoval obsírné úvahy a karikaturní, dobovými nářkami prostoupené skici uměleckého světa jako světa přetvářky, korupce a dokonce i zločinu. Zjednodušující jednoznačnost kritického úsudku i odsudku ve spojení s groteskní nádsázkou charakterizují i jeho dramatické práce, především komedii *Hrobka*, která zesměšnila měšťácké staromilství a politikaření, módní amerikanismus a stejně módní zhlížení se v avantgardních uměleckých směrech, z jejichž manifestů se v jednom z fraškovitých výjevů téměř doslovně cituje; drama *Návrat* se v prezentaci maloměstského dějiště také přidrželo perziflujícího podání, svým konfliktem, jímž je věčné dilema umění a života, navázalo na ústřední téma autorova románu. Nevydány zůstaly O. soutěžní práce, sbírka V poslední chvíli a drama Příběh našich dnů.

PSEUDONYMY: Jarek Oba (dub., s O. Rádlem), Jaroslav Hora. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Cesta* (1921–29; 1925 a 1927–29 PP Chudý, Žárliivost, Manželství

Obnova

a Jsme sami ze souboru Jsme sami, pseud. J. Hora); Host (1922); Lid. noviny (1940); Lumír (1928); Most (1923); Nár. kultura; Nár. osvobození (1924–26; 1925 P Rodina ze souboru Jsme sami, pseud. J. Hora); Nebojsa (1919–20); Niva (1921); Pramen (1921–24, 1928); Rozpravy Aventina (1931, O románu Ošklivý); Země (1921); Zvon (1924–27). ■ KNIŽNĚ. *Beltrio*: Opuštěná cesta (BB 1924, pseud. J. Hora); Hrobka (D 1926, prem. 1927, pseud. J. Hora); Ošklivý (R 1930); Návrat (D b. d., 1936). – *Překlad*: Ch. Lucieto: Mezi životem a smrtí. Memoáry vyzvědače (b. d., 1927, pseud. J. Hora). ■

LITERATURA: ■ ref. Opuštěná cesta: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 12, 1924/25, s. 423; Č. J. (Jeřábek), Host 4, 1924/25, s. 160; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 348 ●; ● ref. Hrobka: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 3. 2. 1927; Č. J. (Jeřábek), NO 4. 2. 1927; J. B. Svrček, Tribuna 4. 2. 1927 ●; ● ref. Ošklivý: F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 808; -g. (J. Wenig), Venkov 14. 4. 1931; V. Ch. (Cháb), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 74; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 149; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 14 ●; A. Skála: ref. Návrat, Rozhledy 1937, s. 120.

et

František Oberpfalzer viz František Jílek

Obnova

1937–1940

Katolický kulturněpolitický týdeník polemického zaměření.

Titul: 1937–38 (roč. 1–2, do č. 41) Obnova; 1938–40 (roč. 2, od č. 42 – roč. 4) Národní obnova. – *Podtitul*: 1940 (roč. 4) Kulturní, náboženské a hospodářské rozhledy. – *Řídí*: Red. rada. – *Vydavatelé*: 1937 (roč. 1) F. Horák s Vydavatelským družstvem „Našeho Slezska“, Opava; 1938 (roč. 2, č. 1) F. Horák, Opava; 1938 (roč. 2, č. 2 – č. 52) Tiskový spolek „Obnova“, Opava (od č. 27 ústřední redakce v Praze); 1939 (roč. 3, č. 1 – č. 16), F. Lazecký, Praha; 1939–40 (roč. 3, od č. 17 – roč. 4, do č. 26) Československá akciová tiskárna; 1940 (roč. 4, od č. 27) Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky, Praha. – *Periodicita*: týdeník; 1937 (roč. 1) od března do prosince 43 čísel; 1938 (roč. 2) od ledna do prosince 52 čísel; 1939 (roč. 3) od ledna do prosince 56 čísel; 1940 (roč. 4) od ledna do září 36 čísel.

Oproti ostatním katolickým kulturním časopisům (včetně Řádu, s nímž byl duchovně i per-

sonálně úzce spjat) se O. zaměřila na prosazování křesťanských zásad v širším společenském kontextu; titul odvodila z výroku Pia X. namířeného proti modernismu: „Obnovit vše v Kristu.“ Věnovala se proto kromě náboženství a kultury také a především politice (včetně národohospodářství). Teoreticky byl jejím hlavním protivníkem komunismus, ale prakticky O. útočila zvláště proti těm, kteří podle jejího mínění ovládali český veřejný život, tj. proti zednářům, židům, pokrokářům, liberalistům, humanistickým demokratům a učitelům; kritizovala i katolickou stranu lidovou, protože i ona údajně dělala tzv. hradní politiku. Z literátů byl stálým předmětem ostrých výpadů K. Čapek, dále autoři jako F. Peroutka, P. Eisner, V. Nezval, V. Černý, J. Voskovec, J. Werich aj. Celý vývoj českého národa od obrození byl podle O. scestím, vrcholícím politicky v masarykovském realismu a umělecky v importovaných moderních ismech. Kritérium katolicismu určovalo vztah O. k české tradici (Bílá hora byla „dnem našeho osvobození“) a např. též k mezinárodní situaci (odpor nejen k SSSR, ale také k Francii, sympatie k Mussoliniho Itálii a vyhraněně kladný vztah k Frankově Španělsku); často a s politickými sympatiemi se zde psalo o Slovensku (slovenští autoři slovensky). Bojovně polemický ráz se vystupňoval po Mnichovu za tzv. druhé republiky, kdy po zákazu komunistické strany O. požadovala očistu veřejného života i od dalších, již dříve kritizovaných skupin a jednotlivců. Počátkem 1939 polemiky ustoupily a za německé okupace se časopis snažil utvrzovat národní vědomí (katolicky pojatý nacionalismus mj. protihitlerovsky zaměřený patřil od počátku k vůdčím ideám časopisu).

Kulturní rubrika O. se postupně rozšiřovala, až tvořila čtvrtinu časopisu. K recenzenství v obvyklém smyslu se přiklonila až v posledním ročníku, jinak přinášela obsáhlá kladná hodnocení nových prací předních katolických autorů, řidčeji také stati literárněhistorické a polemiky s pracemi názorových odpůrců. *Ukázky z poezie a fejetony* (většinou nebeltristů) bývaly často otiskovány mimo kulturní rubriku, což platí také o *politických statích* spisovatelů, které určovaly linii časopisu. Jejich autory byli J. Durych (v 1. roč. měl tento duchovní iniciátor a vůdce O. úvodník v každém čísle), F. Lazecký, V. Renč, J. Zahradníček a J. Čep. Jim byla také věnována největší po-

zornost v posudcích, z ostatních zde byli vysoce oceňováni především J. Deml, V. Dyk, R. Medek a historik J. Pekař. – Časopis otiskoval básně J. Berky, J. Demla, F. Lazeckého, R. Medka, J. Pilaře, V. Renče, Z. Šmída, J. Zahradníčka a dalších, překlady katolických básníků (převážně francouzských a polských) a satirické verše pod různými pseudonymy. O *politice* kromě jmenovaných psali L. Jehlička, J. Krlín, L. Peřich a další; o *literatuře* nejvíce J. Červinka, J. Kostohryz, V. Renč, J. Rey, Z. Šmíd, K. Vach a v posledním ročníku též J. Pilař; o *výtvarném umění* referoval B. Štorm a o hudbě V. Černý.

LITERATURA: J. Chalupický: Básník, charakter, politika, *Listy* 1946, s. 301; L. Jehlička: Chalupický a pravice, *Rozmluvy* (Purley) 1986, č. 6; Rozhovor s J. Brabcem nejen o nacionalismu, fašismu, antisemitismu a literatuře, *Souvislosti* 1995, č. 6.

pb

Karel Jaroslav **Obrátil**

* 2. 11. 1866 *Hukvaldy* u Frýdku-Místku

† 5. 4. 1945 *Praha*

Básník a publicista, vydavatel a překladatel erotické literatury, sestavovatel čítanek z odkazu velkých osobností českých dějin.

Pocházel z učitelské rodiny. Po obecné škole v Kostelci u Holešova, kde se otec stal nadučitelem, navštěvoval nižší třídy gymnázia v Přerově (3. třídu opakoval) a pak učitelský ústav v Příboře (mat. 1886). Učil na moravských školách v Loukově u Holešova (1886–88), v Bystřici p. Hostýnem (1888–90), Vizovicích (1890–94), Olšanech u Dačic (1894–97), Zubří u Rožnova p. Radhoštěm (1897–99), v Kyjově (1899–1902) a od 1902 na dívčí měšťanské škole v Uherském Hradišti; tam se také na chlapecké škole stal 1917 ředitelem. Zastával významné funkce v učitelských spolcích, často přednášel hlavně o abstinenci a výchově mladých, pořádal osvětové a kulturní besídky, umělecké výstavy. Na svých působištích zakládal sokolské jednoty. Jako Masarykův stoupenec byl již před 1. světovou válkou perzekvován, postaven pod policejní dohled, suspendován, odsouzen k pětidennímu vězení a po revokaci obvinění přeložen z Vizovic do Olšan. Domovní prohlídka ho postihly i za vál-

ky a po ní 1919 byl jako sběratel erotické literatury obviněn z perversity, odvolán z funkce ředitele, čtyři roky vyšetřován a rehabilitován teprve na základě odborných i zahraničních posudků jeho sbírky. Hodně cestoval, navštívil Francii, Německo, Belgie, Holandsko, Švýcarsko a Itálii. Po svém penzionování (1925) přesídlil 1926 do Prahy. I pak podnikl několik cest (Paříž, Londýn) za studiem konfiskátů zejména erotické literatury. Byl horlivým sběratelem grafiky, exlibris, plakátů, drobných kreseb, letáků i rukopisů, často o nich psal a také je vydával (též edice erotické literatury Orchideje, Lotos a Kulturněhistorické a literární kuriozity, přísně určené jen odběratelům, kteří se zavázali, že knížky nebudou dále šířít; jejich svazky povětšinou také sám překládal). Jeho sbírky patřily k největším souborům u nás, čítaly kolem 2400 položek. Vlastnil též rozsáhlou knihovnu bibliofilii, českoobratské, obrozenské, kulturněpolitické (např. letáky z 1848) i erotické literatury (přes 12 000 svazků). Svou ediční a sběratelskou činností se značně zadlužil a byl nucen knihovnu i sbírky nabídnout Nár. muzeu ke koupi. Na základě udání v nich 1941 bezohledně řádilo gestapo a zachránilo je jen to, že již byly majetkem Muzea. Tehdy byl také O. poprvé nacisty zatčen (předtím rozšiřoval ilegální časopis *V boj* a spolupracoval s podzemním tiskem). V březnu 1945 byl zatčen podruhé a ve vězení na Pankráci zemřel na zápal plic. Fragmenty jeho sbírek a knihovny jsou uloženy v Nár. muzeu, letáky, rukopisy a korespondence v PNP v Praze.

Jediná O. básnická sbírka *Májový déšť* obsahuje milostnou lyriku ve formě sonetů a rondelů, inspirovanou jeho mladičkou láskou a jí také dedikovanou. Prozrazuje vlivy lumírovské poetiky, především J. Vrchlického. Rozsáhlou editorskou činností, projevil se v tzv. čítankách a svědčící o O. kulturněpolitické orientaci (J. Hus, K. Havlíček, J. S. Machar, A. Jirásek, T. G. Masaryk, E. Beneš), provázela také literárně-publicistická tvorba (též předmluvy a doslovy k výborům). V duchu soudobého celosvětového zájmu o erotické folklorní projevy O. vydal 15 sešitů *Kryptadií*, příspěvků k poznání intimního života lidových vrstev, které shromažďoval po 20 let. Obsahovaly písně, popěvky, rčení, říkadla, anekdoty, nadávky, hádanky i obyčeje, vžící se k pohlavnímu životu, jež O. nasbíral v lidovém i studentském a vojenském prostředí Slovácka. Doprovodil